

KOHTI IKUISTA RAUHAA
Immanuel Kantin rauhanteoria

Pro gradu -tutkielma
Atte-Eemeli Vuorinen
Filosofia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

KOHTI IKUISTA RAUHAA

Immanuel Kantin rauhanteoria

Atte-Eemeli Vuorinen

Filosofia

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Mikko Yrjönsuuri

Kevät 2015

Sivumäärä: 75 sivua

Tutkielmani tarkoitus on luoda kuva siitä, millainen on Immanuel Kantin teoria rauhasta. Luon tämän kuvan kahdella tapaa. Ensin käsittelen tarkasti Kantin teoksen *Ikuiseen rauhaan*. Tämän jälkeen tutkin tulkintoja Kantin teoksesta. Eri ajattelijat ovat toki viitanneet myös Kantin muihin teoksiin, mutta pääpaino tutkielmassani on *Ikuiseen rauhaan* -teoksessa. Kyseinen teos on yksinäänkin täysin riittävä muodostamaan Kantin rauhanteorian. Näen, että Kantin ajatuksilla rauhasta on relevanssia ja niille on tarvetta nykyaikana.

Kantin rauhanteoria nojaa eritoten kolmeen tekijään, jotka ovat tasavaltaisuus kussakin valtiossa, valtioiden väliseen rauhanliittoon kuuluminen sekä jokaisen maapallon ihmisen maailmankansalaisuus. Kant tekee myös muita huomioita siitä, miten rauha voidaan saavuttaa. Näitä ovat esimerkiksi poliittisten tekojen julkisuuden vaatimus, erinäiset valtion toimintaa rajoittavat kiellot sekä ajatus filosofien kuulemisesta neuvonantajien roolissa.

Brian Orend on nähnyt Kantin oikeutetun sodan teoreetikkona ja Gregory Reichberg taas ikuisen rauhan teoreetikkona ja näiden kahden näkemyksen kautta esittelen Kantin tietynlaista monitulkintaisuutta. Samoin monitulkintaisuus näkyy siinä, että Kantin on tulkittu olleen sekä valtion vapauden supistamisen että säilyttämisen kannalla. Jørgen Huggler käsittelee Kantin maailmankansalaisuuden ajatusta ja toteaa sen säilyttävän kunkin valtion oman kulttuurin. Paul Formosa taas näkee, että Kant sallii valehtelun tietyissä tilanteissa. Kantin ajatukset liikkuvatkin laajalla alueella.

Kantin rauhanteoria näyttyy lopulta pääpiirteissään selkeänä, sillä se nojaa niin vahvasti edellä mainittuihin kolmeen tekijään. Pidän Kantin rauhanteorian tuntemista tärkeänä, sillä rauha ei ole edelleenkään vallalla ympäri maailmaa. Toki on huomattava, että rauhaa saatetaan levittää kyseenalaisin keinoin, mitä ei tule hyväksyä. Joka tapauksessa Kantin rauhanteoria on erinomainen lähestymistapa valtioiden välisten suhteiden arvioimiseen ja parhaassa tapauksessa niiden parantamiseen.

Avainsanat: Kant, rauha, maailmankansalaisuus, kosmopolitanismi

SISÄLLYS

0 JOHDANTO	2
1 RAUHAA KOHTI: TASAVALTAINEN VALTIO RAUHAN KESKIÖSSÄ	8
1.1 Alustavat määritykset ikuista rauhaa varten	8
1.2 Lopulliset määritykset ikuista rauhaa varten	11
1.3 Kaksi lisäystä	14
1.4 Poliitiikan ja moraalin suhde	16
2 TULKINTOJA KANTIN TÄRKEIMMISTÄ TEEMOISTA	23
2.1 Valtion suvereniteetin puolesta vai vastaan?	23
2.1.1 Vapauden supistaminen tie rauhaan: ensimmäisen kaavan ensimmäinen vaihe	24
2.1.2 Ensimmäinen kaava, toinen vaihe	25
2.1.3 Suvereeni valtio tie rauhaan : toinen kaava, ensimmäinen vaihe	27
2.1.4 Toinen kaava, toinen vaihe	30
2.2 Poliitiikan ja moraalin suhteesta: oikea toiminta Kantilla	34
2.3 Julkisuus ja rauhanliittoon kuuluminen	38
2.4 Kosmopolitanismi	40
2.5 Juha Sihvolan näkemys Kantin rauhanteoriasta	43
3 OIKEUTETUN SODAN VAI IKUISEN RAUHAN TEOREETIKKO?	50
3.1 Kant oikeutetun sodan teoretikkona	50
3.1.1 Realismi ja pasifismi	52
3.1.2 Kantin kriteerit oikeutettuun sotaan	54
3.2 Kant ikuisen rauhan teoretikkona	59
3.2.1 Oikeutetun sodan kritiikkiä	60
3.2.2 Ikuisen rauhan perspektiivi	62
3.3 Kansainväliset suhteet nyt ja tulevaisuudessa	66
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	71
LÄHTEET	74

0 JOHDANTO

Tässä Pro gradussa -työssäni käsittelen Immanuel Kantin rauhanteoriaa hänen *Ikuiseen rauhaan* -teoksensa pohjalta. Kant esittelee teoksessaan näkemyksensä siitä, miten valtioiden välinen rauha on saavutettavissa. Näen kyseisen aiheen nykyajalle merkittävänä, sillä valtioiden välinen rauha ei ole toteutunut vielä 2000-luvulle tultaessakaan. Vaikka Kantin pääpaino onkin valtioiden tasolla, voi useat hänen ajatuksistaan lukea myös valtioiden sisäistä rauhaa koskeviksi ja edistäviksi.

Kantin teosta on tulkittu niin yksittäisenä teoksena kuin osana Kantin tuotantoa laajemmin. Tutkielmassani keskityn vain *Ikuiseen rauhaan* -teokseen. Tarpeen vaatiessa käsittelemissäni tulkinnoissa viitataan Kantin tuotantoon laajemminkin, mutta kyse on vain päälähdettäni tukevista viittauksista. Pyrin osoittamaan, että *Ikuiseen rauhaan* seisoo tukevasti omilla jaloillaan. Samalla näen, että kyse on ikään kuin Kantin kokoavasta näkemyksestä asian suhteen. Jaakko Tuomikosken mukaan *Ikuiseen rauhaan* kokoaa yhteen Kantin tärkeimmät filosofiset, etenkin käytännönfilosofiset perusaatteet "-siveysopilliset, oikeus-, yhteiskunta- ja historianfilosofiset aatteet - sovellettuina aiheen vaatimuksiin" (Kant 1955, 5). Näin ollen *Ikuiseen rauhaan* on mielestäni mahdollista tulkita yksittäisenä teoksena. Toki Kantin filosofian tunteminen laajemmin on omiaan avaamaan joitakin teoksen solmukohtia ja selventämään, mitä Kant sanoo teoksessaan.

Esittelen ensin yksityiskohtaisesti *Ikuiseen rauhaan* -teoksen ja tämän jälkeen käsittelen Kantin teoksen aikaansaamia tulkintoja ja keskustelua. Esittelen myös pääpiirteittäin useita kansainvälisiä suhteita kuvaavia avainkäsitteitä kuten poliittinen realismi, oikeutetun sodan teoria, pasifismi ja kosmopolitanismi. Syvennän Kantin rauhanteoriaa esittelemällä ensin tulkintoja siitä, jonka jälkeen esittelen omat johtopäätökseni Kantin rauhanteoriasta ja sen relevanssista nykyaikana. Kantia on tulkittu luonnollisesti monin tavoin. Poliittinen realismi vastaan idealismi -dikotomian osalta Kant on nähty oikeutetun sodan teorian omaavana ajattelijana, samoin kuin kansainvälisten suhteiden teorioita hiukan laajentamalla ikuisen rauhan tradition edustajana.

Kantin näkemykset ovat vaikuttaneet moniin eri instituutioihin ja aatteisiin. Esimerkiksi ajatus demokraattisesta rauhasta pohjautuu Kantin näkemyksiin. Ylipäänsä liberaalit länsimaiset arvot ovat suuresti kytköksissä Kantin ajatuksiin ja näen Kantin rauhanteorian tuntemisen tärkeänä, jotta voidaan ymmärtää eri näkemyksiä sodasta ja rauhasta sekä kansainvälisestä politiikasta laajemminkin. Kant puhuu esimerkiksi tasavaltaisuuden, so. meidän kielellämme edustuksellisen demokratian, tärkeydestä. Kant puhuu edistyksellisesti myös monesta muusta asiasta, esimerkiksi korostaa kansalaisten roolia sotimisesta päätettäessä sekä kosmopolitanismista eli maailmankansalaisuudesta.

Kant esittelee ajatuksensa rauhansopimuksen muodossa: alustavia määräytyksiä seuraavat lopulliset määrätykset. Teoksen voi mielestäni nähdä sekä teoreettisena että käytännöllisenä. Toisaalta Kant ei esimerkiksi puhu kovin tarkasti yksityiskohdista, mutta toisaalta Kant on käytännönläheinen monessa kohtaa ja antaa esimerkiksi useita ohjeita käytännön toiminnalle. Ylimalkaan Kant pyrkii teoksessaan muotoilemaan toimintaohjeiston, jota on mahdollista seurata ja toteuttaa. Kant ei siis ole toivoton utopisti vaan ilmiselvästi haluaa tarjota työkaluja ja käytännön toiminnan ohjeita rauhan saavuttamiseen. Kantille ikuinen rauha onkin mahdollinen ja samalla ihmiskunnan eettinen päämäärä. Rauha on myös velvollisuus, ja sitä kohti on ponnisteltava parhaansa mukaan. Niinpä on nähdäkseni täysin selvää, että Kantin rauhanteoria on mahdollista toteuttaa. Ainakin Kantin itsensä mielestä.

Käytännössä Kantin rauhanteorian toteuttaminen on kuitenkin haastavaa. Haaste on kaksiosainen. Kantilla rauha saavutetaan etenkin kolmen positiivisen, lopullisen määräytyksen kautta. Ensiksi jokaisen valtion on oltava tasavaltainen, toiseksi kunkin valtion tulee kuulua rauhanliittoon ja kolmanneksi jokainen ihminen tulee käsittää maailmankansalaiseksi. Haasteena on saada sellaiset valtiot, jotka eivät Kantin kolmea määritystä noudata, omaksumaan ne. Mikäli pelkkä tiedon lisääminen näissä valtioissa ei riitä, ollaan ongelmallisessa tilanteessa. Länsimaissa on usein katsottu, että esimerkiksi rauhaa voidaan levittää väkivallalla, mutta tällaiseen Kant ei missään nimessä ryhtyisi. Toinen haaste onkin saada Kantin ideaalia toteuttavat valtiot käyttäytymään oikeudenmukaisesti muita valtioita kohtaan. Jos oletetaan, että niin sanotut ei-kantilaiset valtiot eivät suostu Kantin kolmijakoon taipumaan, tulee ”kantilaisten” valtioiden

hyväksyä tämä tosiasia.

Kantin maailmankansalaisuuden määrittäminen pohjautuu nimenomaan muiden kunnioittamiseen. Kant katsoo, että maat säilyttävät oman kulttuurinsa, vaikka ne sallivatkin maailmankansalaisuuden kautta vierailuoikeuden muiden maiden kansalaisille. Kantin rauhanteorian toteutettavuuden arviointi onkin vaikea tehtävä. Parhaassa tapauksessa tasavaltaisuus, rauhanliitto ja maailmankansalaisuus leviävät ympäri maailman. Etenkin kaksi jälkimmäistä ovat toteutettavissa kenties helpostikin. Siinä missä on vaikea nähdä kaikkien maailman maiden noudattavan Kantin kaikkia kolmea rauhan peruspilaria, ei etenkään rauhanliiton ja maailmankansalaisuuden ajatusten leviäminen ole missään nimessä utopiaa. Etenkin nykyisenä kaupankäynnin aikana maiden on hyvä oman etunsa vuoksi avata rajansa. Lisäksi rauhan kukoistaessa kaupankäyntikin voi paremmin ja näin ollen rauhanliittokaan ei ole valtioille mitenkään niitä sisäisesti ohjaava asia. Tasavaltaisuus sen sijaan saattaa olla punainen vaate huomattavasti useammalle maalle, sillä se määrittää hyvin paljon, millaista valtion sisäpolitiikka on.

Uskon, että Kantille pelkkä rauhanliiton ja maailmankansalaisuuden leviäminen kelpaisivat. Kantille rauha oli päämäärä, joten sitä kohti liikkuminen on aina tervetullutta. Lisäksi näiden kahden leviäminen olisi todennäköisesti Kantille merkki myös tasavaltaisuuden leviämisestä. Kenties Kantille tärkeintä olisikin liikkuminen kohti rauhaa. Rauhan saavuttamisen aikataulua ei kukaan tiedä, joten on tärkeää pyrkiä sitä kohti. Kantin rauhanteoria onkin kenties helpoiten toteutettavissa tietynlaisella ikävältä kalskahtavalta me-he -jaottelulla. Me-puoli eli länsimaat toteuttavat Kantin ideaalia ja he-puoli ei toteuta Kantin ideaalia, ainakaan täydellisesti. Nähdäkseni aavistuksen tällä tavoin maailma on jo nykyisellään jakautunut. Nämä kaksi eri puolta voivat elää sovussa, mikäli ne sitoutuvat väkivallattomuuteen ja yhteisiin tavoitteisiin. Tällä tavalla katsoen rauha ei välttämättä vaadi tasavaltaisuutta, joskin Kant olisi ilmiselvästi eri mieltä asiasta.

Kantin vaikutusvallasta ja merkityksestä kertoo John Kanen huomio. (Kane 2012, 296) Hänen mukaansa Yhdysvallat tuli mukaan ensimmäiseen maailmansotaan optimismin vallassa. Yhdysvaltojen katse oli sodanjälkeisessä ajassa, jolloin saataisiin luotua maailmaan ikuinen rauha. Kanen mukaan Kant oli relevantin filosofi tässä ajattelussa.

Kanen mukaan Kantille ikuisen rauhan kolme peruselementtiä ovat sivilisoituneiden ihmisten yhdistyminen tasavallaksi, kansainvälisen lain omaksuminen vapaiden valtioiden liiton jäsenenä sekä universaali vieraanvaraisuus, joka olisi omiaan tukemaan rauhanomaisen kaupankäynnin kehittymistä. Kanen mukaan yhdysvaltalaisille oli selvää, että juuri heidän valtionsa oli ainoa, joka omasi moraalisen auktoriteetin päättää uudesta perustasta. Tämä ajattelu on mielestäni yhä nähtävissä Yhdysvaltojen toimissa. Mielestäni Kant ei kuitenkaan missään nimessä olisi Yhdysvaltojen kaltaisen maailmanpoliisin kannalla.

Ensimmäisessä luvussa pyrin esittelemään Kantin teoksessaan esittämät ajatukset ja näkemykset kattavasti. Kant liikkuu teoksessaan alustavista määräyksistä lopullisiin määräyksiin ja kahteen lisäykseen sekä liiteosioon. Kantin teos on siis suoraviivainen, mutta tarkoituksellisesti. Tällaisessa muodossa siitä on myös helpompi saada ote, ja saman voi sanoa Kantin ajatuskulun seuraamisesta. Kant on paikoitellen aavistuksen abstrakti, mutta hän esittää myös käytännönläheisiä ajatuksia. Tämä tietty abstraktisuus ei kuitenkaan tarkoita vaikeaselkoisuutta. Kant on päin vastoin hyvin selkeä kannanotoissaan. Monimerkityksinen Kant toki on, mutta ymmärrettävä. Kant käsittelee teoksessaan monia eri aiheita, ja asioiden laittaminen tärkeysjärjestykseen on haastava tehtävä, olipa kyse siitä, miten Kant asiat näki tai kunkin henkilökohtaisesta näkemyksestä. Kant on luonnollisesti oman aikansa ajattelija, mutta ei missään nimessä oman aikansa vanki. Hänen ajatuksensa valtioiden välisen rauhan mahdollisuudesta ja sen ehdoista ovat erittäin käyttökelpoisia edelleen. Pyrinkin Kantin ajatukset esitellessäni myös samalla tarkastelemaan, miten Kantin eri ajatukset istuvat nykyaikaan.

Toisessa luvussa esittelen erilaisia tulkintoja Kantin tärkeimmistä teemoista. Yksi suuri painoarvoa saanut kysymys on, onko Kantin teos valtion suvereniteetin säilyttämisen puolesta vai sitä vastaan. Kumpikin luenta on mahdollinen, mutta nähdäkseni lopulta Kant vaikuttaa asettuvan suvereenin valtion puolelle. Juuri tämänkaltainen luenta, so. valtion suvereniteetin säilymistä puoltava, Kantin teoksen kohdalla on suositumpi. Ensimmäiset tulkinnat Kantin teoksesta 1800-luvun puolivälistä alkaen olivat valtion yläpuolisen mahdin puolella. Omalta osaltaan tähän ovat varmasti vaikuttaneet näkemykset siitä, millaisen instituution on katsottu pystyvän saavuttamaan ja ylläpitämään rauhaa. Mitä

lähemmäs 2000-lukua on tultu, sitä enemmän on Kantiakin luettu suvereenin valtion puolestapuhujana. Tulkintojen luonnollinen aikasidonnaisuus on tässä selvästi nähtävissä.

Samoin kahdella tapaa voidaan lukea Kantin näkemys valehtelun sallimisesta. Kant on nähty valehtelun (etenkin kategorisen imperatiivin kautta) ehdottomasti kieltävänä ajattelijana, mutta Paul Formosa esittelee vaihtoehdoisen tavan tulkita Kantia, so. että Kant sallii valehtelun. Formosa käsittelee oikeaa toimintaa Kantilla laajemminkin. Formosa esimerkiksi käsittelee vallankumouksen oikeutusta ja käy Kantilta melko eksplisiittisesti löytyvää vallankumouksen tuomitsevaa ajattelua vastaan. Formosan mukaan kansalla on tietyissä tilanteissa oikeus nousta hallitsijaansa vastaan. Lisäksi Formosa tarkastelee, miten oikeuksien rajoittaminen mahdollistuu Kantin näkökulmasta. Myös poliittisen toiminnan julkisuus ja Kant ajattelijana, jolla moraali ylittää politiikan, ovat Formosan käsittelyssä.

Toisessa luvussa tarkastelen myös Geoffrey Benningtonin näkemyksiä, miten julkisuus ja neuvonotto kansalaisilta ilmenee Kantilla. Bennington esittää näkemyksen, jonka mukaan Kant ajautuu pienoiseen ristiriitaan korostaessaan päätösten julkisuutta ja samalla kuitenkin filosofien neuvojen kuulemista hiljaisuudessa, so. neuvoja voidaan ottaa, mutta tätä ei sanota ääneen vaan filosofeilla on vain oikeus puhua mielipiteensä julki.

Jørgen Hugglerin ajatukset kosmopolitanismista linkittävät oikeuden käsitettä kosmopolitanismiin. Huggler kehuu vuolaasti Kantin esittämää maailmankansalaisuuden ajatusta ja käsittelee laajemminkin filantropiaa Kantilla. Huggler kuitenkin huomauttaa, että kosmopolitanismi on alisteinen rauhan saavuttamiselle.

Juha Sihvolan muotoilee oman näkemyksensä Kantin rauhanfilosofiasta ja sen vaikutuksesta. Sihvola kuvaa muun muassa sitä, millainen vaikutus Kantilla on ollut modernin kansainvälisen oikeuden kehitykseen, Kantin päämäärää sekä oikeanlaista toimintaa. Sihvola näkee Kantin teoksen *Ikuisen rauhan* johdonmukaisena Kantin aiemman filosofian kanssa. Hän käsittelee myös kosmopolitanismia, humanitaarista interventiota sekä nykypäivän tilannetta. Sihvola esittelee kaiken kaikkiaan Kantin rauhanteoriaa ja ajatuksia hyvin kattavasti ja selkeästi sekä käsittelee sitä luontevasti myös suhteessa tämän päivän maailmanpoliittiseen tilanteeseen.

Kolmannessa luvussa keskityn kahteen kilpailevaan teoriaan Kantista. Brian Orend lukee Kantin oikeutetun sodan teoreetikoksi. Varsin vahvasti argumentoiva Orend saa eräänlaiseksi haastajakseen Gregory Reichbergin, joka näkee Kantin ikuisen rauhan teoreetikkona. Näen Reichbergin lähtökohdan aavistuksen parempana kuin Orendin, sillä Reichberg ei pitäydy perinteisessä realismi-oikeutettu sota-pasifismi -kolmijaossa vaan lisää näiden joukkoon ikuisen rauhan tradition. Joka tapauksessa näiden jossain määrin vastakkaisten, mutta paljon myös samankaltaisuuksia omaavien näkemysten keskinäinen suhde on mielenkiintoinen. Orend ja Reichberg onnistuvat ajatuksillaan kiinnittämään huomion kansainvälisiin suhteisiin, ja heidän näkemyksensä ovat hedelmällisiä arvioitaessa Kantin ajatusten vaikutusta ja relevanssia nykyaikana.

Pyrin myös tarkastelemaan tämän päivän ja tulevaisuuden näkymiä kansainvälisten suhteiden osalta. Mitkä mahdit ovat ja tulevat olemaan vallalla, mistä ollaan tultu ja mihin ollaan menossa? Toisaalta länsimaat elävät ja ovat eläneet pitkään rauhan aikaa, mutta toisaalta niidenkään toimet eivät aina kestä päivänvaloa. Kenties länsimaita kohtaakin tulevaisuudessa kysymys kenen rauhan eteen ponnistella: oman vai kaikkien.

1 RAUHAA KOHTI: TASAVALTAINEN VALTIO RAUHAN KESKIÖSSÄ

Immanuel Kantin valtio-oikeudellinen tutkielma *Ikuiseen rauhaan* ilmestyi vuonna 1795. Kuten Jaakko Tuomikoski toteaa suomennoksensa esipuheessa, Kantin teos unohdettiin melko pian (Kant 1955, 9). Osaltaan siihen vaikuttivat Napoleonin sodat ja toisaalta taas Saksassa tapahtunut muutos kosmopoliittisuudesta isänmaallisuuteen. Sittemmin Kantin teoksen arvo on kuitenkin tunnustettu. Esimerkiksi Chris Brown kutsui sitä ensimmäiseksi aidoksi mestariteokseksi kansainvälisen politiikan teorian saralla (Easley 2004, 6). Kantin mukaan rauhan tila on luotava, sillä ihmisen luonnontila on sodan tila (Kant 1955, 21). Luonnollisesti sodan tila ei ole toivottava. Lisäksi pyrkimys rauhaan on velvollisuutemme. Tähän asiaan ei vaikuta, onko rauha todella mahdollista saavuttaa.

1.1 Alustavat määritykset ikuista rauhaan varten

Kant esittelee *Ikuiseen rauhaan* -teoksessaan erilaisia määrityksiä valtioiden välistä ikuista rauhaa varten sekä kaksi lisäystä. Alustavia määrityksiä on kuusi ja lopullisia määrityksiä kolme kappaletta. Alustavat määritykset ovat eräänlaisia toimintaohjeita eivätkä yksin kykene mahdollistamaan ikuista rauhaa. Lopullisten määritysten noudattaminen ikään kuin varmistaa rauhan.

Alustavat määritykset valtioiden välistä ikuista rauhaa varten:

1. Rauhansopimukseksi älköön tunnustettako sellaista, joka on tehty salaisella tarkoituksella varata samalla aihe vastaiseen sotaan (Kant 1955, 13).

Mikäli näin toimittaisiin, olisi kyseessä Kantin mukaan vain aselepo, ei rauha. Kantille rauha tarkoittaa kaikkien vihollisuuksien lakkaamista, ja hän pitääkin tiettyssä määrin liikasanaisuutena puhua nimenomaan ikuisesta rauhasta. Tämä määräys on nähdäkseni sellainen, jota on pakko noudattaa. Noudattamatta jättämisellä voisi olla tuhoisat seuraukset. Vaikka sotaan ei ryhdyttäisikään, toimien paljastuminen aiheuttaisi vakavan

luottamuspuolan osapuolille eikä sodan uhka poistuisi mihinkään.

2. Minkään valtion älköön sallittako perinnän nojalla, vaihtamalla, ostamalla tai lahjaksi hankkia omakseen toista omintakeista valtiota (pientä tai suurta, mikä on tässä yhdentekevää) (Kant 1955, 14).

Tässä kohtaa Kant rinnastaa valtion ihmiseen moraalisenä persoonana. Valtion liittäminen toiseen valtioon esineellistää sen, ja niin sen moraalinen persoonuus lakkaa. Kant puhuu valtiosta yhdyskuntana, joku koostuu ihmisistä, jotka eivät ole kenenkään muun kuin itsensä käskettävissä ja käytettävissä. Valtio on tietyllä tapaa Kantille analoginen ihmisen kanssa: myös valtiolla on itseisarvo. Tämän määrittelyn kohdalla Kant ei voi paeta omaa aikaansa. Nykyaikana vaara joutua toisen valtion alaisuuteen omaisuuden tavoin on käytännössä olematon, joten tämä määrittely on erittäin helppo toteuttaa.

3. Vakainainen sotaväki (*miles perpetuus*) on aikaa myöten kokonaan lakkautettava (Kant 1955, 15).

Vakainainen sotaväki on lakkautettava sen edustaman sodan uhan vuoksi. Se näyttää alati valmiilta ja varustetulta, ja pakottaa muiden maiden sotaväet varustautumaan. Eikä kyse ole Kantin mukaan pelkästä uhasta: koska varustelu on kallista, ja jopa rasittavampaa kuin lyhyt sota, aiheutuu tuosta kilpavarustelusta hyökkäyssotia. Kilpavarustelu on omiaan kärjistämään valtioiden välejä, jopa aseelliseen konfliktiin saakka. Kyse on noidankehästä, jossa yhden varustelu pakottaa toisen samaan toimeen. Tämä määrittely on kenties idealistisin Kantin alustavista määrittelyistä. On vaikea nähdä valtioiden luopuvan asevoimistaan. Se vaatisi ennennäkemätöntä konsensusta maailman valtioilta. Kenties vain suuri, koko ihmiskuntaa uhkaava kriisi voisi johtaa asevoimien lakkauttamiseen. Toki aseellisen voiman pienentäminen on realistinen tavoite, eikä missään nimessä turha toimi. Ainakin kyse on symbolisesta eleestä, joka voi luoda turvallisuuden tunnetta kansalaisille. Usein kuitenkin ollaan tilanteessa, jossa niin sanotut isommat valtiot määräävät muiden toimintaa, esimerkiksi kieltämällä ydinaseiden hankkimisen. Toki tällainen on suotavaa, mutta jättää tietyllä tapaa happaman, kaksinaismoralistisen maun.

4. Valtiovelkaa älköön tehkö valtion ulkoasioita silmälläpitäen (Kant 1955, 16).

Valtionvelanotto esimerkiksi teiden parantamiseen ja asutukseen ei ole missään nimessä väärin, vaikka apukin hankittaisiin valtion ulkopuolelta. Mutta vaarallisen valtionvelasta tekee se, että velka voi kasvaa loputtomiin. Luottojärjestelmän ansiosta näin voi käydä, mutta velat eivät lankea maksuun heti, koska kaikki eivät voi periä saataviaan samalla kertaa. Niinpä Kantilla valtionvelkajärjestelmä tekee sotaan ryhtymisestä helppoa, koska siihen tarjotaan varat, jotka lankeavat maksuun vasta pitkän ajan kuluttua. Nykyaikana on hyvin vaikea toteuttaa tätä määritystä, sillä valtion velanotto on niin suurta ja niin monen valtion harjoittamaa, että on vaikea arvioida velkarahan todellisia käyttökohteita.

5. Mikään valtio älköön sekaantuko väkivaltaisesti toisen valtion hallitusmuoto- ja hallitusasioihin (Kant 1955, 17).

Jälleen Kant puhuu valtion kohdalla analogisesti siitä, kuinka "vapaan henkilön toiselle antama huono esimerkki" ei ole loukkaus tuota jälkimmäistä kohtaan (Kant 1955, 17). Mikäli jokin valtio on viallinen, siitä tulee ottaa oppia, mutta sen sisäisiin asioihin sekaantumista ei oikeuta mikään. Poikkeuksen Kantin mukaan tekevät sisäisesti jakautuneet valtiot, joissa molemmat osapuolet esiintyvät omina valtioinaan ja tekevät vaatimuksia kokonaisuuteen, so. valtioon, nähden. Esimerkiksi humanitaariset interventiot asettuvat ikävään valoon. Niiden oikeuttaminen on ongelmallista, sillä kyse on subjektiivisista näkemyksistä ja hyvin usein arvojen yhteentörmäyksistä. Onko esimerkiksi länsimaisia arvoja pidettävä universaalisti hyvinä? Nähdäkseni Kant tällä määrittelyllä tuomitsisi esimerkiksi Irakin sodan. Aavistuksen ongelmallinen tilanne on edessä kun kansalaisia sorretaan ja heidän ihmisoikeuksiaan rikotaan. Missä määrin ihmisoikeuksia tulee rikkoa, jotta Kant sallisi aseellisen väliintulon vai voiko tällaista väliintuloa perustella milloinkaan? Toisaalta Kant saattaisi pitää ihmisoikeuksia rikkovaa valtiota kahtiajakautuneena, jolloin ongelmaa ei olisi. Yhtä kaikki, määritystä kunnioittavat yhdet ja sen perusajatuksen sivuuttavat toiset. Suurinta osaa maailman valtioista kunnioitetaan, mutta joidenkin valtioiden kohdalla sanellaan ulkoa päin, miten asioiden tulisi olla. Näin ei tulisi olla.

6. Käydessään sotaa toisen valtion kanssa älköön mikään valtio antautuko sellaisiin vihollisuuksiin, joista on välttämättömänä seurauksena, että keskinäinen luottamus tulevana rauhan aikana käy mahdottomaksi. Semmoisia ovat *salamurhaajain (percussores)*

ja *myrkynekoittajain (venefici)* käyttäminen, *antautumissopimuksen rikkominen, maanpetoksen (perduellio) järjestäminen* siinä valtiossa, jota vastaan soditaan, ym. (Kant 1955, 18–19).

Tässä Kant viittaa sodankäynnin kunniallisuuteen. Jopa sodassa täytyy voida tietyssä määrin luottaa vihollisen ajattelutapaan, ja vain tällä tavalla rauha on mahdollinen. Mikäli ei voisi luottaa muihin, esimerkiksi vihollisen sitoutuminen rauhanehtoihin olisi yhtä tyhjän kanssa. Lisäksi nuo kyseenalaiset keinot tulisivat Kantin mielestä jatkumaan rauhan aikanakin, ja tekisivät siten tyhjän saavutetusta rauhasta. Tätä määritystä on sovellettu tietyllä tapaa sodankäynnissä jopa modernina aikakautena. Sotaa käydessä on luotu sääntöjä, joilla pyritään sekä hillitsemään itse sodankäyntiä että säilyttämään tietty kunnioitus vihollisuuksienkin aikaan. Esimerkiksi siviiliuhrien aiheuttamisen tuomitseminen tai tiettyjen aseiden kieltäminen ovat osoitus tästä.

Alustavista määrityksistä on Kantin mukaan toteutettava välittömästi 1, 5 ja 6. (Kant 1955, 19–20) Nämä määritykset eivät ole Kantin mukaan olosuhteista riippuvaisia ja siksi ne on toteutettava viipymättä. Muut määritykset, 2, 3 ja 4, tulee pitää mielessä ja ajan mittaan ne täytyy toteuttaa. Kiireettömyys näiden jälkimmäisten määritysten kohdalla johtuu kahdesta seikasta: toisaalta niitä voidaan lykätä ja toisaalta niiden toimeenpanossa ei tule pitää kiirettä.

1.2 Lopulliset määritykset ikuista rauhaa varten

1. Valtiojärjestys olkoon jokaisessa valtiossa tasavaltainen (Kant 1955, 21).

Jaakko Tuomikosken mukaan Kantin käyttämä termi tasavaltainen tarkoittaa modernissa maailmassa parlamentaarista (Kant 1955, 10). Nähdäkseni kyseinen rinnastus on osuva, joskin on kyseenalaista kuinka monessa maassa edustuksellinen demokratia toimii täydellisesti. Joka tapauksessa Kantin ajatukset asettuvat mielestäni kirkkaampaan valoon mikäli hänen katsotaan puhuneen parlamentarismista.

Kant puhuu kolmesta perustekijästä, jotka muodostavat tasavaltaisen valtiojärjestyksen (Kant 1955, 21–23). Ensinnäkin valtion tulee olla rakennettu vapauden periaatteille,

toiseksi perusteille, joiden myötä kaikki ovat riippuvaisia yhdestä yhteisestä lainsäädännöstä ja kolmanneksi tuon valtiojärjestyksen tulee nojata ihmisten tasa-arvoisuuteen kansalaisina. Se, mikä tällaisesta valtiojärjestyksestä tekee niin hyvän, ilmenee sotaan ryhdyttäessä. Siinä missä valtiossa, jossa valtionpäämies ei ole tasavertainen kansalainen vaan valtionomistaja ja siten hänen ei tarvitse vaivata päätään sodan seurauksilla, on tasavaltaisen valtion kansalaisten annettava suostumuksensa sotaan ja samalla kannettava sodan seuraukset. On selvää, että kansa ei tuollaista taakkaa halua, ja niinpä sota ei ole kansalle vaihtoehto.

Toimeenpanevan vallan erottaminen lakiasäättävästä vallasta on tasavaltaisen valtiojärjestyksen perusaate (Kant 1955, 24). Esimerkiksi Suomen valtion kohdalla tämä tarkoittaa hallituksen erottamista eduskunnasta. Niinpä Kant lyttääkin demokratian, koska siinä "kaikki tahtovat olla herrana" ja siinä "päättävät kaikki, jotka eivät kuitenkaan ole kaikki" (Kant 1955, 24). Mielestäni tässä kohtaa Kantin kritisoima demokratia tulee ymmärtää suorana kansanvaltana, ei esimerkiksi edustuksellisena demokratiana.

Tasavaltaisuuden levittäminen on omalla tavallaan haasteellista. Niin sanottuihin länsimaihin sitä ei käytännössä tarvitse levittää, sillä tasavaltaisuus nojaa niin vahvasti länsimaisille arvoille. Sen sijaan valtiot, jotka eivät niin sanotusti halua hallita itseään tasavaltaisesti, ovat hankalampi tapaus. Kaksi tärkeää kysymystä nouseekin esiin. Ensiksi, miten saada näistä valtioista tasavaltaisia, ja toiseksi, tuleeko näistä valtioista edes saada tasavaltaisia. Mikäli tasavaltaisuus ei leviä tiedon levittämisellä, saattaa pakottaminen astua kuvaan. Tässä vaiheessa kuitenkin mennään pahasti harhaan ja rikotaan juuri niitä arvoja, joita ollaan levittämässä. Valtion autonomia on siis tässäkin kohtaa avainasemassa. On myös hyvä huomata, että ei-tasavaltaisuus ei missään nimessä johda automaattisesti sotaisuuteen. Näin ollen on syytä miettiä tasavaltaisuuden levittämisen mielekkyyttä. Toki on todettava, että Kantille tasavaltaisuuden leviäminen on erityisen tärkeää rauhan kannalta.

2. Kansainoikeus perustukoon vapaiden valtioiden *valtioliittojärjestelmään* (Kant 1955, 25).

Kant puhuu nimenomaan kansainliitosta, ei kansainvaltiosta, sillä koska Kant pohtii

kansojen oikeutta toisiinsa nähden, olisi useiden valtioiden sulautuminen yhdeksi valtioksi tämän pohdinnan tyhjäksi tekevää. Lisäksi valtioiden sulautuminen yhteen tarkoittaisi, että rikottaisi valtiossa sisäisesti vallitseva ylemmän suhde alempaan, so. lainsäätäjän suhde kansaan (Kant 1955, 26).

Vaikka Kant näkeekin ihmisluonnon lähtökohtaisesti pahana, näkee hän ihmisessä siveellisen taipumuksen voittaa tuo paha. (Kant 1955, 28) Tuo taipumus näkyy siinä arvossa, joka annetaan oikeuskäsitteelle, vaikka se tehtäisiin vain puheissa. Koska valtiot eivät ole toistensa pakon alaisia, rauhansopimus ei riitä luomaan ikuista rauhaa eikä sodalla oikeus tule ratkaistuksi, täytyy olla rauhanliitto, joka lopettaisi kaikki sodat (Kant 1955, 29). Kyseinen liitto myös säilyttäisi valtion vapauden ja turvaisi sitä. Kant näkee järkevänä, että yksittäinen valtio haluaa muodostua yhden tai useamman valtion kanssa yhdeksi valtioksi, ja asettaa tuolle yhteiselle valtiolle lakiasäättävän, hallitsevan ja tuomitsevan vallan ja siten sovittaa ristiriitansa rauhaisasti (Kant 1955, 30). Mikäli taas jokin kansa sanoo, että haluaa sodan lakkaavan sen ja muiden kansojen välillä, mutta ei ole valmis tunnustamaan lakiasäättävää valtaa, ei Kant pidä tätä ymmärrettävänä. Mutta, koska kansat eivät ole edelliseen valmiita, siis mukautumaan yhteisiin lakeihin (Kant 1955, 31), on välttämättä luotava vapaa valtioliittouma, joka on vakinainen, yhä laajeneva ja sotaa vastustava, so. jälkimmäinen vaihtoehto, jota Kant ei kuitenkaan pitänyt järkevänä. Kantin ajatuskulku on täysin järkevä, sillä valtiot eivät useinkaan ole valmiita alistumaan yhden suuren hallitsijan alaisiksi. Toisaalta taas tilanne kääntyy Kantilla pessimistisestä optimistiseksi siinä mielessä, että ihmisten tietty itsekkyyys (he eivät halua mukautua yhteisiin lakeihin) ajaa heidät tilanteeseen, jossa he liittyvät valtioliittoon luottaen siihen, että muutkin tekevät näin ja toimivat oikeudenmukaisesti ilman pakkovallan uhkaakin. Huolimatta kyseisen liiton löyhyydestä verrattuna maailmantasavaltaan, on tuo liitto luotava, koska vain se voi estää kaiken tuhoutumisen, kuten Kant asian ilmaisee. (Kant 1955, 31)

Kantin rauhanliitto on löyhyytensä ansiosta varsin toteuttamiskelpoinen. Valtioliittoutuminen helpommin sellaiseen rauhanliittoon, joka ei omaa suurta valtaa niiden toimintaan. Toki vaarana on juuri tuo samainen löyhyys, so. liitosta on helppo irtautua, mutta näkisän tilanteen kuitenkin positiivisesti. Löyhä liitto saa helpommin jäsenvaltioita, ja näin ollen

keskusteluyhteys avautuu huomattavasti helpommin kuin autoritäärisemmän liiton kohdalla.

3. *Maailmankansalaisyhteisyys* olkoon rajoitettu yleisen vierasystävyyden vaatimukseen (Kant 1955, 31).

Tämä maailmankansalaisyhteisyys tarkoittaa vieraanvaraisuutta, eli vieraan ihmisen oikeutta olla saamatta vihamielistä kohtelua kun tämä tulee vieraalle maalle (Kant 1955, 32). Kant erottaa käymäoikeuden ja vierasoikeuden, edellisen ollessa se oikeus, jota vieras voi vieraalla maaperällä vaatia. Jälkimmäinen oikeus taas vaatii sopimusta, jonka nojalla voi päästä joksikin ajaksi asujakumppaniksi. Tässä kohtaa Kant on hyvin vaitonainen mitä tämä käymäoikeus sitten on, esimerkiksi ajallisesti. Toisaalta taas vierasoikeuteen oikeuttavaa sopimustakaan Kant ei käsittele; kenties tuo sopimus olisikin helppo solmia kansojen kesken. Kantin ajatuksiin tässä on varmasti vaikuttanut eurooppalaisten harjoittama sorto ja ryöstöretket kaukaisia maita kohtaan (Kant 1955, 33). Kant kehuu Kiinaa ja Japania siitä, että ne ovat pitäneet rajansa siinä määrin kiinni, että Kiina on sallinut pääsyn, muttei jalansijaa Kiinassa, ja Japani taas on sallinut pääsyn vain hollantilaisille. Kant kritisoi voimakkaasti eurooppalaisten maiden harjoittamia vääryyksiä.

Maailmankansalaisyhteisyys on nähdäkseni valtavan tärkeä asia rauhan kannalta. Se on tärkeä monestakin syystä. Maailmankansalaisyhteisyys, jopa pelkkänä käymäoikeutena levittää tietoa toisista kulttuureista ja näin hälventää mahdollisia epäluuloja toisia kansoja kohtaan. Luonnollisesti myös modernille ajalle tärkeä kaupankäynti on valtioiden välillä helpompaa kun valtiot näkevät toisensa ystävinä ja saman maapallon asukkeina. Suuremmissa mittakaavassa on kyse yhteisen omaisuuden käyttämisestä. Kant puhuukin ihmissuvulle yleisesti kuuluvasta "*pinnan*" oikeudesta (Kant 1955, 32). Maailmankansalaisyhteisyys ei myöskään ole vaikea toteuttaa. Sen voikin sanoa käytännössä toteutuneen jo valtaosassa maailmaa.

1.3 Kaksi lisäystä

Ensimmäinen lisäys: ikuisen rauhan takeista (Kant 1955, 35).

Takeena ikuiselle rauhalle on Kantin mukaan luonto, "suuri taiteilijatar" (Kant 1955, 35). Sen koneellisesta kulusta tulee Kantin mukaan nähdyn tarkoitus saattaa ihmiset sopuun, jopa vastoin heidän tahtoaankin. Luonto on järjestänyt ihmisten olot siten, että se on tehnyt kaikki alueet asuttaviksi, sodan avulla ajanut ihmiset asuttamaan kaikki seudut sekä sodan avulla pakottanut ihmiset asettumaan lainalaisiin suhteisiin (Kant 1955, 36). Kant näkee, että sota on tunkeutunut samansukuisten kansojen väliin ja on siten pakottanut ihmiset asumaan eri seuduille (Kant 1955, 38). Ja tuo sota ilmenee ihmisluonnon sotaisuutena, se on siis ihmisissä luonnostaan (Kant 1955, 39).

Kant esittelee kolme tapaa, joilla luonto ohjaa ihmisen tekemään siten, miten ihmisen tulisi toimia velvollisuutenaan (Kant 1955, 40–41). Ensinnäkin valtioiden tulee pystyä järjestymään sisäisesti. Mikäli näin ei tapahdu sisäisen epäsovun kautta, sen tekee ulkoinen sota. Näin käy, koska kansat saavat luonnon järjestyksen mukaisesti naapurikseen sitä ahdistavan kansan. Niinpä kansan on järjestyttävä valtioksi ollakseen varustettu naapuriaan vastaan. Sisäinen valtioksi järjestymisen käy mekaanisesti. Kant esittää ratkaisuksi, että järjellisten olentojen joukko, jotka vaativat olemassaoloaan turvaavia lakeja, mutta ovat samalla niitä vastaan, järjestää asiansa niin, että jokainen pitää yllä toistansa kuin pahoja ajatuksia ei olisikaan. Näin ollen sisäinen järjestymisen ei vaadi hyveellisyyttä sinänsä. Kuten Kant asian muotoilee, jos heillä vain on järkeä, paholaisten kansakin voi ratkaista valtion järjestämisen ongelman.

Toiseksi, uskonnon ja kielten erilaisuudella luonto estää kansoja sekaantumasta toisiinsa sekä eristääkseen niitä. (Kant 1955, 43) Näin kansat eivät muodosta despoottiseksi lopulta äityvää mahtivaltiota. Vaikka erillään oleminen onkin sodan tila, on eristäytyminen parempi vaihtoehto kuin mahtivaltiot, jotka despotismista suistuvat lopulta anarkiaan. Kielten ja uskontojen sekoittuminen taas johtaa lopulta periaatteiden yhdenmukaisuuteen ja yhteisymmärrykseen. Toki Kantkin myöntää, että kansojen erilaisuus saatetaan esittää tekosyyksi sotaan, mutta hän myös näkee kulttuurillisen ja inhimillisen edistymisen johtavan edellä mainittuun yhteisymmärrykseen.

Kolmas tapa, jolla luonto pitää huolen, että ihminen hakeutuu kohti rauhaa, on raha. (Kant

1955, 43–44) Kauppahenki ei voi elää sodan kanssa rinnakkain. Kantin mukaan kauppahenki saavuttaa ennen pitkää kaikki kansat ja koska rahan mahti on luotettavin valtiovaltaa alemmista mahdeista, valtiot ovat pakotettuja edistämään rauhaa. Kauppahengen hengissä pitäminen luo ikään kuin suhteen valtioiden välille. Kantille sotaa varten muodostetut suuret yhtymät ovat tuhoon tuomittuja, niinpä kaupankäynti on parempi tapa valtiolle kuin yrittää vallata toinen valtio.

Toinen lisäys: salainen määräitys ikuista rauhaa varten (Kant 1955, 44).

Tämä lisäys käsittelee valtion neuvonottoa alamaisiltaan. (Kant 1955, 45) Vaikka Kantin tutkielman puitteissa tämä näyttäytyy valtion lainsäätäjäärvoa alentavana toimena, on kyseessä suositeltava toimi. Valtion tulee ajatella hiljaisuudessa kehottavan filosofeja tuomaan ajatuksensa julki. Valtio antaa heidän puhua vapaasti, ja näin syntyy hiljainen kehoitus. Kant ei kuitenkaan tarkoita, että filosofeille annettaisiin etusija valtiovallan edustajan sijasta. Tärkeintä on, että filosofeja kuullaan. Lisäksi filosofien kuuleminen voi auttaa parantamaan lakeja, sillä lakia soveltavat virkamiehet eivät osaa tutkia olisivatko lait mahdollisesti parantamisen tarpeessa. Kuninkaiden ei kuitenkaan tule ryhtyä filosofeiksi, sillä Kantin mukaan vallan omistaminen turmelee järjen vapaata arvostelukykyä (Kant 1955, 46). Tärkeintä on, ettei filosofien luokka häviä. Mikäli vallan turmelluttavan vaikutuksen mieltää edes jossain määrin todeksi, on tämä salainen määräitys mielestäni erittäin olennainen. Lisäys estää valtiovaltaa vaipumasta tietynlaisen verhon taakse, jonne ei kuulu enää sen paremmin neuvoja kuin kehujakaan. Mielestäni Kant puhuu salaisen määrityksen kohdalla ennen kaikkea sananvapauden puolesta, toki filosofille tyypillisesti Kant puhuu filosofeista neuvonantajina. Nykyaikana neuvonantajat eivät kenties ole filosofeja sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta yhtä kaikki valtion on syytä ottaa neuvoja vastaan.

1.4 Poliitiikan ja moraalien suhde

Teoksensa liiteosiossa Kant kirjoittaa politiikan ja moraalien suhteesta. Liitteensä ensimmäisessä osiossa Kant kirjoittaa "Ristiriitaisuudesta moraalien ja politiikan välillä ikuisen rauhan näkökannalta" (Kant 1955, 47). Moraali on Kantille käytäntöä ja kertoo,

miten meidän tulisi toimia eikä politiikkaa voi irroittaa moraalista. Poliitiikan ja moraalien välillä ei itse asiassa voi olla ristiriitaa, sillä mikäli ne olisivat ristiriidassa, olisi moraalit väännettävissä kulloiseenkin tilanteeseen ja tarpeeseen sopivaksi. Tämä johtaisi Kantin mukaan siihen, että moraalit ei olisi.

Poliitiikan ja moraalien yhteispeliä Kant kuvaa hienosti seuraavasti: "Olkaa taitavia kuin käärmeet" "ja ilman vilppiä niinkuin kyyhkys" (Kant 1955, 48). Edellinen on politiikan "sanomaa", jälkimmäinen moraalien. Rehellisyys on Kantille politiikan välttämätön ehto. Järkeä taas osoittaa, mitä on tehtävä, jotta pysymme "velvollisuuden polulla". Kant kritisoikin sellaista käytännön ihmistä, joka näkee moraalien vain teoriana. Tämä käytännön ihminen ei usko ihmisen koskaan aidosti tahtovan sitä, mitä vaaditaan ikuisen rauhan saavuttamiseksi (Kant 1955, 49).

Oikeus on, mikäli se todetaan nimenomaan välttämättömäksi yhdistää politiikkaan, yhdistettävissä politiikkaan (Kant 1955, 50). Tässä kohtaa "käyttökelpoiseksi" Kant näkee moraalisen poliitikon, joka suhtautuu politiikkaan siten, että päätökset kestävät myös moraalien suurennuslasin alla olemisen. Poliittinen moralisti taas muokkaa moraalit sen mukaan, mikä on hänelle edullisinta. Moraalisen poliitikon periaate on Kantin mukaan toimia virheiden korjaamiseksi (Kant 1955, 51). Ensinnä virheet tulee paljastaa, jonka jälkeen tulee tähdätä muutokseen. Muutosta ei tarvitse tehdä välittömästi esimerkiksi negatiivisten seurausten vuoksi, mutta muutos pitää ottaa ikään kuin päämääräksi. Muutokset tarkoittavat käytännössä tasavaltaisuuteen johtavia tekoja.

Kantille vallankumous on oikeudenvastainen teko (Kant 1955, 51). Despoottistakaan valtiojärjestystä kohtaan ei tule hyökätä, vaan tälle tulee antaa aikaa muodostaa itse parempi valtiojärjestys rauhanomaisesti (Kant 1955, 52). Tässä kohtaa Kantin voi nähdä puhuvan myös muiden valtioiden autonomian puolesta. Vaikka jokin valtio näyttäisi alistavan kansalaisiaan, sitä vastaan ei pidä hyökätä. Poikkeuksena Kantilla ovat sisäisesti jakautuneet valtiot.

Despotisoivat moralistitkin ovat parempia kuin moralisoivat poliitikot, sillä siinä missä

edelliset voivat johtaa valtiota huonosti, voivat he kuitenkin oppia virheistään (Kant 1955, 52). Jälkimmäiset taas estävät olojen parantamisen sekä kiillottavat oikeudenvastaisia periaatteita ja uskottelevat ihmisten olevan kykenemättömiä järjen ohjaamaan hyvään toimintaan. He myös myötäilevät hallitsevaa osapuolta. Moralisoivat poliitikot unohtavat järjen ja arvostelevat koneellisesti ja kokemusperäisesti valtiojärjestyksen periaatteita, ollen kuitenkin samalla harhaluulossa, että kykenevät arvioimaan järjen mukaisesti ja avulla (Kant 1955, 53).

Kantin mukaan moralisoivia poliitikkoja ohjaavat sofistiset ohjeet (Kant 1955, 54–55). Näitä ovat *fac et excusa*, joka neuvoo anastamaan tilaisuuden tullen ja puolustelemaan tekoa, *si fecisti*, *nega*, joka kehottaa siirtämään oman syyllisyyden niskoitelleiden alamaisten tai yleisen ihmisluonnon (mikäli anastat toiselta kansalta) niskaan sekä *divide et impera*, joka neuvoo synnyttämään eripuraa ja siirtymään sisäpolitiikan kohdalla kansan puolelle ja ulkopoliitikassa heikomman puolelle. Nämä ohjeet ovat Kantin mukaan yleisesti tunnettuja, ja ne saavat valtiot hämilleen vain kun ne epäonnistuvat, eivät paljastuessaan. Valtiollinen kunnia on se, johon valtio voi viime kädessä nojata.

Kantin mukaan oikeuskäsite on ihmisten matkassa niin yksityisesti kuin julkisestikin. Kantin mukaan ihmiset eivät voi täten perustaa politiikkaa temppuihin ja osoittavat kunnioitusta julkisen oikeuden aatteelle, vaikka samalla pyrkisivätkin karttamaan sitä käytännössä ja kiertämään sitä (Kant 1955, 56).

Kantin mukaan "käytännöllisen järjen tehtävissä" on lähdettävä liikkeelle sen muodollisesta perusjohteesta. (Kant 1955, 57) Tässä kohtaa Kant esittää kategorisen imperatiivin muotoilun, sillä muodollisen perusjohteen sääntö kuuluu: "toimi niin, että voit tahtoa, että perusohjeestasi tulisi yleinen laki". Kyseinen perusjohde on oikeusperiaatteena ehdottomasti välttämätön. Kyse on moraalisen poliitikon perusjohteesta ja tämä perusjohde tähtää ikuisen rauhan, jonka se kokee velvollisuudeksi. Kant korostaa, että tarkoitusta on lähestyttävä lakkaamatta, mutta ei liian kiireen vallassa (Kant 1955, 58). Kantin mukaan sääntö kuuluu: "Etsikää ensin puhtaan käytännöllisen järjen valtakuntaa ja sen *vanhurskautta* niin päämääränne (ikuisen rauhan hyvyys) tulee osaksenne itsestään" (Kant

1955, 58–59).

Moraalisen politiikan perusaatteita on kansan yhdistyminen valtioksi vapauden ja tasa-arvoisuuden oikeusaatteiden perusteella (Kant 1955, 59). Kyse on velvollisuudesta, ja Kant kritisoi poliittisia moralisteja, joiden uskoo pitävän kansan tällaista järjestymistä luonnon koneellisuutena, joka tekisi perusaatteet tyhjiksi. Kant kuitenkin vastaa tällaiseen koneellisuuden näkemykseen sanomalla sen liittävän ihmisen liiaksi eläinten luokkaan: ihmisen vapaus poistetaan (Kant 1955, 60).

Kant esittelee lauseman "oikeus vallitkoon, vaikka kaikki maailman veijarit joutuisivat sen takia perikatoon" (Kant 1955, 60). Kantin mielestä kyseinen lausema sisältää oikeusperiaatteen, joka "katkaisee kaikki kavaluuden tai väkivallan viitoittamat kiertotiet" (Kant 1955, 60). Kyseinen ohje on Kantin mukaan suunnattu vallanpitäjälle, ja sen mukaan tämän tulee olla kieltämättä keneltäkään ihmiseltä tämän oikeutta epäsuosion tai säälin vuoksi ja ylipäänsä olla rajoittamatta oikeutta. Tämän ohjeen toteuttaminen vaatii Kantin mukaan sekä valtion järjestysmuodon rakentamisen "puhtaiden oikeusperiaatteiden mukaan" että järjestelmää, joka yhdistää valtion muihin valtioihin yhtymäksi, joka selvittää valtioiden väliset kiistat laillisella tavalla (Kant 1955, 60). Tässä kohtaa Kant käyttää yleisvaltion käsitettä, joka on mahdollisesti vaikuttanut joihinkin käsityksiin, joiden mukaan Kant on maailmanvaltion kannalla. Kantille kyseisessä ohjeessa ei ole lähtökohtana valtion menestys vaan "oikeusvelvollisuuden puhdas käsite" (Kant 1955, 61). Kyseisen toiminnan tosiasialliset seuraukset eivät vaikuta velvollisuuden toteuttamiseen. Kant näkee paheellisuuden toimintana, joka tuhoaa lopulta itse itsensä ja raivaa tilaa hyvyyden periaatteelle.

Objektiivisesti katsoen moraalien ja politiikan välillä ei ole Kantin mukaan ristiriitaa (Kant 1955, 61). Subjektiivisesti katsoen sen sijaan on, sillä ihminen on itsekäs eikä usein halua toimia hyveellisesti. Ristiriitaa ei Kantille kuitenkaan ole ongelma, pikemminkin päinvastoin, sillä ihmisen on hyvä katsoa itsessään olevaa pahaa ja pyrkiä voittamaan se (Kant 1955, 62).

Kantin mukaan tulee olettaa, että puhtaat oikeusperiaatteet ovat toteutettavissa (Kant 1955, 62–63). Muutoin päädyimme epätoivoisiin johtopäätöksiin ihmisluonnosta, joka ei ole kykenevä parantamaan toimintaansa. Kantin mukaan todellinen politiikka tarvitsee aina hyväksynnän moraalilta. Ihmisen oikeus on pyhä ja sen eteen valtion tulee toimia huolimatta uhrauksien suuruudesta. Hyöty ei ole kelvollinen syy toimia, vaan "kaiken politiikan on notkistettava polvensa" oikeuden edessä (Kant 1955, 63).

Liitteen toisessa osassa Kant puhuu "politiikan ja moraalin yhteensopeutuvaisuudesta julkisen oikeuden transcendentaalisen käsitteen mukaan" (Kant 1955, 64). Osiossa Kant käsittelee julkisuutta. Kant pyrkii löytämään julkisuuden muodon, joka mahdollistaa oikeudenmukaisuuden olemassaolon ja sisältyy jokaiseen oikeusvaatimukseen. Kyse on eräänlaisesta julkisuustestistä, johon teko laitetaan. Näin on helppo arvioida, onko kulloinkin oikeusvaatimus julkisuuskykyinen. Julkisen oikeuden transcendentaalinen yleiskaava on seuraava: "Kaikki toisten ihmisten oikeuteen kohdistuvat toimet, joiden perusohje ei siedä julkisuutta, ovat vääriä" (Kant 1955, 65). Kantille kyseinen periaate on sekä eettinen että juridinen. Mikäli toimin tietyn ohjeen mukaan ja muut ihmiset nousevat vastarintaan, tuo vastarinta kumpuaa toiminnanohjeeni vääryydestä. Tällöin haluaisin salata toiminnanohjeeni, mutta myös tämä haluni salaamiseen kertoo ohjeen vääryydestä.

Kant todistaa esimerkkien avulla yleiskaavansa pätevyyttä. (Kant 1955, 65) Ensimmäinen esimerkki koskee kapinaa tyrannia kohtaan ja kyseisen kapinan oikeudenmukaisuutta. Tyranni voi toki saada kapinan seurauksena ansionsa mukaan, mutta kansalla ei kuitenkaan ole oikeutta nousta kapinaan (Kant 1955, 66). Mikäli kansa haluaisi kapinaan ryhtyä, tulisi sen saattaa aikeensa julkisiksi. Tämä taas johtaisi auttamatta tyrannin harjoittamiin vastatoimiin. Kapina-ajatuksen julkiseksi tekeminen tekisi siis mahdottomaksi itsensä ja tarkoituksensa. Tyranni sen sijaan voisi ilmoittaa kapinan seuraamukset, olivatpa ne kuinka julmia tahansa, sillä tyrannilla on ylivalta valtiossa (Kant 1955, 67). Tässä kohtaa Kant puhuu myös ylivallassa sellaisena, joka on hyväksyttävä jokaiseen valtio- ja yhteiskuntajärjestykseen, sillä vain sen avulla hallitsija voi suojella kansalaisia toisiltaan ja käskä heitä.

Toisen esimerkin kohdalla Kant puhuu oikeudellisesta tilasta, joka mahdollistaa kansainoikeuden. (Kant 1955, 67) Oikeudellinen tila tarkoittaa niin sanottuja raameja, joiden sisällä oikeus voi tulla ihmisen osaksi. Oikeudellinen tila yhdistää ihmiset, ja valtiollinen toiminta on näin mahdollista. Tässä kohtaa Kant puhuu valtioiden keskinäisestä sopimuksesta, joka yhdistää valtiot ylläpitämään rauhaa (Kant 1955, 68). Toinen esimerkki koskeekin valtioiden välistä toimintaa ja sisältää kolme kohtaa. Ensimmäisessä kohdassa Kant käsittelee kaksoishenkilönä toimimista. Mikäli hallitsija on luvannut toiselle valtiolle apua, voiko tämä pettää sanansa mikäli hänen valtionsa menestys sitä vaatii. Tässä kohtaa hallitsija on kaksoishenkilö hallitsijan ja ylimmän valtionviranomaisen rooleissa, joista edellisessä hän ei ole vastuullinen kenellekään valtiossaan ja jälkimmäisessä on vastuuvollinen valtiolle. Tämä johtaa siihen, että vaikka hallitsija olisi ensimmäisessä roolissa sitoutunut johonkin, voi tämä irtaantua siitä jälkimmäisessä roolissa. Tällaista perusohjetta ei tietenkään voi tuoda julki, sillä valtiota alkaisivat karttaa kaikki muut valtiot. Niinpä perusohje on väärä (Kant 1955, 69).

Toisessa kohdassa Kant käsittelee pienempien valtioiden liittoutumista keskenään suurempaa naapurivaltaa vastaan (Kant 1955, 69). Kantin mukaan perusohje, jonka mukaan vähempivoimaiset valtiot lyöttäytyvät pelosta johtuen yhteen hyökätäksään naapurivaltaa vastaan, on väärä. Kolmas kohta koskee tilannetta, jossa suurempi valtio kukistaisi ja liittäisi itseensä pienemmän valtion, joka pystyisi halutessaan tuhoamaan "suuremman valtion yhtenäisyyden". (Kant 1955, 69) Tämäkään perusohje ei kestä julkisuutta, joten sekin on väärä perusohje. Lopuksi Kant sivuaa maailmankansalaisyhteisyyttä sanoen sen perusohjeiden olevan "helposti esitettävissä ja arvosteltavissa", sillä se on kansainoikeuden (kansojen välisen oikeuden) kanssa yhdenmukainen (Kant 1955, 70).

Oikeudellinen tila on välttämätön, sillä se erottaa ihmiset sotaisasta luonnontilasta (Kant 1955, 70). Samoin oikeudellinen tila mahdollistaa julkisen oikeuden. Kantin mukaan valtioiden vapauten on yhdistettävissä vain sellainen liittotila, jonka ainoa tarkoitus on sodan poistaminen. Kant ei siis ainakaan tässä kohtaa puhu missään nimessä maailmanvaltion puolesta. Mikäli on velvollisuus ja "perusteltu toivo toteuttaa yleisen julkisen oikeuden tila", ikuinen rauha ei ole vain toteutumaton haave vaan tehtävä (Kant

1955, 73). Ihmisrakkaus ja "kunnioitus ihmisen *oikeutta* kohtaan" ovat molemmat velvollisuuksia, mutta edellinen on ehdollinen, jälkimmäinen ehdoton (Kant 1955, 71).

Toinen transcendentaalinen julkisen oikeuden periaate on seuraava: "Kaikki perusohjeet, jotka *tarvitsevat* julkisuutta (jottei niiden tarkoitus menisi tyhjiin), ovat sopusoinnussa samalla sekä oikeuden että politiikan kanssa" (Kant 1955, 72). Mikäli toiminta saavuttaa tarkoituksensa vain julkiseksi tulemalla, se vastaa onnellisuuteen, joka on ihmisten yhteinen tarkoitusperä. Poliitiikan varsinainen tehtävä onkin päästä sopusointuun yleisön, so. ihmisten kanssa.

2 TULKINTOJA KANTIN TÄRKEIMMISTÄ TEEMOISTA

Kantin näkemyksiä on tulkittu monin eri tavoin. On esimerkiksi tehty eriäviä arvioita siitä, mikä on Kantille tärkeintä hänen ajatuksissaan. Toisaalta taas ei ole yksimielisyyttä, mikä on Kantin tärkein panos esimerkiksi kansainvälisiin suhteisiin. Seuraavaksi käsittelen näkemyksiä Kantin rauhanliitosta, kosmopolitanismista, politiikan ja moraalin suhteesta sekä esittelen Juha Sihvolan kokonaisvaltaisen näkemyksen Kantin rauhanteoriasta. Aivan ensiksi tartun kysymykseen siitä, onko *Ikuiseen rauhaan* valtion suvereniteetin säilymisen puolesta vai sitä vastaan.

2.1 Valtion suvereniteetin puolesta vai vastaan?

Eric Easley käsittelee *The War Over Perpetual Peace* -kirjassaan Kantin teoksesta tehtyjä tulkintoja. Easley esittelemät tulkinnat ovat englannin kielellä kirjoitettuja ja sijoittuvat ajallisesti vuodesta 1845 vuoteen 2003. Easley keskittyy nimenomaan *Ikuiseen rauhaan* -teoksesta tehtyihin tulkintoihin, ja näin ollen Kantin muu tuotanto sivuutetaan (Easley 2004, 2–3). Englanninkielisiin tulkintoihin keskittyminen ei nähdäkseni ole huono asia, sillä eri tavat tulkita teosta ja Kantin ajatuksia tulevat kattavasti esille näinkin. Käytännössä Easley jakaa tulkinnat kahteen kaavaan sekä kummankin kaavan kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen kaava koostuu 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun puoliväliin tehdyistä tulkintoista. Ensimmäisen kaavan ensimmäinen vaihe sijoittuu ajallisesti 1800-luvun puolivälistä ensimmäisen maailmansodan loppumiseen. Toinen vaihe käsittää huomattavasti pienemmän ajanjakson ensimmäisen maailmansodan loppumisen ja 1900-luvun puolivälin välisen ajan tulkintoista. Toinen kaava koostuu 1900-luvun puolivälistä 1900-luvun loppuun, ensimmäisen vaiheen ollessa 1950-luvulta 1980-luvun alkuun ja toisen vaiheen alkaessa 1980-luvun alusta jatkuen läpi kylmän sodan päättymisen jälkeisen ajan, so. aina seuraavan vuosituhaten alkuun.

On hyvä huomata, että esimerkiksi termejä maailmanvaltio, maailmanhallitus, universaali valtio, federaatio, konfederaatio ja despotismi käytetään melko yleisessä mielessä ja monesti toistensa synonyymeina. Tässä näkyy omalta osaltaan Kantin teoksen tietty

teoreettisuus. Koska tarkkoja hahmotuksia esimerkiksi hallitusten koosta tai sotavoimien määrästä ei tehdä, ei termien käytönkään tarvitse nähdäkseni olla ylettömän tarkkaa. Termejä käytetään riittävän tarkasti, jotta eri tulkintojen asiasisältö tulee ymmärretyksi.

2.1.1 Vapauden supistaminen tie rauhaan: ensimmäisen kaavan ensimmäinen vaihe

Ensimmäisen kaavan ensimmäisen vaiheen tulkinnat pitävät tienä rauhaan ja sodan ongelman ratkaisuna valtion suvereniteetin pienentämistä luovuttamalla sitä valtion tason yläpuolella olevalle auktoriteetille (Easley 2004, 25). Tämän vaiheen ideaalista käytettiin muun muassa termejä kansainvälinen valtio, universaali valtio ja kansojen valtio (Easley 2004, 26). Yhtä kaikki, tienä rauhaan nähtiin valtion oman vallan ja suvereniteetin supistaminen. On kuitenkin syytä todeta, että ei sen enempää Kant kuin hänen tulkitsijatkiaan puhu millainen auktoriteetti, jolle valta luovutettaisiin, olisi. Esimerkiksi poliittiset ja militaristiset osat jäivät huomiotta (Easley 2004, 34). Ensimmäinen kaava syntyi Easleyn mukaan innosta ja toivosta saavuttaa rauha kansainvälisen organisaation, eli joko kansainvälisen valtion tai federaation kautta (Easley 2004, 127).

Easleyn mukaan ensimmäinen englanninkielinen tulkinta Kantin tutkielmasta on Henry Wheatonin tulkinta. (Easley 2004, 26–28) Wheatonin johtopäätös Kantin tekstistä on, että se lopulta suosii sellaisen auktoriteetin luomista, joka on valtioiden tason yläpuolella ja jonka lainsäädäntöä tukevat pakottavat säännökset. Tämä lainsäädäntö yhdessä pakottavan elementin kanssa on omiaan kaventamaan valtion suvereniteettia. David Ritchien mukaan valtioiden itsenäisyyden poistaminen on ainoa tapa estää sota itsenäisten valtioiden kesken. Pienten maiden sulautuminen suuriksi poliittisiksi kokonaisuuksiksi estäisi Ritchien mielestä sotia laajalla alueella. R. Latta on samoilla linjoilla Ritchien kanssa. Hänen mielestään itsenäiset valtiot voivat tehdä vain rauhansopimuksia, eivät muuta. Niitäkin voidaan lopulta olla noudattamatta jos se on osapuolelle edullista.

Vaikka federaatio alettiin jo nähdä jossain määrin parempana vaihtoehtona kuin maailmanvaltio, pidettiin jälkimmäisestä yhä kiinni. (Easley 2004, 31) Benjamin Trueblood

kirjoittaa siitä, kuinka Kant ei näytä uskovan maailmanvaltion luomisen mahdollisuuteen. Tähän Trueblood kuitenkin lisää, että tätä maailmanvaltiota Kant kaikesta huolimatta puoltaa. Mary Campbell Smith puhuu jo valtioiden federaatiosta, mutta tekee myös huomautuksen, että Kant pitää ideaalina kansojen valtiota tai maailman tasavaltaa. Vaikka Smithin mielestä käytännöllisin vaihtoehto on federaatio, kansojen valtio on varmin tapa saavuttaa rauha.

2.1.2 Ensimmäinen kaava, toinen vaihe

Ensimmäisen maailmansodan loppumisesta 1900-luvun puoliväliin *Ikuisen rauhaan* nähtiin tekstinä, joka nosti federaation valtioiden ideaaliksi ratkaisuna sodan ongelmaan. Monet käsittivät Kansainliiton tällaisena federaationa. Tämän aikavälin tulkinnat jakavat käsityksen, että rauhanesityksissä tulee ylittää valtion taso, mutta eriävät siinä, kuinka paljon auktoriteetille pitäisi antaa valtaa. (Easley 2004, 13) Ero ensimmäiseen vaiheeseen ei ole suuri, mutta kyllin huomattava, että ero näiden kahden välillä voidaan havaita.

Dwight W. Morrow piti valtioiden federaatiota Kantin tekstin ehdotuksena sodan ongelmaan (Easley 2004, 36). Hänen mukaansa monen valtion teko yhdeksi ei ole toivottavaa, koska se johtaisi despotismiin ja hävittäisi kansallisia piirteitä. Morrow näkee, että viimeinen valtioiden federaatio kehitetään kun ihmiset samankaltaistuvat periaatteissaan ja saavat enemmän tietoa toisistaan ja eroavuuksistaan. Näin kuitenkin kansalliset piirteet ja kulttuurit eivät häviä. Tässä voidaan nähdä hyvin suoraan Kantin ajatus siitä, kuinka kulttuurien erilaisuus ei olekaan lopulta tuhoava voima, vaan ihmiset kykenevät yhdenmukaistumaan mielipiteissään ja viimein pääsemään yhteisymmärrykseen.

A.C.F Beales näkee *Ikuisen rauhaan* -teoksen käytännöllisenä tekstinä. (Easley 2004, 39-40) Hänen mielestään Kant näki ikuisen rauhan toteutumattomana ideaalina. Tarkoitus on vain pyrkiä niin lähelle kuin mahdollista tuota ideaalia. Bealesin mukaan tasavaltaisella valtiomuodolla Kant tarkoitti mitä tahansa hallinnon muotoa, joka pitää huolta jäsentensä vapaudesta ja tasavertaisuudesta. Myös Beales näki Kantin olevan ennemmin federaation

kuin maailmanvaltion kannalla. J.F. Crawfordin mielestä alustavat määritykset auttavat saavuttamaan tavoitteen, eli federaation (Easley 2004, 43). Crawford rinnastaakin ikuisen rauhan ja valtioiden federaation tavoitteina. Hän ei näe Kantin puoltaneen maailmanvaltiota, koska uskoo Kantin pitäneen maailmanhallintoa liian vaikeana toteuttaa.

Ensimmäisen kaavan tulkintoja tuntuu ohjaavan tietty pessimistisyys. Ihmisten ei uskota pystyvän toimimaan rauhaisasti ja rauhaa edistäen ilman pakottavaa ja suurta voimaa. Ja voiman pitää olla nimenomaan valtiot ylittävä. Edes valtion kokoisen instanssin ei siis uskota pystyvän käyttäytymään rauhaa edistävästi, ainakaan ilman valtion yläpuolella olevaa voimakasta järjestelmää. Edellä esiteltyjä tulkintoja on ohjannut Kantin tekstin ja tietyn pessimismin lisäksi varmastikin myös usko kansainvälisen valtion tai muun vastaavan kykyyn saavuttaa rauha. Kantin tekstiin nähden tulkinta maailmanvaltion ideaalista Kantin haaveena tuntuu kuitenkin jossain määrin erikoiselta. Kant puhuu esimerkiksi kansojen oikeudesta toisiinsa nähden, ja mikäli kansat yhdistettäisiin, syntyisi ristiriita. Samassa yhteydessä Kant puhuu myös kansainliitosta, "jonka ei silti tarvitsisi olla mikään kansainvaltio" (Kant 1955, 26). Lisäksi esimerkiksi maailmankansalaisoikeuden rajaaminen vain yleiseksi vierasystävällisyydeksi tuntuisi erikoiselta mikäli luotaisi hallinnollisesti yhtenäinen maailmanvaltio.

Uskonkin, että Kantin luentaan on edellä mainituilla tulkitsijoilla vaikuttanut voimakkaasti kunkin tulkitsijan oma henkilökohtainen haave maailmanvaltiosta ja toiveesta, että se voi saavuttaa rauhan. Toisen vaiheen tulkinta federaatiosta Kantin haaveena tuntuu jo enemmän siltä, mitä Kant on mahdollisesti hahmotellut. Toki on myönnettävä, että teoriassa federaatio tai maailmanvaltio saattaisi olla täydellisesti toimiessaan parempi tie rauhaan ja paremmin rauhaa ylläpitävä kuin valtioiden autonomian säilyttävät hahmotelmat. Mutta Kantin tekstistä tällaisten puoltamista tukevia viitteitä on hankala löytää, etenkin koska Kant pitää läpi tekstin mukana valtioiden erinäisyyttä ja oikeutta autonomiaan. Kenties Kant hylkäsi maailmanvaltion ja ylikansallisen federaation myös käytännöllisistä syistä. Hän piti despotismin uhkaa suurena etenkin maailmanvaltion kohdalla, ja vaikka Kant olisikin pitänyt täydellisesti toimivaa maailmanvaltiota rauhan kannalta parhaana vaihtoehtona, uskon Kantin pitäneen ikuista rauhaa mahdollisena, ja näin ollen oli syytä löytää paras käytännössä toimiva vaihtoehto.

2.1.3 Suvereeni valtio tie rauhaan : toinen kaava, ensimmäinen vaihe

Tulkinnat 1950-luvulta 1980-luvulle käsittävät *Ikuiseen rauhaan* tekstinä, jonka mukaan rauha saavutetaan suvereenin valtion kautta (Easley 2004, 16). Toisen kaavan mukaan rauha saavutetaan valtion tasolla, eli edelliseen kaavaan verrattuna valtio pysyy suvereenina, ja nimenomaan tämä valtion suvereniteetin säilyminen on rauhan edellytys. Toinen kaava syntyi pettymyksestä, kun havaittiin, että kansainvälinen organisaatio, so. kansainvälinen valtio tai valtioiden federaatio ei johdakaan rauhaan (Easley 2004, 127).

Easley esittelee ensimmäisenä toisen kaavan ensimmäisestä vaiheesta F.H. Hinsleyn tulkinnan, koska pitää sitä kuvaavana ensimmäisen vaiheen tulkinnoille. (Easley 2004, 51) Hinsleyn mukaan Kant samaistaa ihmiset ja valtiot. Kant pitää moraalisesti oikeana, että valtiot pysyvät itsenäisinä. Hinsleyn mielestä alustavat määrätykset sekä olettavat että vahvistavat valtion autonomiaa. Hänen mielestään alustavia määrätyksiä ei pidä käsittää niin, että ne pitäisi toimeenpanna ennen kuin voidaan alkaa pyrkiä rauhaan, vaan ne ovat olennainen osa sille, mitä Kant puolustaa. Hinsley painottaa erityisesti toista, kolmatta ja viidettä alustavaa määritystä. Toisen määrityksen mukaan valtiolla on juurensa, ja vain se itse voi hävittää itsensä, on siis moraalisesti väärin jos valtion hävittää joku muu. Kolmas määritys sisältää ajatuksen, että vakinaiset armeijat lakkautetaan, koska ne uhkaavat toisia valtioita sodalla. Viides määritys kieltää sekaantumasta toisen valtion hallitusasioihin.

Hinsley väittää Kantin puhuneen federaatiosta, mutta tarkoittaneen sanaa foedus, joka tarkoittaa sopimusta (treaty) (Easley 2004, 54). Tämä sopimus on itsenäisten valtioiden välinen ja se on parempi vaihtoehto kansainväliselle laille. Hinsley näkee Kantin pitäneen mahdottomana erottaa valtio vapaudestaan, ja sopimus on siten ainoa tapa edistää rauhaa. Hinsley kuitenkin myöntää ongelman, että anarkiaa saattaa esiintyä kun valtiot kulkevat oma etu edellä. Koska maailmanvaltiota ei voi luoda, kansainvälinen laki korvaa kansainvälisen poliittisen järjestelmän (Easley 2004, 55).

Kenneth Walzin mukaan Kant ei suosinut maailmanvaltiota, koska se saattaisi johtaa

despotismiin ja luoda suuremman pahan kuin mitä oli estämässä (Easley 2004, 58). Maailmanvaltio toteuduttuaan saattaisi johtaa despotismiin, tukahduttaa vapauden ja lopulta romahtaa anarkiaan. Toinen syy Kantin kielteiseen asennoitumiseen kansainvälistä valtiota kohtaan oli Walzin mukaan se, että koska valtioilla on jo omat lait, olisi epäloogista asettaa valtioita toistensa alle. Luonnontilainen ihminen voi pakottaa muita muodostamaan valtion, mutta valtiota ei voi pakottaa toisen valtion alaiseksi. Walz ymmärtää siis tekstin asettavan suvereenin valtion rauhan areenaksi.

Karl Jaspersin mukaan Kant tarkoittaa tasavaltaisella despoottisen vastakohtaa. (Easley 2004, 61) Tasavaltaista valtiomuotoa määrittelee kolme tekijää. Lailla taataan vapaus, joka takaa ihmisten oikeudet; lainsäädäntövallan, tuomiovallan ja toimeenpanovallan erilläänolo ja edustuksellinen hallinto; sekä vapaat vaalit joiden kautta päästä tuohon hallintoon. Jaspersin mukaan Kantilla on kaksi vaihtoehtoa: maailmanvaltio, jossa vapaus vääjäämättä tukahtuu despotismin alla tai vapaa kehitys kohti rauhaa lain keinoin, sodan ollessa uhkana taustalla. Jaspersin mukaan Kant valitsi jälkimmäisen.

F. Parkinsonin mielestä Kant hylkäsi maailmanvaltion, koska se olisi liian laaja, ja siten vaikea hallita kyllin tehokkaasti (Easley 2004, 62). Hän näkee Kantin ajatelleen luonnottomana, että kaksi valtiota liitettäisiin toisiinsa sillä ajatuksella, että ne jonain päivänä ikään kuin kasvaisivat kiinni toisiinsa. Mikäli luotaisi maailmanvaltio, tällainen yhteenliittyminen olisi väistämätöntä. Niinpä maailmanvaltion sijaan Parkinson uskoo Kantin mielessä olleen itsenäisten valtioiden välinen sopimus.

W.B. Gallien mielestä federaatio ei ole hyvä vaihtoehto, koska siitä joko tulee supervaltio jolloin se alistaa jäseniään, tai se ei ole kyllin vahva ja sisäiset kiistat johtavat anarkiaan (Easley 2004, 65). Mikäli taas luotaisi yksi suuri valtio, kohtaisi sekin ongelmia. Suuret valtakunnat eivät voi määrätä syvää tukea ja lojaaliutta ja niinpä ne jakautuvat kiisteleviin ryhmiin. Gallie näkee Kantin ehdottavan edellisten sijaan pääasiallisesti yksinkertaista sopimusta tai yhteistä non-aggressiivisuutta itsenäisten tasavaltaiten valtioiden kesken. Gallien ratkaisu on konfederaatio tarkkaan tarkoitukseen, joka syntyisi sopimuksen pohjalta. Tuo itsenäisten valtioiden konfederaatio on riisutuin mahdollinen ja olemassa

rauhan vuoksi.

Easley näkee Michael Doyle'n merkittävänä henkilönä Kantin tekstin arvostuksen nousemisessa. Doyle'n artikkeli nosti *Ikuiseen rauhaan* korkealle jalustalle ja huomioi teoksen arvon liberaalissa perinnössä (Easley 2004, 74). Hänen analyysinsä vaikutti 1990-luvun alkupuolisiin tulkintoihin. Doylesta alkava tulkintojen sarja otti kansan hyväksynnän keskiöön, samoin ensimmäisen lopullisen määrityksen. Doyle'n mielestä rauhan tulo on aikaavievää. (Easley 2004, 77–78) Hän ehdottaa pelkän rauhansopimuksen ja maailmanvaltion sijasta alati laajenevaa tasavaltaisten valtioiden rauhan unionia. Rauhansopimusta Doyle pitää riittämättömänä ja maailmanvaltiota mahdottomana toteuttaa tai potentiaalisesti tyrannisena. Vaikka pelkkien liberaalien valtioiden kesken ei ole luotu tällaista rauhan unionia, ovat liberaalit valtiot olleet rauhaisia toisilleen viimeiset 180 vuotta. Näin ne ovat toimineet Doyle'n mukaan ikään kuin kantilaisen rauhan unioni olisi luotu. Toisaalta taas autoritäärisen valtion olemassaolokin nostaa sodan todennäköisyyttä, ja ne sotivat sekä keskenään että liberaaleja valtioita vastaan. Doyle uskookin, että Kant hahmotteli tasavaltaisten valtioiden välille ja kyseisiin valtioihin yhtenäistä lainsäädäntöä.

Doyle pitää tärkeänä esteenä sodalle kansan suostumusta sotatoimiin. (Easley 2004, 76–77) Koska kansan täytyisi kantaa sodan taakka harteillaan, sekä itse sota että sen seuraukset, se on hyvin haluton käymään sota. Ja nimenomaan tasavaltaisessa valtiossa kansan suostumus sotaan on saatava. Mutta valtiossa, joka ei ole tasavaltainen, hallitsija voi ryhtyä huoletta sotaan, koska hallitsija ei kuulu kansalaisten joukkoon. Niinpä hallitsijan ei tarvitse kansan tavoin kärsiä sodan seurauksia.

Doyle laskee Kantin sellaisten ajattelijoiden joukkoon, jotka ajattelevat valtion sisäpolitiikan määrittelevän valtion ulkopolitiikan. (Easley 2004, 78) Edustuksellisuus ja voimien erotus, jolla Doyle tarkoittanee toimeenpanovallan ja lakiasäättävän vallan erotusta, ovat molemmat keskeisiä tasavaltaiselle hallitusmuodolle. Ne ovat myös keinot siihen, että valtio on organisoitu hyvin: ne laittavat kuriin itsekkäät ja aggressiiviset yksilöt ja yhdistävät kansaa kohtaamaan ulkoiset uhat.

Leslie A. Mulholland katsoi valtion toimivan ikään kuin persoonana kansainvälisessä yhteisössä. (Easley 2004, 80–81) Tämä persoonuus valtiolle tulee sen oikeudesta olla vapaa orjuuttamisesta ja valloittamisesta. Hän katsoo Kantin tarjoavan olosuhteita, joissa voidaan saavuttaa laki ilman pakottavaa voimaa. Kantille tasavaltaisen valtiomuodon pääpiirteitä on neljä. Kansalla tulee olla oikeus ponnistella päämääriään kohti, kellään ei saa olla poliittisia etuoikeuksia, kansalaisten tulee olla itsenäisiä ja ihmisillä täytyy olla mahdollisuus äänestää. Mulholland antaakin kaiken painon ensimmäiselle lopulliselle määrittelykselle. Myös Mulholland linkittää tämän aikakauden tulkinnoille ominaisesti kotimaisen ja kansainvälisen politiikan.

Thomas L. Carson esittelee Kantin määritelmän tasavaltaisuudelle. (Easley 2004, 82) Vapaus, yhteinen lainsäädäntö ja tasavertaisuus ovat Kantin tasavaltaisuuden määritelmä. Se, miten tasavaltaisuus sitten eroaa demokratiasta näkyy vallassa: tasavaltaisuuteen kuuluu olennaisesti erottaa lakiasäättävä valta ja toimeenpanovalta. Tasavaltaisissa hallinnoissa myöskin tarvitaan kansan suostumus sotaan, johon kansa ei luonnollisesti ei suostu, koska se kärsii sodasta ja sen seurauksista.

Carson esittää neljä syytä miksi Kant hylkää maailmanvaltion tienä rauhaan (Easley 2004, 83). Ensinnäkin, koko maailmanvaltion idea on sisäisesti ristiriitainen. Toiseksi, ihmiset eivät halua luopua suvereeniudestaan ja autonomiastaan siinä määrin kuin tarvitsisi. Kolmas syy on, että suvereenien valtioiden oikeutta loukattaisiin pakkovallalla. Neljänneksi syyksi Carson esittää, että maailmanvaltiosta tulisi todennäköisesti despoottinen. Vaikka Kant näin Carsonin mielestä suosi valtioiden löyhää liittoa, hän ei näe Kantin ehdotuksella mitään vahvuutta sinänsä: se perustuu täysin valtioiden vapaaehtoisuuteen.

2.1.4 Toinen kaava, toinen vaihe

1990-luvulla kylmän sodan ja Doyleen tutkimuksen jälkeen *Ikuisen rauhaan* koki piikin suosiossa (Easley 2004, 87). Näissäkin tulkinnoissa ensimmäinen lopullinen määrittely

tasavaltaisuudesta tuli yhdeksi tekstin tärkeimmistä kohdista. Tulkinnat 1980-luvun alusta 1900-luvun loppuun pitävät suvereenia tasavaltaista valtiota kanavana rauhaan. Kuten 1950- ja 1980-lukujen välisenä aikana tehdyt tulkinnat, nämäkin tulkinnat esittävät, että painotus rauhanesityksissä tulisi olla valtion tasolla.

Andrew Hurrellin vuonna 1990 esittelemä tulkinta pitää tärkeänä valtioiden sisäistä kehitystä ja tasavaltaista hallitusta. (Easley 2004, 88–89) Kansalaisyhteiskunnalla on sisäinen järjestys eikä se voi olla muiden pakkovallan alla. Valtiota ei voi myöskään sulauttaa toiseen, koska se on tietyllä tapaa moraalinen persoona tai orgaaninen entiteetti, kuten Hurrell sitä kutsuu. Hurrellin mukaan Kant on vapaista ihmisistä koostuvan federaation puolesta. Tämä federaatio ei haali voimaa vaan turvaa ja tarjoaa jokaiselle valtiolle vapauden. Federaation ainoa tehtävä on hävittää sota, tosin sen voima tehdä niin on rajattu. Hurrellin mukaan Kant suosii tasavaltaisuutta, koska tasavaltaisissa valtioissa kansa hillitsee sotaan lähtöä. Lisäksi liberaali valtio tarjoaa olosuhteet ihmisille edistyä moraalisesti yhteiskunnassa, muut hallintomuodot eivät sitä tee. Tämä johtuu siitä, että liberaali valtio suojaa vapautta ja tasa-arvoa. Hurrell uskookin Kantin olleen sitä mieltä, että rauha on lopulta riippuvaista yksilöiden moraalisesta kehityksestä.

Fernando Tesòn näki Kantin osoittaneen ensimmäisenä yhteyden henkilökohtaisen vapauden ja kansainvälisen rauhan välillä. (Easley 2004, 93–95) Kantilaisessa tasavallassa ihmiset opetetaan pitämään sotaa pahana, ja heidän tuleekin kestää sodan seuraukset. Niinpä sodan pahana pitäminen on omiaan turvaamaan kansalaisten omaa turvallisuutta. Lisäksi kantilaiset liberaalit demokratiat vaalivat vapaata kauppaa ja helppoa liikkuvuutta, ja näitä sota olisi omiaan haittaamaan. Tesònin mukaan Kantin vastaus sotaan on vapaiden valtioiden allianssi. Tesònin mukaan Kant piti valtioiden erinäisyyttä realistisena. Tämän lisäksi hän näkee Kantin pitäneen tällaista löyhää sitoumusta vapaiden valtioiden allianssiin moraalisesti oikeutettuna. Maailmanhallitus olisi uhka yksilönvapaudelle, jota Tesòn pitää tulkintansa keskiössä. Lisäksi kulttuurien, kielten ja tapojen interaktio keskenään johtaa yhteisyyden tunteeseen, jossa yksilöt voivat kukoistaa.

Gabriel L. Negretto pitää kolmea lopullista määritystä tärkeimpinä, so. tasavaltaisuutta,

rauhanliittoa ja maailmankansalaisuutta. (Easley 2004, 96) Niitä Negretto intoutuu kutsumaan Kantin tärkeimmäksi panokseksi kansainvälisen lain filosofialle. Alustavat määritykset ovat kuitenkin välttämättömät ehdot ikuiselle rauhalle. Negretton mukaan pitää toimia kuin ikuinen rauha olisi saavutettavissa ja pyrkiä luomaan olosuhteet sen saavuttamiseen. Nämä olosuhteet ovat tasavaltaiset perustuslait joka valtiossa ja itsenäisten ja vapaiden valtioiden rauhanliitto.

Howard Williamsin mukaan alustavista määrityksistä pitää toteuttaa ensimmäinen, viides ja kuudes heti, aivan kuten Kantkin asian näki. Williamsin mielestä johtajien pitää olla valmiita kunnioittamaan rauhansopimuksia ja muiden valtioiden suvereniteettia ja itsenäisyyttä. Alustavista määrityksistä tärkein on toinen, eli valtion oikeus olla joutumatta toisen valtion valtaamaksi. (Easley 2004, 112) Siinä missä Hobbesilla luonnontilan ongelmaan vastaus oli Leviathan, Kantilla taas vapaat, tasa-arvoiset ja itsenäiset valtiot luovat ikuisen rauhan (Easley 2004, 115–116).

John Rawlsin jakaa näkemyksen, että maailmanhallinto joko johtaisi despotismiin tai eri ryhmittymät tuon hallituksen alla pyrkisivät autonomiaan, josta seuraisi konflikteja. (Easley 2004, 121–122) Rawls näkee liberaalien demokraattisten ihmisten sotivan ainoastaan yhdessä laittomia valtioita vastaan. Hän siis liittyy siihen jatkumoon, jossa nähdään niin sanottujen länsimaiden tai liberaalien valtioiden sotineen vain vihollisiaan vastaan, ei keskenään, kun taas ei-länsimaisten valtioiden katsotaan olevan sotaisia niin länsimaita kuin toisiaankin kohtaan.

Toisen kaavan vaikutusvaltaa ja suosiota kuvaa hyvin Easley mainitsema kahdeksas kansainvälinen Kant-kongressi, joka pidettiin vuonna 1995. (Easley 2004, 106) Tuossa kongressissa esitellyistä tulkinnoista kuusi seitsemästä käsitti *Ikuiseseen rauhaan* tekstinä, joka on maailmanhallintoa vastaan. Maailmanhallinnon sijaan Kantin arveltiin suosivan vapaaehtoista tasavaltaiten maiden federaatiota. Tuon federaation tarkoitus on suojella ja säilyttää jokaisen valtion suvereniteetti. Näin ollen toisen kaavan voi huolella sanoa syrjäyttäneen ensimmäisen kaavan. Valtaosa tulkinnoista, jotka on tehty 1990-luvun puolivälin ja kyseisen vuosikymmenen lopun välisenä aikana keskittyvät ensimmäiseen

lopulliseen määrittelykseen, ja etenkin kansalaisten suostumusta käsittelevään osaan.

Toisen kaavan tulkitsijoille sodan ongelman ratkaisu on liberaali tasavaltainen hallitus joka valtiossa. Tällöin korostetaan luonnollisesti kotimaisen poliittisen rakenteen ja kansainvälisen käyttäytymisen yhteyttä. Toinen vaihe on nähdäkseni huomattavasti lähempänä ensimmäistä vaihetta tulkinnoissaan siitä, mitä Kant on todella tarkoittanut. Kant puhuu läpi tekstin valtioiden erinäisyydestä ja siitä, miten ne käyttäytyvät suhteessa toisiinsa. Kaikki tämä huomio valtioiden välisiin suhteisiin tuntuisi turhalta mikäli Kant olisi hahmotellut jotakin valtioiden yläpuolista voimaa ylläpitämään rauhaa. Kant puhuukin useaan otteeseen esimerkiksi valtioiden erinäisyydestä ja maailmanvaltion mahdollisuudesta ajautua despotismiin (Kant 1955, 42–43).

Mikäli ensimmäisen kaavan tulkintoja vaivasi tietty pessimistisyys, tuntuu toisen kaavan tulkinnoissa olevan vallalla optimismi. Toki toinen kaava on mielestäni osuvampikin tulkinnassaan, että valtioiden suvereniteetin säilyttäminen on tie rauhaan, ja siis enemmän Kantin tekstissä kiinni tulkinnassaan kuin ensimmäinen kaava. Tuntuisi kuitenkin jollain lailla erikoiselta mikäli tämänkaltainen tulkinta tehtäisi täydessä arvotyhjiössä. Toki kuten Easley mainitsee, toinen kaava syntyi pettymyksestä kansainvälisen organisaation tai maailmanvaltion kykyyn saavuttaa rauha (Easley 2004, 127). Siitä huolimatta jonkinlainen optimistinen vivahde on ajatuksessa, että valtiot pystyvät sopimaan kiistansa ilman pakottavaa voimaa, ikään kuin ollen hyviä toisilleen pakottamatta.

On kuitenkin myönnettävä, että tämä optimistisuus kohdistuu käytännössä vain tasavaltaisiin tai länsimaisiin valtioihin muiden valtioiden ollessa enemmän tai vähemmän vihollisvaltioita. Vaikka liberaalit valtiot ovat olleet pitkään rauhaisia toisilleen, on mielestäni jossain määrin harhaanjohtavaa ja yksinkertaistavaa sanoa näin. Länsimaat ovat käyneet lukuisia sotia niin sanottuja ei-länsimaita vastaan. Kantia mukaillen voi kuitenkin todeta, että huonosta esimerkistä pitää oppia, mutta huono esimerkki ei oikeuta sekaantumaa toisen valtion hallitusasioihin (Kant 1955, 17). On vaikea perustella riittävän hyvin esimerkiksi humanitaarista interventiota toiseen valtioon. Usein todelliset motiivit ovat hämärän peitossa ja toisaalta voidaan miettiä, onko oikein levittää mitään arvoja

väkivallalla.

2.2 Poliitiikan ja moraalien suhteesta: oikea toiminta Kantilla

Paul Formosan mukaan Kant liittyy idealistiseen traditioon mitä tulee moraalien ja politiikan suhteen määrittämiseen. (Formosa 2008, 158) Kyseisessä traditiossa moraalit ylittävät politiikan. Niccolò Machiavellin ja Carl Schmittin edustamassa realistisessa traditiossa asetelma on päinvastainen, eli politiikka on moraalien nähden etusijalla. Neuvottelijatraditiossa, jota edustavat Max Weber ja Jacques Derrida, sen paremmin moraalit kuin politiikkakaan ei ylitä toista, joten kulloisessakin tilanteessa tulee päätyä kompromissiin kun moraalit ja politiikka ovat ristiriidassa. Formosa ilmentää näiden kolmen tradition eroa valehtelun kautta. Siinä missä idealistille, esimerkiksi Kantille, valehtelu ei omaa sijaa politiikassa, realistille valehtelu on käypä vaihtoehto aina kun sillä voidaan saavuttaa päämäärä ja neuvottelijalle kyse on periaatteiden ja järkevyyden suhteesta: jos toden puhumisen hinta on liian korkea, valehtelu on sallittua.

Vaikka Formosa lukeekin Kantin idealistiseen traditioon, Kant eriytyy yhdellä merkittävällä tavalla kyseisestä traditiosta. (Formosa 2008, 174) Siinä missä kaikki kolme traditiota olettavat, että politiikka ja moraalit voivat olla ristiriidassa, Kantin mukaan ne eivät voi olla konfliktissa, sillä politiikka on moraalien vaatimaa hallitsemisesta oikeuden periaatteiden mukaisesti. Tällainen hallitseminen kunnioittaa tasapuolisesti vapautta ja kansalaisten yksilöllisyyttä. Formosan mukaan Kant kritisoikin sekä realisteja että neuvottelijoita. Edellisillä poliittisen järjestelmän luontaisia osia ovat julkisuuden puute, valheet, petokset ja salailu, jotka Kantilla murentavat tietä poliittiseen edistykseen kohti autonomiaa, rauhaa ja vapautta. Jälkimmäisiä Kant syyttää epärehellisyydestä ja omien vakaumustensa väheksymisestä, sillä nämä ovat valmiita hylkäämään omat vakaumuksensa tarpeen tullen. Neuvottelijoiden vakaumukset ovat siis kyseenalaisella ja hataralla pohjalla. Vakaumusten universaali luonne häviää mikäli niiden rajoja venytetään tarpeen tullen. Molempia traditioita Kant kritisoi prudentiaalisuuden puutteesta.

Kantin mukaan paras tapa vaikeisiin ja monimutkaisiin poliittisiin ongelmiin on pitäytyä

ehdottomissa periaatteissa, koska seuraukset ja lopputulemat eivät ole kovin helposti arvioitavissa (Formosa 2008, 175). Kuitenkin, kuten Formosa toteaa, prudentiaalisuus (järkevä toiminta) ja moraali voivat pysyä ikään kuin yhdessä mikäli prudentiaalisuus kohdistuu siihen, mikä on parasta ihmisarvolle ja sen kunnioitukselle. Toisaalta taas materiaalisen edun vuoksi toimiminen etäännyttää moraalin prudentiaalisuudesta.

Formosan mukaan näkemys Kantista valehtelun aina ja ehdottomasti kieltävänä ajattelijana on harhaanjohtava (Formosa 2008, 160). Formosa esittää kaksi eri ulostuloa Kantilta. Teoksessa *On a Supposed Right to Lie from Philanthropy* Kant esittää, että ei tule valehdella edes murhaajalle, joka etsii luotasi pakosalla olevaa ystävääsi. Kuitenkin, teoksessaan *Die Metaphysik der Sitten* Kant esittää erilaisen tulkinnan. Siinä hän esittää, että meille on taattu oikeus, joka ei kuitenkaan ole velvollisuus, valehdella (Formosa 2008, 162). Velvollisuus olla valehtelematta on juridinen velvollisuus vain silloin, kun asia koskee toisten oikeuksia (Formosa 2008, 163). Muissa asioissa valehteleminen ei riko oikean toiminnan velvollisuuttamme eikä omaa laillisia seuraamuksia. Murhaajalle ovella on Formosan tulkinnan mukaan luvallista valehdella, koska kyse on eettisestä asiasta, ei juridisesta.

Formosan tulkinnan mukaan Kant siis sallii valehtelun, ainakin määrätyissä tilanteissa. (Formosa 2008, 164) Mutta miten tämä asettuu laajemmin velvollisuuteen kohdella muita kunnioittaen? Formosan mukaan tämän puolesta voidaan argumentoida kahdella tapaa. Joko argumentoimalla, että tietyt erityiset tilanteet luovat poikkeuksen periaatteisiin, jotka kieltävät valehtelun tai siten, että periaatteet itse, sovellettuna erityisiin tilanteisiin, eivät absoluuttisesti kiellä valehtelua. Ensimmäisen argumentin mukaan esimerkiksi murhaajalle valehtelu on sallittua, koska toden puhuminen tekisi toden puhujasta pahuuden välineen, mutta valehtelu kyseisessä tilanteessa olisi myös maksiimi, jota kaikki voisivat noudattaa ja joka kunnioittaa ihmisyyttä.

Formosan mukaan paras tapa käsittää Kantin näkemys valehtelun hyväksyttävyydestä on ymmärtää valehtelu sellaisena toimintana, että se ei aina tarkoita ihmisyyden epäkunnioitusta (Formosa 2008, 165). Valehtelu tulee käsittää esteenä vapauden esteelle

(Formosa 2008, 166). Formosan mukaan valehtelu on tässä mielessä Kantin ajattelussa analoginen itsepuolustukselle, joka on oikein esimerkiksi oikeuksien turvaamiseksi. Ihmisarvo on se, jolla on absoluuttista arvoa, ei totuudellisuus sinänsä. Formosan mukaan valehtelu voi olla jopa velvollisuus, ja osoittaa kunnioitusta ihmisyydelle.

Formosa käsittelee yleistä näkemystä, jonka mukaan Kant ei salli kansalaisten vallankumousta tai tyranniin vastustusta. (Formosa 2008, 168–169) Formosan mukaan Kant tuomitsee vallankumouksen, koska siinä tarvittaisiin ylempi auktoriteetti sopimaan kiista hallitsijan ja kansan välillä. Tämä ei kuitenkaan käy, koska hallitsijaa ylempää tahoaa ei ole. Formosan mukaan hallitsijaa vastaan voidaan kuitenkin käydä perustellusti. Ensinnäkin, kansa voi perustella toimensa itsepuolustuksella. Toiseksi, voidaan ajatella, että väärin toimiva hallitsija menettää oikeutensa voimaan, ja astuu luonnontilaan, jossa taas kansalla on oikeus voimaan.

Formosa haluaa kuitenkin tehdä vielä yhden lisäyksen. (Formosa 2008, 170) Järki on Kantilla se, joka takaa auktoriteetille tämän legitimitetin. Hallitsijan jokaista käskyä ei tule totella kyseenalaistamatta. Kansalla on oikeus vastustaa epäoikeudenmukaisen hallitsijan valtaa. Passiivinen vastarinta on kansan keino syöstä hallitsija valtaistuimeltaan. Formosan passiivisen vastarinnan ajatukset Kant allekirjoittaisi varmasti. Kuitenkin, pelkkä passiivinen vastarinta voi olla tehoton keino syöstä hallitsija valtaistuimeltaan. Olisikin mielenkiintoista tietää, mikä Kantin kanta aktiiviseen vastarintaan olisi. Yksi mahdollisuus on, että Kant puoltaisi esimerkiksi Formosan tulkintaa hallitsijan luonnontilaan siirtymisestä. Toki tämä olisi kiistanalainen tulkinta, sillä Kant puhuu vallankumouksen vääryydestä eksplisiittisesti. Kenties vallankumouksen oikeutus olisi yksi salainen artikkeli lisää, mutta tämä jää ratkaisematta.

Formosan mukaan Kantin poliittisen teorian kolme peruspilaria ovat julkisuus, oikeus ja vapaus (Formosa 2008, 175). Laki tai hallitus ansaitsee kunnioitusta ja tottelemista vain kun se on yhteensopiva vapauden ja järjen kanssa ja tämän arvioinnin voi suorittaa vain valistuneen kriittisen julkisuuden kautta (Formosa 2008, 171). Nämä kolme peruspilaria yhdessä antavat järjelle mahdollisuuden nousta täyteen loistoonsa (Formosa 2008, 176).

Formosan mukaan Kantille esimerkiksi oikeuksien rajoittaminen valtion taholta voi olla hyväksyttävää tietyissä tilanteissa. (Formosa 2008, 173) Tällöin tulee arvioida, voivatko kaikki ihmiset hyväksyä tällaisen toimintatavan. Joskus tilanne voi vaatia oikeuksien rajoittamista, jotta oikeuksia saadaan puolustettua. Formosan mukaan Kantin teoria, toisin kuin usein väitetään, ei ummista silmiään poliittiselta todellisuudelta. Esimerkkinä Formosa käsittelee terrorismia. Hänen näkemyksensä mukaan kyse ei ole sodasta valtioiden välillä siinä mielessä miten Kant sodan määrittelee. Tällaisessa tapauksessa voidaan nähdä olevan ylemmän suhde alempaan. Niinpä Formosa pitää mahdollisena jopa kiduttamisen hyväksymistä Kantin näkökulmasta. Toisaalta tämän päivän tilanne ei Formosan mielestä oikeuta kidutusta. Mutta tämä johtuu olosuhteista, ei teoriasta. Kantin teoria taipuu Formosan mukaan jopa kidutuksen sallimiseen.

Formosan mukaan Kantille valehtelu, oikeuksien hetkellinen rajoittaminen ja jopa sota ovat moraalisesti ja poliittisesti joskus hyväksyttäviä keinoja. (Formosa 2008, 175) Mutta vain silloin, kun niiden avulla toimitaan ihmisten autonomian puolesta. Moraaliset periaatteet tulee sovittaa tilanteisiin arvioinnin kautta, mutta itse periaatteita ei tule muuttaa. Tämä Formosan näkemys on kuitenkin mielestäni hiukan ongelmallinen, sillä periaatteiden sovittamisen ja muuttamisen rajaa voi pitää hiuksenhienona. Teoriassa Formosan ajatus on täysin validi, mutta sen toteuttamiseksi tulee omata vankka tietous periaatteen tilanteeseen sovittamisen ja periaatteen muuttamisen välisestä rajasta.

Kantin poliittinen teoria perustuu Formosan mukaan keskustelulle ja avoimuudelle, jotka antavat järjelle mahdollisuuden nousta esiin. Carl Schmitt ja Hannah Arendt ovat hyökänneet tätä ajattelua vastaan. (Formosa 2008, 176–177) Schmittin mukaan parlamenteista on tullut pelkkiä julkisivuja ja päätöksenteko tapahtuu suljettujen ovien takana ja motivoidaan eri eturyhmien kautta. Poliitiikka pelkistyy karismaksi ja dominoivien halujen ajamiseksi. Kuten Formosa toteaa, tämä huoli on kenties ajankohtaisempi kuin koskaan. Arendt taas pelkäsi epäpoliittista yhteiskuntaa. Arendtille epäpoliittisuus johtuu tottelevaisuudesta, jota konformistit harjoittavat kritiikittä, koska aito toiminta nähdään pelottavana. Formosan mukaan nykypäivän poliittinen ilmapiiri on

realismin valtaama ja julkinen tila on epäpolitisoitunut. Formosan mukaan moderneissa demokratioissa politiikassa on kyse karismasta ja intresseistä, ei oikeudesta ja vapaudesta sinänsä.

Formosan mukaan Kant vastaa kritiikkiin esimerkiksi siten, että oikeudenmukaiset julkiset lait tulee saattaa järkevän julkisen keskustelun alaiseksi. (Formosa 2008, 177) Kyse ei voi olla vain intresseistä. Epäpolitisoituminen aiheutuu vapauden, julkisen järjen ja edustuksellisen arvioinnin korvaamisella väkivallalla, voimalla tai yksityisillä intresseillä. Ylipäätään epäpolitisoitumiseen voidaan vastata saattamalla demokratian liberaali julkisivu kestävämmälle pohjalle (Formosa 2008, 178). Formosan mukaan poliittinen edistys vaatii hyviä, valistuneita ja hyväntahtoisia kansalaisia (Formosa 2008, 180–181). Tämä hyvä kansalaisuus toimii vastavoimana apatialle, vieraantumiselle, itsekkyydelle ja välinpitämättömyydelle. Julkisuus, joka on oikeuden ja vapauden perusta, vaatii instituutioiden lisäksi valistuneilta kansalaisilta kriittistä ajattelua ja vilpittömyyttä. Täysin poliittinen ja oikeudenmukainen julkinen järjestys vaatii kansalaisilta paitsi oikeuksien kunnioitusta, myös itsensä kehittämistä ja hyväntahtoisuutta.

2.3 Julkisuus ja rauhanliittoon kuuluminen

Geoffrey Benningtonin mukaan Kantilla etiikan erottaa politiikasta se, että edellisessä teko voidaan arvioida kategorisen imperatiivin läpi ilman vaatimusta julkisuudesta. Jälkimmäisessä taas kyse on siitä, voidaanko teon maksiimi saattaa julkiseksi, so. kestäkö teko päivänvaloa. (Bennington 2011, 27)

Ikuisen rauhan salainen artikkeli lisättiin Benningtonin mukaan toiseen painokseen vuonna 1796 (Bennington 2011, 33). Kyse ei siis ollut Kantille ensiarvoisen tärkeästä asiasta ikuisen rauhan kannalta. Toisaalta salainen artikkeli on hyvinkin käyttökelpoinen ja valtiolle hyödyllinen. Itse asiassa tästä valtiolle hyödyllisyydestä seuraa, että salainen artikkeli on hyödyllinen myös ikuisen rauhan aatteelle. Samalla kun valtio ikään kuin paranee valtiona, paranee myös valtioliitto, johon valtio kuuluu.

Benningtonin mukaan salainen artikkeli tarvitsee salassapitoa, mutta näin se rikkoo julkisuuden vaatimusta ja poliittista maksimiamia (Bennington 2011, 33). Salaista artikkelia, joka antaa filosofille "luvan puhua" ei tule kuitenkaan olemaan rauhanjulistuksessa, koska se kumpuaa julkisuuden vaatimuksesta, joka taas kumpuaa kunkin valtion järjen tuottamasta kyvystä toimia lainsäätäjänä (Bennington 2011, 34). Tällä Bennington tarkoittaa siis sitä, että sikäli kuin valtiot suostuvat liittymään valtioliittoon, omaavat ne jo valmiiksi tietyt pakolliset piirteet, esimerkiksi tässä kohtaa päätösten julkisuuden. Valtiot ovat siis ikään kuin valmiita valtioliiton jäseniksi.

Benningtonin mukaan valtio ei tule esiintymään sikäli heikkona, että se hakisi viisautta ja neuvoja filosofeilta (Bennington 2011, 34). Kuitenkin, valtio tekee näin salaisesti antamalla avoimuuden ja vapauden - ja täten sananvapauden - kukkia valtiossa. Filosofia kannattaa kuunnella, koska tämä ei omaa poliittista valtaa (Bennington 2011, 35). Filosofin on siis "puhtoisempi" kuin lainsäätäjän tai poliittinen moralisti ja siksi tätä kannattaa kuunnella. Bennington näkee siis salaisen artikkelin periaatteessa sisäisesti ristiriitaisena, so. se on salainen, mutta Kant tuo sen ilmi eikä se toisaalta saisi julkisuusvaatimuksen mukaisesti edes olla salainen jos se olisi tuleva valtionhoidon toiminnanohjeeksi. Bennington tuntuu kuitenkin päättelevän, että salainen artikkeli voi olla olemassa ja samalla sekä pysyä salaisena että olla alentamatta valtionjohdon arvoa. Tämä vaatii, että salaista artikkelia ei kirjoiteta rauhanjulistukseen ja että valtionjohto ei osoita heikkoutta kuuntelemalla filosofia, vaan ainoastaan antaa tämän tuoda mielipiteensä julki. Näin valtio voi ottaa neuvot vastaan salaisesti. Julkisuusvaatimusta salainen artikkeli ei kuitenkaan riko, sillä kyseinen artikkeli on tuotu julki.

Ian Hunterin mukaan Kantille oikeus (justice) on kosmopoliittista ja globaalia, sillä maapallon muoto tuo ihmiset toistensa luo. (Hunter 2013, 488) Hunter näkee, että Kantille valtioilla on rationaalinen velvollisuus liittyä federaatioon, joka lopettaa sodan lopullisesti. On hyvä huomata tämän rationaalisen velvollisuuden kaksiosaisuus. Toisaalta se on valtioiden velvollisuus muita kohtaan, jollaisena se poistaa valtiot luonnontilasta ja toistensa kimpusta. Toisaalta se on järkevää valtion itsensä kannalta juuri luonnontilasta poistumisen johdosta, koska samalla kun valtio tarjoaa rauhaa muille, muut tarjoavat rauhaa sille. Toki Kant tuskin olisi itse tällaista hyötyajattelua korostanut, mutta valtion

saama hyöty on suora seuraus sen oikeasta toiminnasta. Lisäksi joidenkin valtioiden ja päättäjien motivoiminen voi helpottua kun oikea toiminta takaa myös hyötyä valtiolle. Rauhan aatteen ei pidä jättää, omissa raameissaan pysyen, kiveäkään kääntämättä.

2.4 Kosmopolitanismi

Jørgen Huggler käsittelee Kantin näkemyksiä kosmopolitanismista (Huggler 2010, 129). *Ikuisen rauhaan* hylkää maailmanvaltion idean, jota Kant Hugglerin mukaan itse aiemmin kannatti. Hugglerin mielestä Kant esittää teoksessaan tarkimman muotoilun kosmopoliittisesta laista. Huggler käsittelee Kantin teosta suhteessa Kantin päätavoitteeseen, joka on realistinen tie ikuisen rauhaan.

Huggler uskoo Kantin olleen ainakin jossain määrin tietoinen Edmund Burken Ranskan vallankumousta kohtaan esittämästä kritiikistä (Huggler 2010, 131). Hugglerin mukaan Ranskan vallankumouksen, ja kenties Pohjois-Amerikan vallankumouksenkin, saavutukset vaikuttavat tärkeiltä Kantin optimismia ajatellen. Huggler toteaaakin Kantin yrittäneen kuvata Ranskan vallankumousta pikemmin legitiimiksi kehitykseksi kuin vallankumoukseksi, tuomitsihan Kant vallankumouksen lähtökohtaisesti vääränä.

Huggler paljastaa joitakin historiasidonnaisia faktoja alustavista määrityksistä. (Huggler 2010, 132) Kolmas alustava määritys voidaan tulkita militaristisen ja absolutistisen Preussin kuningaskunnan vastaiseksi, viides taas ohjeeksi olla sekaantumatta vallankumouksellisen Ranskan asioihin. Mikäli tulkinta viidennen määrityksen kohdalla on oikea, Kant on varmasti pitänyt Ranskan vallankumousta jonakin muuna kuin vallankumouksena. Toisaalta Kant tuomitsi vallankumouksen, jolloin kenties Ranskan asioihin olisi ollut legitiimiä puuttua. Toisaalta taas Kant katsoi, että sisäisesti jakautuneen anarkistisen valtion asioihin saadaan puuttua, joten tästäkään ei voi olla kyse Ranskan vallankumouksen kohdalla.

Hugglerin mukaan kolmas, kosmopoliittinen määritys on urauurtava laillinen konstruktio. (Huggler 2010, 134) Se on on urauurtava, koska yksilöille annetaan oikeuksia, jotka eivät

ole sidottuja yksittäiseen valtioon. Hugglerin mukaan Kant piti valtion täydellistä sisäistä järjestymistä vaillinaisena mikäli se ei käsittele myös valtioiden välisiä laillisia suhteita. Aiemmissa kirjoituksissaan Kant piti sodan terminoivana vaihtoehtona maailmanvaltiota, mutta *Ikuiseen rauhaan* -teos on Hugglerin mielestä syvempien harkintojen tulos. Teoksessaan Kant käsittelee massiivisen valtion ja vapauden yhdistämisen ongelmaa. Kantin pitikin Hugglerin mukaan liittää kansainvälisen rauhan hidastuleminen republikaanisten valtioiden kehitykseen.

Teoksessaan Kant alistaa kosmopolitanismin ajatuksen rauhan saavuttamisen poliittiselle päämäärälle. (Huggler 2010, 135) Kant ei puhu kansainvälisestä laista, joka olisi kansallisen lain yläpuolella. Hugglerin mukaan asia on päinvastoin, Kant pyrkii rajoittamaan kosmopolitanismin vieraanvaraisuudeksi, oikeudeksi olla joutumatta kohdelluksi vihollisena toisen maalla. Kant keskittyy nimenomaan ihmisen oikeuteen maailmankansalaisena. Ihmiskeholla on oikeus täyttää tila maan kamaralta (Huggler 2010, 136). Kellään ei kuitenkaan ole oikeutta tulla kohdelluksi maan alkuperäisenä asukkaana, sillä kyse on vierailuoikeudesta. Huggler huomauttaakin hyvin, että tässä kohtaa Kantilla valtio on alueensa hallitsija. Niinpä Kantin voi tässäkin asiassa nähdä puoltavan valtioiden suvereniteettia ja autonomiaa ja täten myös löyhää valtioliittoa maailmanvaltion sijaan.

Kantille filantropia on epätäydellisen pakon velvollisuus, so. sitä ei ole pakko toteuttaa. (Huggler 2010, 136) Sen sijaan kunnioitus ihmisten oikeuksia kohtaan on täydellisen pakon velvollisuus, so. ehdoton velvollisuus. Kant erottaa rajoittamattoman, luonnollisen oikeuden omata paikka maapallon pinnalta ja toisaalta rajoitetun poliittisen oikeuden vaatia kansalaisuutta tietyn valtion alueella. Kant itse ei, harmittavaa kyllä, tätä teemaa liiemmin käsittele esimerkiksi kansalaisuuden saamisen edellytysten osalta.

Kantille ikuisen rauhan visio ei ole turha. (Huggler 2010, 136) Tämän voi perustella Hugglerin mukaan kahdella tavalla. Ensinnäkin, Kantin mukaan luonto tulee pakottamaan ihmiset toimimaan rauhaisasti yhdessä, huolimatta itsekkäistä huolenaiheista ja egoismista. Sodan tuhot, kauppahenki ja kulttuuriset vastakkainasettelut pakottavat ihmiset laillisiin suhteisiin keskenään. Toiseksi, ajatus rauhasta on järkevä ja järjen vaatima. Rauhan tulisi

olla ihmisten tila, ja koska se ei ole mahdotonta toteuttaa, se on velvollisuus. Hugglerin mukaan Kantille sellainen poliitikko, joka mukauttaa politiikkansa moraalin vaatimuksiin, on merkki siitä, että rauha voi toteutua. Huggler huomauttaa oivallisesti, että Kantin ajatus rauhan toteutumisesta ei vaikuta antavan paljoakaan tilaa omatunnolle, koulutukselle tai motivaatiolle (Huggler 2010, 137). Kantin mukaanhan valtion järjestämisen pulma on mahdollinen jopa paholaisten valtakunnassa (Kant 1955, 41).

Huggler katsoo Kantin ikään kuin halkaisevan Platonin filosofi-kuninkaan. (Huggler 2010, 137) Kantilla hallitsijan rooli on hallita, filosofin tehtävä on valaista hallitsijaa. Kantin mielestä valta häiritsee oikeudenmukaisesti toimimista. Siksi hallitsija tarvitsee filosofin, kriittisen neuvonantajan.

Hugglerin mukaan Kantille politiikka oli taidetta, toisin kuin moraalit. Kuitenkaan Kantin mukaan politiikan ja moraalin liittäminen yhteen ei ole valtavan taidon tulosta. (Huggler 2010, 137) Jälleen on nähtävissä Kantin ajatus siitä, kuinka politiikka ja moraalit eivät voi olla ristiriidassa keskenään. Ne päinvastoin ovat tietyllä tapaa keskinäisriippuvaisia, sillä ne yhdistävät moraalisesti oikean toiminnan ja hyvän käytännön toisiinsa.

Kantin rauhanprojekti vaatii toteutuakseen oikeuden ideaalin. (Huggler 2010, 138) Hallinnon prudentiaalisuus täytyy alistaa oikeuden ideaalille, jotta voisi syntyä poliittista viisautta. Huggler sanoo rauhaa edistettävän muodostamalla valtio ja johtamalla sitä oikeuden periaatteiden mukaisesti. Rauha on kestävä kun valtioiden välisiä asioita määrää kansainvälinen laki ja yksilöiden ja vieraiden valtioiden suhteita määrittävät kosmopoliittisen oikeuden periaatteet. Tämä Hugglerin ajatus kokoaa hyvin yhteen Kantin näkemyksen. Käymäoikeus toisessa valtiossa on omiaan luomaan hyviä suhteita, mutta se ei kuitenkaan ole turhan raskas toteuttaa yhdellekään maalle. Kansainvälinen laki taas ohjaa valtioita tiukemmin toimimaan "yhteisten pelisääntöjen" mukaan.

Hugglerin mukaan usein ajatellaan Kantin kosmopolitanismin vaikutuksen olevan politiikan sekoittaminen moraalisiin. (Huggler 2010, 138) Huggler katsoo todistaneensa, että näin ei ole. Kant havaitsi kansainvälisen rauhan olevan syvällä tavalla riippuvainen

poliittisista käytännöistä ja poliittisista instituutioista. Hugglerin mukaan aiemmin niitä ei juuri pohdittu, sillä politiikka nähtiin ennen kaikkea voiman asiana. Huggler näkee Kantin hylkäävän *Ikuiseen rauhaan* -teoksessaan ajatuksen maailmanhallinnosta, jota oli pitänyt muutamaa vuotta aiemmin ihmiskunnan historian poliittisena päämääränä. Hugglerin mukaan kosmopolitaneittinen näkökulma ei tarkoita luopumista omasta kulttuurista ja identiteetistä. Sen sijaan voiman korostaminen ja realismi unohtavat järjen, julkisuuden ja moraalin. Kuitenkin, Huggler näkee järjen, julkisuuden ja moraalin yhdessä taloudellisten ja poliittisten instituutioiden kanssa olevan Kantille pääasialliset välineet rauhan toteutumiseen. Hugglerin huomio oman kulttuurin säilymisestä on nähdäkseni tärkeä. Se on tärkeä, koska se luo turvallisuudentunnetta niille, jotka epäilevät kosmopolitanismin vaikutuksen kohdistuvan negatiivisesti juuri kunkin valtion omaan identiteettiin ja kulttuuriin. Kosmopolitanismia ei tule nähdä kaikki kansat yhdenmukaistavana vyörynä vaan pikemminkin informaatiota muista kansoista tuovana liikkeenä. Kantin muotoilema käymäoikeus on omiaan juuri tähän.

2.5 Juha Sihvolan näkemys Kantin rauhanteoriasta

Juha Sihvolan mukaan Kantia on kiitettävä siitä, että tämä yritti muotoilla toimintaohjeita sotaa varten. (Sihvola 2004, 31) Tähän ei liity se, millainen on Kantin todellinen vaikutus. Sihvola kirjoittaa osuvasti, että "ei ole samantekevää, miten syntiä tehdään" (Sihvola 2004, 31). Vaikka moraaliperiaatteita rikotaan, voidaan niitäkin rikkoa monella tapaa ja kenties tässä Sihvola näkee Kantin ajatukset hyödyllisiksi.

Sihvola katsoo Kantin luonnostelleen *Ikuiseen rauhaan* -teoksessa sekä käytännön suosituksia sodan inhimillistämiseen että abstraktimpia ehdotuksia, joista Sihvola mainitsee esimerkkinä "kansallisen suvereenisuuden kunnioittamisen" vaatimuksen (Sihvola 2004, 30). Sihvola toteaa Kantin ajatelleen eettisen ajattelun vaativan tuekseen oletuksen, että edistys todella on mahdollista (Sihvola 2004, 31). Ajatus on varsin hienosti muotoiltu Sihvolalta, ja pitää mitä suurimmassa määrin paikkansa. Jos näemme edistyksen mahdolliseksi, ei sen eteen toimiminen ole turhaa.

Kuten Sihvola huomauttaa, Kant kirjoitti teoksensa elämänsä lopulla (Sihvola 2004, 19). Nähdäkseni tässä on yksi painava syy korostaa nimenomaan *Ikuiseen rauhaan* -teosta Kantin rauhanteorian kokoavana teoksena. Näkisin, että kyse on tietyllä tapaa kokoavasta näkemyksestä, joka on summa Kantin aiemmista näkemyksistä ja ajatuksista. Sihvolan mukaan Kant oli huolestunut yhteiskunnallisista ongelmista tietämättömyydestä ennakkoluuloihin ja köyhyyteen. Ennen kaikkea Kantilla oli huoli Euroopan suurvaltojen keskinäisistä sodista ja niiden siirtomaissaan harjoittamistaan julmuuksista. Teoksessaan *Ikuiseen rauhaan* Kant soveltaa Sihvolan mukaan "esittämäänsä moraaliteoriaa maailmanpolitiikan ongelmiin" (Sihvola 2004, 19). Teos on siis johdonmukainen Kantin aiemman ajattelun kanssa. Sihvolan mukaan Kant katsoi kansainvälisen oikeuden teorian, jonka hän teoksessaan muotoili, tarjoavan mahdollisuuden sotien hillitsemiseen ja valtioiden keskinäiseen kunnioitukseen.

Sihvolan mukaan Kant on 1700-luvun kansainvälisen oikeuden tärkein teoretikko (Sihvola 2004, 157). Sihvolan mukaan yksi lähtökohta globaalille etiikalle voisikin olla Kantin kategorinen imperatiivi (Sihvola 2004, 212). Sihvola muotoilee kategorisen imperatiivin kehotukseksi toimia "vain kaikkiin yleistettävien periaatteiden mukaisesti ja kohtelemaan *jokaista* ihmistä itsessään arvokkaana päämääränä eikä pelkästään välineenä" (Sihvola 2004, 45). Kategorinen imperatiivi ohjaa ihmisarvon kunnioittamiseen, josta on pidettävä kiinni riippumatta valtioiden rajoista. (Sihvola 2004, 212) Sihvolan mukaan Kantia voidaan seurata myös maailmankansalaisuuden ajatuksessa. Sihvolan mielestä ihmisen kyky ajatella, keskustella ja ymmärtää toista ja kyky empatiaan johtaa Kantin ajatukseen siitä, että jokainen syntyvä lapsi syntyy myös maailmankansalaiseksi (Sihvola 2004, 213).

Sihvolan mukaan Kantin maine poliittisena ajattelijana perustuu juuri *Ikuiseen rauhaan* -teokseen. (Sihvola 2004, 159) Kantin näkemykset ovat vaikuttaneet ratkaisevasti modernin kansainvälisen oikeuden kehitykseen. Esimerkiksi YK:n peruskirja rakentuu Sihvolan mukaan huomattavilta osin Kantin periaatteille. Sihvolan mukaan teokseen liittyy kuitenkin kaksi yleistä väärinymmärrystä. Ensimmäinen väärinkäsitys on tulkita teosta irrallaan Kantin filosofisesta tuotannosta. Sihvolan mukaan tällöin "on jäänyt huomaamatta, että esityksen argumentit perustuvat Kantin metafysiikkaan ja etiikkaan sekä

näiden pohjalle rakentuvaan poliittiseen teoriaan" (Sihvola 2004, 159). Toinen väärinymmärrys on filosofisen perustan tiedostajilla, sillä he eivät aina ole havainneet Kantin ajatusten kansainvälisen oikeuden luonteesta muuttuneen Kantin aiemmista näkemyksistä. Mielestäni Sihvolan nostamat väärinymmärrykset eivät kuitenkaan ole kovin vaarallisia. Toinen, ajallinen väärinymmärrys on mielestäni helppo korjata Kantin teoksen lukemisella. Ensimmäinen, Kantin muuhun filosofiaan liittyvä väärinymmärrys taas ei nähdäkseni ole väärinymmärrys sinänsä. Sikäli kuin Kantin teos on summa hänen muista ajatuksistaan, ei *Ikuiseen rauhaan* -teoksen ajatusten alkuperän tietäminen tai tietämättömyys estä ymmärtämästä teosta ja sen sanomaa.

Sihvolan mukaan Kantille ihmiskunnan historian päämääränä oli maailma, jossa vallitsee järjen ja moraalin perustalla oleva yhteiskunta. (Sihvola 2004, 160) Historiallinen edistys johtaa yhteiskuntaan, jossa yksilöiden oikeuksia loukkaava toiminta on kielletty. Kansalaisia kohdellaan tasa-arvoisesti ja kunkin tavoitteita kunnioitetaan. Lisäksi ihmisten toiminnan tulee olla kategorisen imperatiivin mukaista. Sihvolan mukaan Kant ei kuitenkaan ajatellut edistyksen lopputulemaksi maailmanvaltiota (Sihvola 2004, 161). Sihvolan mielestä Kant ei uskonut edes maailmankansalaisuuteen vaan siihen, että ihmiset elävät yksittäisissä valtioissa historian lopussakin. Sihvola esittää kuitenkin mielestäni virheellisen tulkinnan, että Kant ei kerro, miksi hän ei puolla maailmanlaajuista yhteiskuntasopimusta. Mielestäni Kantin näkemys maailmanvaltion ajautumisesta despotismiin vastaa juuri tähän kysymykseen.

Kantilla moraalin perustana on Sihvolan mukaan järki (Sihvola 2004, 162). Moraalilaki on ihmisille ominaisen käytännöllisen järjen ilmaus (Sihvola 2004, 163). Kaikilla on edellytykset ymmärtää mitä moraalilaki vaatii. Ihmiselle kuuluu toimia hyveellisesti huonot halunsa kurissa pitäen ja toimien oikein. Kuitenkin vain täydellinen järkiolento, joka Kantilla on Jumala, myös haluaa toimia moraalin vaatimusten mukaan. Tässä kohtaa mainittakoon Sihvolan huomio Kantin hyveellisyydestä, joka on erilainen käsite kuin esimerkiksi Aristoteleella (Sihvola 2004, 164). Siinä missä Kantin hyveellinen ihminen kamppailee huonoja haluja vastaan, Aristoteleen hyveellinen ihminen haluaa juuri sitä, mitä järki pitää hyvänä. Kantin hyveellinen onkin Aristoteleen kielellä vahvatahtoinen.

Halut eivät Kantin mukaan riitä ohjaamaan ihmistä moraaliseen toimintaan. (Sihvola 2004, 164) Halut ovat riittämättömiä ohjaamaan moraalialia kahdesta syystä. Ensinnäkin halut johtuvat ulkoisista seikoista, joten ihminen ei voi olla niistä itse vastuussa. Toiseksi ulkoinen sattuma määrää, tuottavatko niin sanotut hyvät halut hyvää ja oikeaa toimintaa. Moraalisen toiminnan pitääkin perustua kunnioitukseen moraalilakia kohtaan. Moraalinen toiminta johdetaan tietynlaisesta pakosta: niin pitää toimia.

Kant motivoi kuitenkin moraalista toimintaa vielä kahdella lisäoletuksella. (Sihvola 2004, 165–166) Ensiksi moraalilla on tukenaan uskonnollinen usko siitä, että hyvät teot palkitaan. Toiseksi historiallinen kehitys vaatii moraalista toimintaa. Kyseinen toiminta näkee ikään kuin horisontissa yhteiskunnan, jossa yksilöt ovat päämääriä itsessään ja ikuinen rauha on tosiasia. Uskonnollinen ulottuvuus Kantilla voi kenties olla joillekin luotaantyöntävä elementti, mutta mielestäni turhaan. Kyse on tietyllä tapaa vain lisäkannustimesta. Hyvät teot ovat itsessään tavoiteltavia ja niitä tulee tehdä niiden itsensä takia.

Kantin kategorinen imperatiivi on kenties tärkein asia Kantin muusta tuotannosta, joka on syytä tuntea *Ikuiseen rauhaan* -teoksen kannalta. Sihvolan mukaan Kantin teorian luonnollinen moraalilaki muodostuu kategorisesta imperatiivista. "Se kehottaa toimimaan vain sellaisten periaatteiden mukaan, jotka voidaan samanaikaisesti ajatella ja tahtoa yleiseksi inhimillistä toimintaa ja kaikkia ihmisiä koskeviksi laeiksi" (Sihvola 2004, 166). Moraalilain pitäisi olla sovellettavissa, mutta Sihvolan mukaan kategorinen imperatiivi näyttäytyy pikemmin muodollisena periaatteena, josta ei voi johtaa mitään sisällöllisiä moraaliperiaatteita. Kantin mielestä kategorinen imperatiivi kuitenkin voidaan johtaa myös käytäntöön. Olosuhteista ja kokemuksestamme riippumattomia moraaliperiaatteita ovat esimerkiksi valehtelun, itsemurhan ja poliittisen vallankumoukset kiellot sekä velvollisuus pitää sopimukset ja lupaukset. Toki on esimerkiksi ongelmallisia tilanteita, joissa valehtelulla voidaan esimerkiksi pelastaa ihmishenkiä. Sihvolan mukaan Kant ajatteli, että kategorisen imperatiivin pohjalle voidaan rakentaa etiikan teorian lisäksi poliittinen teoria. Yhteisöllisestä näkökulmasta kategorinen imperatiivi "kehottaa kohtelevaan kaikkea inhimillistä sekä itsessä että jokaisessa muussa sinänsä arvokkaana päämääränä eikä koskaan alistumaan itse tai alistamaan toista ihmistä pelkän välineen asemaan" (Sihvola

2004, 168). Kategorinen imperatiivi kehottaa muodostamaan yhteiskunnan, jossa kaikkien ihmisarvoa kunnioitetaan ja ketään ei alisteta välineen asemaan.

Sihvolan mukaan Kant kieltää vallankumouksen käytännössä aina. (Sihvola 2004, 170) Vain henkeä välittömästi uhkaavaa hallitsijaa vastaan saa puolustautua. Vallankumous ei ole sallittua, sillä se murentaisi luottamusta valtioon. Valtion on omattava yksinoikeus pakkokeinoihin. Kuten Sihvola toteaa, Kantin ajattelu tässä kohtaa ei ole aukotonta. Kant kuitenkin antaa pienen mahdollisuuden vaikuttaa vallitseviin oloihin. Valtioiden tulee taata mielipiteen ilmaisemisen vapaus ja oikeus. Vallankäytön tulee perustua julkisuusperiaatteeseen, so. vallankäyttöä ja lainsäädäntöä koskevia puutteita tulee saada arvostella. Kyseessä on kansalaisten perusoikeus.

Sihvola erottaa Kantin teoksesta kosmopoliittisen lain ja kansainvälisen lain. (Sihvola 2004, 171) Edellinen koskee suhteita yksilöiden ja kansakuntien välillä kun niiden kanssakäyminen ylittää valtioiden rajat. Jälkimmäinen taas koskee valtioiden välisiä suhteita. Sihvolan mukaan Kantin näkemys kansainvälisestä laista oli *Ikuiseen rauhaan* -teoksessa huomattavasti optimistisempi kuin 1790-luvun alkuun saakka. Sihvolan mukaan Kant piti aiemmin utopistisena ajatusta Euroopanlaajuisesta rauhasta (Sihvola 2004, 172).

Ikuiseen rauhaan -teoksessaan, joka on vuodelta 1795, Kant muuttikin käsityksiään (Sihvola 2004, 172). Edelleenkin Kantille yksilön ja valtion suhde oli sama kuin valtion suhde kansainväliseen yhteisöön ja molemmissa tapauksissa luonnontilasta irti pääseminen vaatii lakiin perustuvaa järjestystä. Kansainvälinen laki ei kuitenkaan ole samankaltainen kuin valtion sisäinen pakkokeinoihin ja rangaistuksiin pohjautuva laki. Kyse on vapaaehtoisesta sopimuksesta, valtioita ei voida pakottaa sopimukseen. Luotavalta rauhanliitolta puuttuu suvereeni auktoriteetti, lainsäädäntö ja pakkokeinot. Sihvola tekee tärkeän huomautuksen valtioiden kansallisesta suvereniteetista: humanitaariselle interventiolle ei jää sijaa.

Kantia on arvosteltu esimerkiksi humanitaarisen intervention kieltämisestä, samoin kuin hänen ajatustaan siitä, että kansalaisiaan alistava valtio on koskematton, sekä

vallankumoukselta että ulkopuoliselta interventiolta (Sihvola 2004, 173). Sihvolan mukaan Kant korosti valtion loukkaamattomuutta ja suvereniteettia moraalittoman eurooppalaisen siirtomaapolitiikan takia. Kosmopoliittinen laki oli Kantille juuri kolonialismin pahuuden vastustamiseen tarkoitettu laki. Sihvola näkeekin, että Kant olisi tuominnut Yhdysvaltojen toimet Irakissa, kahdestakin syystä (Sihvola 2004, 174). Kant olisi todennäköisesti epäillyt puheita irakilaisten ihmisoikeuksien puolustamisesta. Toisaalta kyse olisi Kantille ollut humanitaarisesta interventiosta, jota ei voi puolustella edes niin sanotun roistovaltion tapauksessa.

Sihvolan mukaan Kant vastusti jopa asevelvollisuusarmeijoita, sillä Kantin mukaan valtiovallalla ei ollut oikeutta pakottaa ketään aseisiin (Sihvola 2004, 175). Sihvolakin kuitenkin toteaa, että ehdoton pasifisti Kant ei ollut, vaan itsepuolustus oikeuden Kant katsoi jokaisella olevan.

Sihvola nostaa esille mielenkiintoisen ongelman liittyen tasavaltaiten valtioiden rauhanomaisuuteen. (Sihvola 2004, 175) Sihvolan mukaan Kant ei perustele paljoakaan, miksi tasavallat eivät sodi keskenään. Sihvola uskoo Kantin näkemyksen tähän olleen se, että sota ei ole kannattavaa tilanteessa, jossa ihmiset ja valtiot ovat kietoutuneita toisiinsa ja jossa kullakin on vastuu poliittisista päätöksistä.

Sihvolan mukaan tämän päivän kansainvälinen politiikka on lähempänä hobbesilaista sotatilaa kuin kantilaista ikuista rauhaa. (Sihvola 2004, 176) Esimerkiksi Yhdysvallat on kritisoinut suurelta osin kantilaista eurooppalaista ajattelua. Sihvolan mukaan maailmanrauhan suurin este on taloudellinen epätasa-arvo. Terrorismi voikin osoittautua houkuttelevaksi vaihtoehdoksi toivottomuudessa eläville. Toisaalta taas mielestäni on selvää, että rikkaammille maille on valitettavan suuri kynnyks luopua omasta taloudellisesta asemastaan köyhempien hyväksi.

Sihvolan mukaan Kantille kosmopoliittisen lain ydin on vieraanvaraisuuden velvoite. (Sihvola 2004, 176) Kyse on yksilöiden ja valtioiden oikeuksista ja velvollisuuksista kansainvälisessä kanssakäymisessä. Kuten Sihvola toteaa, Kantille vieraanvaraisuus on

melko kapea-alainen asia. Kyse on Sihvolan mukaan luvasta vierailulla toisessa valtiossa ilman huonoa kohtelua. Valtio saa käännättää vierailijan, mutta ei tämän hengen uhalla. Tässä Kantin voi nähdä kauaskantoisesti viittaavan modernin maailman turvapaikanhakijoihin.

3 OIKEUTETUN SODAN VAI IKUISEN RAUHAN TEOREETIKKO?

Kantin rauhanteorian voi sanoa jossain määrin pakenevan helppoja määritelmiä. Brian Orend ja Gregory Reichberg ovat tulkinneet Kantia kahdella toisistaan poikkeavalla tavalla. Siinä missä Orend on pyrkinyt osoittamaan, että Kantilla on oikeutetun sodan teoria, Reichberg näkee Kantin edustavan ikuisen rauhan traditiota. Etenkin Orend näkee tärkeäksi ensin kuvata miksi Kantia ei voi lukea kolmen suuren tradition osalta pasifistiksi tai poliittiseksi realistiksi, ja johtaa tästä, että Kant on oikeutetun sodan teoreetikko. Reichberg taas välttää Orendin mahdollisen sudenkuopan lisäämällä ikuisen rauhan tradition kolmen suuren teoriaperinteen rinnalle.

3.1 Kant oikeutetun sodan teoreetikkona

Brian Orend lukee Kantin oikeutetun sodan teoreetikoksi (Orend 2004, 161). Monien mielestä Kantilla ei ole oikeutetun sodan teoriaa, ja tätä tavanomaista ajattelua vastaan Orend hyökkää. Tämän Orend tekee kahdella tavalla. Ensin Orend todistaa miksi Kant ei kuulu pasifismin tai realismin traditioon ja tämän jälkeen esittelee miten oikeutetun sodan teorian ydinajatuksukset ovat yhdenmukaisia Kantin perustavanlaatuisen moraalisten ja poliittisten periaatteiden kanssa. Orend pitää Kantin *jus post bellumia* eli sodankäynnin jälkeistä aikaa koskevia ajatuksia Kantin merkittävimpänä kontribuutiona tässä yhteydessä.

Orendin mukaan Kantin panos sodan ja rauhan etiikkaan on tullut vasta viimeisen vuosikymmenen aikana laajalti ja täysin tunnetuksi (Orend 2004, 161). Tätä ennen Kantia pidettiin joka pasifistina tai toivottomana utopistina. Kantin ei nähty omaavan paljoakaan sanottavaa modernin ajan aseellisiin konflikteihin. Mutta, Orendin mukaan nyt voidaan sanoa Kantin olevan syvälinen ja relevantti sodan teoreetikko, jonka kirjoitukset ovat puhuttelevia myös 2000-luvulla (Orend 2004, 162).

Orend esittelee ensin argumentteja, joiden mukaan Kantilla ei ole oikeutetun sodan teoriaa

ja jotka katsovat Kantin olevan jopa oikeutetun sodan teoriaa vastaan. (Orend 2004, 162) Howard Williamsin mukaan Kantilla ei ole oikeutetun sodan teoriaa, koska oikeus ja sota ovat konfliktissa keskenään ja on velvollisuutemme ylittää sota. Fernando Tesonin ja Georg Geismannin mukaan Kant hylkää ajatuksen oikeutetusta sodasta. W.B. Gallien mielestä Kantille sotien pitäminen oikeutettuna aiheuttaa vain hämmennystä ja harmia.

Orend siteeraa Kantia, jonka mukaan kansainvälinen oikeus on merkityksetöntä, mikäli se tulkitaan oikeudeksi ryhtyä sotaan. (Orend 2004, 163) Orend myös luettelee Kantilta sotaa suoraan moittivia lauseita, joiden mukaan sota on suurin paha, joka alistaa ihmisiä, kaiken pahan ja moraalisen turmeltuneisuuden lähde sekä kaiken hyvän tuhoaja. Kant myös puhuu Orendin mukaan siitä, kuinka ihmisten palkkaaminen sotaan vaikuttaisi olevan konfliktissa ihmisoikeuksien kanssa: sotilaita käytetään tällöin välineinä. Orendin mukaan Kant jopa suoraan sanoo, että ei tule olla sotaa, koska sota ei ole pätevä tapa penätä oikeuksiaan.

Orend pyrkiikin todistamaan, että edellä mainitut lainaukset voidaan sovittaa yhteen sen väitteen kanssa, että Kantilla on oikeutetun sodan teoria. (Orend 2004, 163) Orend tekee mielestäni oman argumenttinsa kannalta tärkeän huomion sanomalla, että Kantin teoria on kuitenkin uniikki oikeutetun sodan teoria. Orend päätyykin väittämään, että Kantin tekstit ovat tietyllä tavalla sotamyönteisiä ja että päinvastainen tulkinta Kantista edellyttää relevanttien tekstien puolueellista ja kiistanalaista lukemista. Orend siis käyttää muitakin tekstejä Kantilta kuin *Ikuiseen rauhaan*, mutta tämän tutkielman kannalta kyse ei ole merkittävästä asiasta. Orend ei formuloi Kantille oikeutetun sodan teoriaa tavalla, joka ei olisi luettavissa *Ikuiseen rauhaan* -teoksesta. Orend kuitenkin kritisoi yleistä tapaa lukea vain kyseistä teosta, sillä se on omiaan aiheuttamaan sekaannusta. Kyseinen tapa luo helposti vaikutelman Kantista äärimmäisenä pasifistina. Orend ei kuitenkaan avaa enempää kritiikkiään siitä, miksi keskittyminen vain *Ikuiseen rauhaan* on niin huono vaihtoehto. Mielestäni on kuitenkin suhteellisen helppo puoltaa kyseistä vaihtoehtoa ja luoda Kantin rauhanteoria vain kyseisen teoksen pohjalta. Toki esimerkiksi kategorinen imperatiivi on tärkeä osan Kantin rauhanteoriaa, mutta myös sen Kant esittelee suppeassa, mutta riittävässä muodossa teoksessaan.

3.1.1 Realismi ja pasifismi

Orendille sodan ja rauhan etiikkaan ja laillisuuteen on kolme näkökulmaa: realismi ja pasifismi ovat ääri-laidoilla ja oikeutetun sodan teoria keskellä. (Orend 2004, 163) Tässä kohtaa on syytä todeta, että juuri tässä on oleellinen ero Reichbergin ja Orendin välillä. Ja tämä ero vaikuttaa kummankin teoriaan ratkaisevasti. Orend ottaa sodan ja rauhan näkökulmiksi kolme, Reichberg neljä ajattelutapaa. Kenties Reichbergin lisäämä ikuisen rauhan traditio on hänelle mahdollisuus irrottautua Orendin esittämästä ajatuksesta, että Kant on oikeutetun sodan teoreetikko. Ehkä Reichberginkin olisi kolmesta perinteisemmästä vaihtoehdosta seurattava Orendin viitoittamaa ajattelupolkua. Toki Orendkin myöntää, että nämä kolme perspektiiviä eivät välttämättä selitä sotaa tyhjentävästi, mutta ne ovat kuitenkin kolme merkittävintä traditiota. Niinpä Orend toteaa, että mikäli Kant ei ole pasifisti tai realisti, on selvää, että Kant kannattaa oikeutettua sotaa. Tällä päätöksellä Orend ajaa itsensä tietyllä tapaa nurkkaan, toisaalta taas ottaa suuren haasteen vastaan yrittäen mahduttaa Kantin raameihin, joihin tämä ei ehkä intuitiivisesti istu.

Orendin mukaan realismi on monimuotoinen oppi. (Orend 2004, 164) Orend esittelee kaikkien realistien yleisesti hyväksymät periaatteet. Realistit epäilevät moraalien tuomista kansainvälisiin suhteisiin. Moraalisia käsitteitä ei pitäisi käyttää deskriptiivisellä tai preskriptiivisellä, kuvailevalla tai ohjailevalla tavalla valtion toiminnan suhteen kansainvälisellä tasolla. Realistit myös korostavat voiman ja turvallisuusasioiden tärkeyttä ja valtion oman edun tavoittelua. Realistien mukaan kansainvälinen alue on pelottavan anarkian alue, ja tällä tavoin realistit Orendin mukaan perustelevat väitteitään voiman etusijasta.

Realistien mukaan sota on osa maailmaa ja siihen pitäisi ryhtyä vain valtion edun nimissä. (Orend 2004, 164) Sodassa ollessaan valtion on realistien mielestä tehtävä kaikkensa voittaakseen. Oikeutetun sodan oppeja voidaan toki käyttää, mutta myös hylätä tarpeen vaatiessa. Orendin mielestä Kantin suhde realismiin on kompleksinen, mutta lopulta hylkäävä. Orend käsittelee ensin realismin deskriptiivistä puolta. Vaikka Kant pitää

itsekkyyttä ja voiman haluamista ihmisille luonnollisena, hän myös huomauttaa, että luontomme kaksijakoisuus ohjaa meidät haluamaan parempaa maailmaa. Kantin mielestä esimerkiksi se, että valtiot pyrkivät oikeuttamaan tekonsa moraalisesti jopa anarkian vallitessa, kertoo tästä halusta parempaan. Ja nimenomaan rationaalinen puolemmme haluaa parempaa. Orendin mukaan Kantille on sekä mahdollista että merkityksellistä arvioida valtion toimintaa kansainvälisellä tasolla moraalisten käsitteiden avulla. Orendin mukaan itse asiassa koko Kantin kansainvälisen oikeuden teoria vaatii tätä.

Orendin mukaan Kant näyttää hylkäävän realismin preskriptiivisen puolen tyystin. (Orend 2004, 165) Kant ei puolla valtion omaa etua maksimoivaa kansainvälistä politiikkaa. Orendin tulkinta on, että puhtaan prudentiaalinen ulkopoliittikka on Kantin mielestä moraalitonta ja opportunistista. Lisäksi Kant kyseenalaistaa laskelmoinnin, joka olisi toiminnan perusta. Laskelmointi saattaa mennä metsään ja seuraukset voivat olla jopa haitallisia valtioille. Orend kuitenkin huomauttaa, että Kant itsekin harjoittaa laskelmoivaa järkeilyä. Kant esimerkiksi puolustaa ennakoivaa hyökkäystä. Tämä ennakoiminen taas vaatii kompleksisia arvioita vastustajasta ja sen mahdollisista toimista. Toisaalta taas Kantin voi Orendin mukaan nähdä ajattelevan moraalissa ja oikeudessa pitäytymisen olevan prudentiaalista ja lopulta hyödyksi kaikille.

Orendin mukaan pasifismi on näkökulma, jonka mukaan yksikään sota ei ole eikä voi olla oikeutettu (Orend 2004, 165). Pasifistit ovat sotaa vastaan, toki heidän syynsä tähän voivat vaihdella. Pasifisteille onkin tarkoituksellista ja mahdollista soveltaa eettisiä arvostelmia kansainvälisiin suhteisiin, samoin kuin on Kantille ja oikeutetun sodan teoreetikoille (Orend 2004, 166). Pasifistit kuitenkin eroavat oikeutetun sodan teoreetikoista siinä, että kyseisenkaltaisten arvioiden perusta on aina sodan kieltävä. Siispä, jotta Kant olisi pasifisti, tulisi hänen olla kaikkia sotia vastaan. Orend huomauttaa, että *Doctrine of Rightness* Kant puhuu luonnontilan alkuperäisestä oikeudesta sotia. Orend myös nostaa esiin Kantilta palkka-armeijan tuomitsevan kohdan. Tätä tuomitsemista ei kuitenkaan Orendin mukaan pidä käsittää sodanvastaisena vaan palkka-armeijan vastaisena. Kant nimittäin huomauttaa kansakuntaa puolustavan asevelvollisuusarmeijan olevan aivan eri asia kuin palkka-armeija. Orend näkeekin tämän olevan perustava argumentti Kantin lukemisessa oikeutetun sodan teoreetikoksi. Valtio saa Kantilla puolustautua ulkoiselta

uhalta. Mutta kyse on, kuten Orendin lainauksista käy ilmi, Kantille luonnontilan oikeudesta, joka takaa valtiolle oikeutta, sillä luonnontilassa se ei sitä saa oikeusprosessien kautta. Orendin mukaan Kant katsoo, että joissakin tilanteissa valtiot voivat ryhtyä sotaan. Tästä seuraa tietenkin se, että pasifisti Kant ei ole.

3.1.2 Kantin kriteerit oikeutettuun sotaan

Orend erottaa Kantin kirjoituksista *jus ad bellumia*, sodan oikeutusta, ja *jus in bellumia*, sodankäynnin oikeutusta, koskevat ajatukset liittyen oikeutettuun sotaan ja sodan lakeihin (Orend 2004, 166). Orend antaa erityismaininnan Kantille siitä, että tämä on ensimmäinen ajattelija, joko korosti oikeutta sodan jälkeen, *jus post bellumia* (Orend 2004, 167).

*Jus ad bellum*in kohdalla Kantin kriteeristö on Orendin mukaan kuusiportainen. (Orend 2004, 168) Ensimmäisen ja nähdäkseni ylivoimaisesti tärkeimmän kriteerin mukaan sotaan pitää olla oikeutettu syy. Valtio saa ryhtyä sotaan vain jos sen oikeuksia on loukattu. Valtioiden oikeudet ovat Kantilla poliittinen suvereniteetti ja alueellinen koskemattomuus, joiden avulla valtiot pystyvät takaamaan ihmisoikeudet kansalaisilleen. Kyse oikeutetussa syyssä on siis näiden oikeuksien turvaamisessa. Puolustautumisen lisäksi vakavan vaaran uhka voi oikeuttaa tekemään ennakoivan ja silti oikeutetun hyökkäyksen. Kuten Orendkin huomauttaa, USA:n hyökkäys Irakiin vuonna 2003 aiheutti keskustelua ennakoivasta ja ennaltaehkäisevästä sodasta.

Mikä sitten Orendin mukaan Kantilla oikeuttaa aseellisen itsepuolustuksen? Orend esittää Kantin pääargumentin päättelyketjuna. (Orend 2004, 167–168) Ensinnäkin, valtioilla on moraalisia oikeuksia ja moraalisia velvollisuuksia olla rikkomatta toisen valtion oikeuksia. Nämä ihmisoikeudet turvaavat oikeudet ja velvollisuudet ovat kansainvälisen oikeuden prioriteetti. Rauhan aikana niiden noudattaminen tarkoittaisi vapautta kaikille. Toiseksi, oikeudet oikeuttavat valtiot toimimaan suojellakseen niitä, mikäli niitä kohtaan hyökätään. Kolmanneksi, tällä hetkellä ei ole luotettavaa tai kyllin tehokasta kansainvälistä auktoriteettia, joka turvaisi valtioiden oikeudet, valtiot ovat siis itse niistä vastuussa. Neljänneksi, tämän hetken tehokkain ja luotettavin tapa suojella oikeuksia on aseellinen

voima. Viidenneksi, kyllin vakavan loukkauksen, esimerkiksi aseellista voimaa, kohdatessaan valtio on oikeutettu ryhtymään sotaan suojellakseen omia ja kansalaistensa oikeuksia.

Orendin mukaan on tärkeää huomata, että valtiot eivät toimi väärin puolustautuessaan oikeuksiaan rikkovaan vihollista kohtaan aseellisesti. (Orend 2004, 168) Orendin mukaan Kantille ei ole kyse paha vastaan paha -tilanteesta vaan tilanteesta, jossa puolustetaan omaa asemaansa oikeuksien kantajana. Orend vaihtaa hiukan näkökulmaa ja tutkii asiaa kategorisen imperatiivin kautta. Orend esittelee kategorisen imperatiivin Thomas Poggen muotoilemalla tavalla. Tulee toimia niin, että jokainen rationaalinen toimija voisi toimia saman toimintaperiaatteen mukaan ja että toimiessaan kunnioittaa täysin rationaalista toimijuuttamme, joka kuvastaa ihmisyyttämme.

Orendin mukaan onkin selvää, että jokainen rationaalinen toimija, yksilö tai kollektiivi, hyväksyy itsepuolustuksen oikeuksienrikkojaa vastaan. (Orend 2004, 168) Tämä on sovellettavissa myös kansainväliseen lakiin. Kukin, joka täyttää "kriteerit", voi turvautua itsepuolustukseen. Toiseksi, kyse ei ole rationaalisen toimijuuden vastaisesta toiminnasta, sillä pidämme vihollisvaltiota vastuullisena teoistaan eli kohtelemme sitä harkitsevana toimijana ja puolustamme järjestelmää, joka suojelee rationaalista toimijuuttamme, lakia, järjestystä ja ihmisoikeuksia.

Kant puolustaa Orendin mukaan myös ennakoivaa iskuja. (Orend 2004, 169) Tämän Kant perustelee loogisesti, sillä mikäli emme hyökkää valtiota S kohtaan, on suuri todennäköisyys, että S vahingoittaa oikeuksiamme. Siis, meidän on syytä iskeä ennakolta S:ää vastaan. Orendin mukaan kyse ei lopulta olekaan eri asiasta kuin aktualisoituneessa oikeuksien rikkomisessa. Valtion S toiminta on pelkässä uhkavaiheessakin samalla tavalla motivoitua kuin jos S iskisi tosiasiallisestikin: S pyrkii saamaan uhkaamansa valtion toimimaan haluamallaan tavalla.

Kantilla onkin Orendin mukaan kapeampi katsanto sodan oikeutettuihin syihin kuin perinteisillä oikeutetun sodan teoreetikoilla, jotka saattoivat puoltaa esimerkiksi

uskonnollisia syitä oikeutettuina. (Orend 2004, 169) Orendin mielestä tämä on yksi syy miksi Kant haluaa ottaa pesäeroa oikeutetun sodan teoreetikoihin. Orend vertaa Kantia moderneihin oikeutetun sodan teoreetikoihin yhdellä merkittävällä erolla. Orend esittelee Gregory Reichbergin kannan, jonka mukaan Kantin puolustusperustainen teoria on ongelmissa puolustaessaan huminataarista interventiota. Juuri tätä Orend pitää Kantin erona oikeutetun sodan moderneihin teoreetikoihin. Kant ei Orendin mukaan puhu missään toisen valtion auttamisesta sotaa välineenä käyttäen. Kantin oikeutettu syy on siis Orendin mukaan konservatiivinen konstruktio, joka korostaa itsepuolustusta sotaan ryhtymisessä.

Sodan oikeutuksen toisen kriteerin mukaan valtiolla pitää sotaan ryhtyessään olla tarkoituksenaan oikean syyn ylläpitäminen. (Orend 2004, 169) Orend viittaakin Kantin huomautukseen, että sodassakin on oltava jonkinlainen luottamus vihollisten kesken. Kolmas kriteeri koskee asianmukaista auktoriteettia ja julkista julistamista (Orend 2004, 170). Tämä on Orendin mukaan Kantille tärkeä *jus ad bellum* -kriteeri. Hallitsijan tulee kysyä kansan mielipidettä sotaan ryhtymisestä päättäessään. Lisäksi vihollisvaltiolle on julistettava sota, jotta ei toimita valheellisesti. Mielestäni tässä kohtaa Orend on vaarassa haksahda harhaan. Mikäli hallitsija kysyy kansan mielipidettä, kansa kertoo mielipiteensä pitäen samalla mielessään, että juuri se joutuu kantamaan sodan seuraukset. Toki tämä ei välttämättä kaada Orendin teoriaa, mutta kansa saattaa torpata oikeutetunkin sodan omaa etua ajatellessaan.

Neljännän kriteerin mukaan sodan tulee olla viimeinen vaihtoehto. Ennen sotaan ryhtymistä tulee yrittää tosissaan selvittää kiista ilman aseita, esimerkiksi neuvottelun kautta. Orend huomauttaa tässä kohtaa, että Kantilla ei ole oikeutetun sodan teorian kriteereinä onnistumisen todennäköisyyttä tai hyötyjen ja haittojen vertailua (Orend 2004, 170). Ja näin on mielestäni ilmiselvistä syistä: hyötyajattelun yhdistäminen Kantiin olisi todella harhaanjohtavaa tulkintaa. Viides kriteeri on suhteellinen oikeus (Orend 2004, 171). Valtioiden on tiedostettava oman pyrkimyksensä oikeuden rajat ja imperatiivi sotia vain rajoitettuja sotia.

Kuudes ja viimeinen sodankäynnin oikeutusta koskeva kriteeri on sodan yhdenmukaisuus

ikuisen rauhan ideaalin kanssa. Tämä kriteeri toisaalta huomauttaa, että valtio voi turvautua aseisiin vain puolustaakseen ja ylläpitääkseen oikeutensa, toisaalta kriteerin funktio on saada valtio arvioimaan toimintaansa ennakkoon. Valtion pitää arvioida pystyykö se toimimaan siten, että se noudattaa myös *jus in bello* - ja *jus post bellum* -kriteerejä. Kant ei siis lue oman oikeutetun sodan teorian kriteereiksi onnistumisen todennäköisyyttä tai hyötyjen ja haittojen vertailua (Orend 2004, 170).

Orendin mukaan Kantin ajatukset *jus in bello* kohdalla ovat hajanaiset ja heikot, ainakin verrattuna oikeutetun sodan teorian traditioon (Orend 2004, 171). Orendin mukaan Kantin ajatus on, että sota on suhde (Orend 2004, 172). Siksi sodassakin on oltava jonkinlaiset säännöt, jotka sääntelevät toimintaa. Sota on tietyllä tapaa rationaalisten agenttien välinen suhde, ja tällöin osapuolilla on eettisiä odotuksia. Kantille *jus in bello* -kriteerien noudattamatta jättäminen on barbarismia ja johtaa teurastukseen, mutta Orend harmiksi Kant ei kuitenkaan vaikuta kiinnostuneelta kuvaamaan noita kriteerejä.

Sodassa toimimisen oikeutuksen kriteereitä on Kantilla Orendin mukaan kolme. (Orend 2004, 172–173) Ensimmäinen niistä on taistelijoiden ja siviilien erottaminen. Siviilejä kohtaan ei saa hyökätä suoraan. Tässä kohtaa Orend jättää sanomatta mitä Kant mahtaisi sanoa sivullisista uhreista. Toisen kriteerin mukaan tarkoituksellisesti katalien keinojen käyttö on kielletty. Tämä on Orendin mukaan Kantin ainoa eksplisiittinen sodankäyntiä koskeva kriteeri. Kant kieltää hävittämisen ja alistamisen. Siviiliyhteisöjä ei saa lahdata tai orjuuttaa. Kant myös kieltää myrkyttäjät ja vakoojat. Valtion tulee toimia oikein, jotta se säilyttää persoonuutensa kansainvälisen yhteisön silmissä. Tarkoitus ei siis pyhitä keinoja. Kolmas kriteeri sodassa toimimiselle on, että ikuisen rauhan pitkäaikaisen ideaalin vastaisia keinoja ei saa käyttää. Valtion tulee siis toimia siten, että se ei vaaranna sodasta eroon pääsemistä eikä riko muita oikeutetun sodan kriteerejä.

Orendin mukaan Kantille ei, toisin kuin valtaosalle oikeutetun sodan teoretikoista, riitä pelkästään *jus ad bellum* ja *jus in bello*. (Orend 2004, 173–174) Orendin mukaan Kant käytännössä kehittää uuden kategorian, *jus post bellum*, joka koskee siirtymää sodasta rauhaan. Orendin mielestä Kant arvosteli oikeutetun sodan teoretikkoja juuri tämän

kategorian puutteesta: heillä ei ollut järjestelmää tai kriteeristöä sodan jälkeiselle ajalle. Voittaja ei ole menestyksensä ansiosta oikeutettu rankaisemaan tai vaatimaan kompensatiota. Hävinneen osapuolen kansalaisia samoin kuin kyseisen valtion suvereniteettia ja itsemääräämistä on kunnioitettava. Hävinneessä valtiossa voidaan muodostaa rauhaa paremmin tukeva hallintomuoto. Orendin mukaan Kant tarkoittaa sekulaaria, oikeuksia kunnioittavaa valtiota, jossa jokaisen kansalaisen intressejä edustetaan ja jossa valta on jaettu. Kantilla tämä tarkoittaa käytännössä tasavaltaista valtiomuotoa. Kantille rauhaa edisti juuri tällaisen edustuksellisen, oikeuksia kunnioittavan valtiomuodon leviäminen. Orend tekeekin ilmiselvän viittaukseen Irakin ja Afganistanin sodanjälkeisiin uudelleenrakennusprosesseihin. Tämä demokraattisen rauhan teesi (democratic peace thesis), so. että rauha leviää demokratian levitessä, on Orendin mukaan todella vaikutusvaltainen, monimutkainen ja kiistanalainen ajatus. Tähän näkemykseen on helppo yhtyä. Mikäli väkivalloin sivistetään niin sanottuja barbaarivaltioita, demokratia rikkoo jo tietyllä tapaa omaa säännöstöään. Orendin mukaan Kant ei puhu mitään sotarikosoikeudenkäynneistä, samoin kuin ei puhu myöskään kukaan klassinen oikeutetun sodan teoreetikko. Ei ole siis mahdollista sanoa, miten väärintekijöitä tuli Kantin mukaan kohdella: kritisoida vai rangaista.

Jus post bellum eli sodanjälkeisen ajan ainoa kriteeri on sitoutuminen Kantin muotoilemiin ikuisen rauhan määrittäisiin (Orend 2004, 175). Osa määrittäisistä (alustavista 1 (rauhasopimuksen kunnioittaminen), 2 (valtioiden suvereniteetin kunnioittaminen), 5 (hallinnon kunnioittaminen) ja 6 (kunnialliset toimet sodassa) sekä lopullisista 2 (rauhanliitto) ja 3 (maailmankansalaisuus)) ohjaavat kohti kosmopoliittista federaatiota, Kantin ideaalia. Orendin mukaan määrittäisten kenties merkittävin anti on kuitenkin niiden kansallinen ulottuvuus: alustavista kolmas (sotaväen lakkautus) ja neljäs (valtionvelan ottaminen) ja lopullisista määrittäisistä ensimmäinen (tasavaltaisuus) ohjaavat kansainvälisen uudistumisen lisäksi kohti kansallista uudistumista. Oikeudenmukainen ja rauhallinen maailma edellyttää tasavaltaisia valtioita, jotka pyrkivät rakentamaan luottamusta, jotta maailman jännitteet lieventyvät. Tasavaltaisuus on avainasia Kantille. Siinä valta on jaettu, ihmiset ovat suvereenia ja heidän ihmisoikeuksiaan kunnioitetaan. Tällöin myös ihmisten motivaatio ryhtyä sotaan laskee. Kestävä rauha lähtee siis "kotoa". Kantin ensisijainen poliittinen arvo, vapaus, varmistuu

sitoutumalla näihin kauaskantoisiin tekoihin. Kyse on vapaudesta sodasta, kärsimyksestä ja nöyryytyksestä ja vapaudesta elää kuten haluamme, samalla ihmisoikeuksistamme nauttien.

Orend päättää kirjoituksensa perustelemalla Kantin liittämistä oikeutetun sodan traditioon (Orend 2004, 176). Vaikka Kant ei itse identifioi itseään kyseiseen perinteeseen, Kant mukailee kyseisen teoriaperinteen moraalilogiikkaa monilta osin. Kant kuitenkin eroaa oikeutetun sodan perinteestä erityisesti kolmessa kohtaa. Kant hylkää vertailevuuden ja onnistumisen todennäköisyyden miettimisen, kiinnittää hyvin vähän huomiota jus in bello sekä kehittää oikeutetun sodan traditioon kuulumattoman kunnianhimoisen ja kauaskatsovan jus post bellumin. Jälleen Orend kuitenkin huomauttaa, että hänen konstruoimansa Kantin oikeutetun sodan teoria on uniikki oikeutetun sodan teoria. Ei aivan perinteinen teoria, mutta kyllin paljon samoja ajatuksia sisältävä, jotta Orend voi kyseisenkaltaisen identifioinnin tehdä.

Lopuksi Orend miettii Kantin relevanssia omalle ajallemme (Orend 2004, 176). Orend korostaa Kantilta kolmea ajatusta, jotka erityisesti tekevät hänestä ajankohtaisen ajattelijan. Kant kannatti aseellisen konfliktin lakeja, hyväksyi ennakoivan iskun ja ennen kaikkea hänen jus post bellum -ajatuksensa oikeuksien korostamisesta ja globaalista kehityksestä kohti kosmopoliittista oikeutta ja valistusta. Yhteys sodanjälkeisen hallintojärjestelmän muutoksen ja maailmanrauhan edistämisen välillä on Orendin mukaan yksi Kantin uraaurtavimmista ja ajankohtaisimmista ajatuksista.

3.2 Kant ikuisen rauhan teoreetikkona

Gregory Reichberg ei lue Kantia oikeutetun sodan traditioon kuuluvaksi ajattelijaksi (Reichberg 2002, 16). On kuitenkin syytä todeta, että tähän valintaan vaikuttaa suuresti tietty lisäys, jonka Reichberg tekee. Hän lisää realismin, pasifismin ja oikeutetun sodan teorian rinnalle neljännen teoreettisen lähestymistavan kansainvälisiin suhteisiin, ikuisen rauhan teorian. Reichberg pyrkii asettamaan tietyllä tapaa vastakkain oikeutetun sodan ja ikuisen rauhan. Nähdäkseni tämä johtuu kahdesta asiasta. Toisaalta Reichbergin mukaan

kyseisestä aiheesta on ylipäänsä kirjoitettu huomattavasti vähemmän kuin kolmesta yleisemmästä traditiosta. Toisaalta Reichberg keskittyy artikkelissaan Naton Kosovoon vuonna 1999 tekemään humanitaariseen interventioon, ja huomauttaakin humanitaarisen intervention keskustelun ohjautuneen raiteille, jossa kyseisiä interventioita perustellaan oikeutetun sodan teorian avulla. Vaikka artikkeli on vuodelta 2002, humanitaariset interventiot ja niitä koskeva keskustelu noudattavat samaa linjaa tänäkin päivänä. Yhdysvaltojen toimet esimerkiksi Irakissa ja kriisien kohdalla humanitaarisen intervention harkitseminen omaavat oikeutetun sodan käsitteistöä ja lähtökohtia. Reichberg tuntuu siis myös pyrkivän ravistelemaan oikeutetun sodan teorian valta-asemaa ja kyseenalaistamaan sitä.

Ikuisen rauhan kohdalla kyse ei toki ole mistään uudesta teoriasta, sillä kuten Reichberg huomauttaa, viimeiset kaksi vuosituhatta eettinen reflektio sodasta ja rauhasta on jakautunut juuri edellä esiteltyihin neljään osaan: realismiin, pasifismiin, oikeutettuun sotaan ja ikuiseen rauhaan (Reichberg 2002, 16). Reichberg näkee historian tuntemisen kaikkien eduksi. Kun keskustelijat ymmärtävät ja tuntevat hyvin sen tradition, josta he ponnistavat ja johon heidän ajatuksensa pohjautuvat, keskustelun laatu paranee. Tämä Reichbergin näkökulma on usein käytetty, mutta mielestäni erittäin hyvästä syystä. Olivat ajatukset minkä tahansa näkemyksen puolella, tietämättömyys on suuri este kehitykselle.

3.2.1 Oikeutetun sodan kritiikkiä

Menemättä syvemmin Kosovoon tehtyyn interventioon, on asiasta hyvä tehdä joitakin huomautuksia. Kyse on modernin ajan tapahtumasta eikä esimerkiksi Yhdysvaltojen asema niin sanottuna maailmanpoliisina ole muuttunut ainakaan vähäisempään suuntaan. Presidentti Bill Clinton ja pääministeri Tony Blair puhuivat Reichbergin mukaan Naton interventioista "oikeutettuna sotana". (Reichberg 2002, 17). Interventio aiheutti polemiikkia, ja Reichbergin mukaan syntyi kaksi laajempaa argumenttia, joiden kautta interventio nähtiin (Reichberg 2002, 18). Legalistisen paradigman mukaan interventio ei täyttänyt kumpaakaan YK:n peruskirjan voimankäytön oikeuttavasta kohdasta. Kyse ei ollut itsepuolustuksesta tai turvallisuusneuvoston hyväksymästä iskusta. Ei-legalistisen (Non-

legalist view) näkökulman mukaan legalistinen katsantokanta on vanhentunut, sillä se perustuu tietyllä tapaa maailmansodan jälkeiseen maailmaan ja sen ajatukselliseen henkeen (Reichberg 2002, 19). Voisikin sanoa, että ei-legalistisen kannan mukaan oikeutetut syyt käydä sotaa ja ylipäänsä kansainvälinen laki tulisivat päivittää. Reichbergin mukaan legalistinen näkökulma pohjautuu Dante Alighierin *De Monarchiaan* asti. Tämän (ikuisen rauhan) tradition mukaan sota on sosiaalinen instituutio, joka voidaan ja pitäisi hävittää suvereenien valtioiden järjestelmän uudelleenorganisoinnin kautta. Reichberg uskoo, että tämän tradition kannattajat ovat esimerkiksi YK:n peruskirjan vastaisia tekoja vastaan sen vuoksi, että ne ovat omiaan heikentämään järjestelmää, joka voisi lopulta johtaa sodan täydelliseen eliminointiin. Ei-legalistisen näkökulman kannattajat taas liittyvät Tuomas Akvinolaisen ja Augustinuksen oikeutetun sodan perinteeseen. Reichbergin mukaan Kosovon intervention kannattajat katsoivat moraalisen välttämättömyyden oikeuttavan YK:n peruskirjan tietynlaiseen uudelleenlukuun.

Reichbergin mukaan keskiaikainen oikeutetun sodan traditio pyrki löytämään ne tilanteet, joissa sota saattaisi edistää rauhaa. (Reichberg 2002, 20) Tuomas Akvinolaisesta eteenpäin oikeutetun sodan kannattajat ovat perustaneet argumentaationsa kriteeristölle, joiden avulla voimme arvioida moraalista ajatteluamme suhteessa sotaan osallistumiseen. Reichberg esittelee lyhyesti tämän kriteeristön. Jotta voimaan turvautuminen olisi moraalisesti hyväksyttävää, tulee sen täyttää useita ehtoja. Sen on johduttava oikeutetusta syystä, sen täytyy olla legitimiin auktoriteetin legitimoimaa, sen täytyy perustua oikeaan päämäärään ja sen on läpäistävä neljä prudentiaalista testiä: on syytä odottaa, että toiminnan avulla hyvä voittaa pahan, onnistumisen on oltava mahdollista, kyse on viimeisestä vaihtoehdosta ja lopputuloksena on rauhan saavuttaminen.

Mutta tästä ei seuraa suoraan esimerkiksi ensimmäisenä iskemisen tuomitseminen. (Reichberg 2002, 21) Kuten Reichberg toteaa, myös ensimmäisen iskun tekeminen voi oikeutetun sodan kriteereillä olla oikeutettua, esimerkiksi kansallisen turvallisuuden vuoksi tai kansainvälisen yhteisön rauhan turvaamiseksi. Oikeutettu sota pohjaa Reichbergin mukaan ajatukseen sodasta asiana, joka ei ole poistettavissa (Reichberg 2002, 22). Sodan juuret ovat syvällä langenneessa ihmisluonnossa. Oikeutettu sota nähdään epäoikeudenmukaisen väkivallan pakollisena vastavoimana. Tuomas Akvinolaisen mukaan

sodat voivat kenties olla väistämättömiä ihmisten syntisyyden takia, mutta niitä vastaan voidaan taistella hyveellisesti kehittämällä asianomaisia hyveitä (Reichberg 2002, 23).

Aikaiset oikeutetun sodan teoretikot kiinnittivät huomiota kansainväliseen yhteisymmärrykseen ja sen normatiiviseen voimaan, vaikka muodollisesti kodifoidut sodan lait hämmöttivät vasta tulevaisuudessa. (Reichberg 2002, 23) Vain asianmukaisesti valittu hallitsija omaa moraalisen vallan käyttää voimaa yhteisen hyvän eduksi. Toisaalta taas vihollistenkin keskuudessa pitää noudattaa tiettyjä oikeuksia ja sitoumuksia. Ihmisten säätämät lait ovat Tuomas Akvinolaisen mukaan lakeja, joita tulee totella. Niiden tottelematta jättäminen on moraalisesti väärin. Poikkeuksina ovat kaksi tilannetta. Epäoikeudenmukaisia lakeja ei tule noudattaa, mutta toisaalta laki voi olla tietyllä tavalla oman henkensä vastainen tietyssä tilanteessa. Reichberg mainitsee malliesimerkkinä tilanteen, jossa suuttumuksen vallassa oleva mies vaatii toiselle lainaamansa miekkansa takaisin. Tuomas Akvinolainen määrittelee hallitsijoille oman hyveen, epieikeian (oikeudenmukaisuus). Hallitsija ikään kuin sitoutuu oikeuteen ja muiden asianmukaisten hyveiden harjoittamiseen.

Reichbergin mukaan oikeutetun sodan tradition tietynlaista pessimismiä vastaan voidaan kuitenkin nostaa kolmenlaista optimismia (Reichberg 2002, 25). Ensinnäkin luotetaan siihen, että ihmiset pystyvät kesyttämään räikeimmät tekonsa sodassa. Toiseksi, valtioiden johtajien uskotaan olevan kykeneviä, mutta myös velvoitettuja, kohdistamaan toimensa kansainvälisen hyvän vuoksi. Tässä kohtaa oikeutetun sodan teoria eroaa jyrkästi realismista, joka uskoo valtioiden toimivan oman edun nimissä. Kolmanneksi luotetaan siihen, että hallitsijat harjoittavat oikeita hyveitä, jotta voivat tehdä oikeita ja päteviä arvostelmia. On kuitenkin hyvä huomata, että mikäli oikeutetun sodan teoria nähdään vääränä lähestymistapana kansainvälisiin suhteisiin, ei optimismista ole suurta iloa. Teoria on se, joka tulee vaihtaa.

3.2.2 Ikuisen rauhan perspektiivi

Reichberg pitää ikuisen rauhan traditiota ja sen näkökulmaa sotaan hyvin erilaisena kuin

oikeutetun sodan traditiota. (Reichberg 2002, 25) Myös maailmanjärjestyksen traditioksi kutsuttu (world order) lähestymistapa pitää sodan lopettamista historiallisena mahdollisuutena ihmiskunnalle, ei niinkään ihmisluonnolle tyypillisenä piirteenä. Reichberg siteeraa Lous Le Furia, jonka mukaan meidän on tiedostettava, että on helpompi hävittää sota kuin sivistää se.

Reichberg käsittelee näkemystä, jonka mukaan yritykset rajoittaa sodan aiheuttamaa hävitystä ovat tuomittuja epäonnistumaan. (Reichberg 2002, 25) Tähän näkemykseen on Reichbergin mukaan vastattu kahdella tavalla. Aseellisten joukkojen ja aseellisen voiman käyttö nähdään ongelmallisena, sillä sotilaallinen voima omaa taipumuksen kasvaa. Niinpä sotilaallisen voiman käyttö hyödyllisenä välineenä valtion johtamisessa on varsin kyseenalaista. Lisäksi sota on rauhan vastakohta; ne ovat täysin yhteensopimattomia keskenään. Täten sodan käyttö rauhan välineenä on jo ajatuksena sisäisesti ristiriitainen. Sota on siis syytä eliminoida legitiimien sosiaalisten instituutioiden avulla, samaan tapaan kuin esimerkiksi orjuus on kyetty poistamaan keskuudestamme. Tämä vertaus on Reichbergilta mielestäni ensiluokkainen. Voidaan miettiä kuinka lähellä orjuus on meitäkin ajallisesti, ja silti se on käytännössä hävinnyt maailmasta. Onko sota meihin yhtään sen juurtuneempaa kuin orjuus?

Ikuisen rauhan traditio eroaa pasifismista siten, että siinä missä jälkimmäinen asettaa painon yksilön toiminnalle, edellinen luottaa siihen, että yhteiskunnan rakenteet voidaan muovata sellaisiksi, että sotaan johtavat konfliktit häviävät. (Reichberg 2002, 26) Tradition keskeinen hahmo, Dante, korosti hallitsijaa, joka hallitsisi koko maailman kaupunkeja ja kuningaskuntaa. Danten ajatuksia ovat muun muassa globaali tiedonjako, ihmiskunnan kuulumisesta johtuva kuuluminen samaan yhteisöön ja poliittisen rakenteen uskonottomuus. Maailma tarvitsee Danten mielestä tällaisen kaikki alleen peittävän poliittisen järjestelmän, jotta sota voidaan eliminoida. Sota estää täydellisen tiedonjaon, ja toisaalta taas rauha on omiaan edistämään täydellistä tiedonjakoa. Ensin pitää kuitenkin tunnistaa sodan syyt. Kahden hallitsijan kiistellessä, vain aseilla voidaan selvittää kiista, sillä hallitsijat ovat samanvertaisia. Kolmas, molempien yläpuolinen osapuoli pystyy kuitenkin sovittamaan kiistan kahden muun puolesta.

Tämän ylimmän hallitsijavallan tulisi kummuta maailman valtioiden vapaasta tahdosta, ei voimasta (Reichberg 2002, 27). Ylimpään hallitsijaan ja sen reiluuteen ja oikeudenmukaisuuteen voidaan luottaa, koska se ei kilpaile kenenkään kanssa eikä kadehdi ketään. Dante onkin tavanomaista ajattelua vastaan: hänellä valta ei tarvele hallitsijaa, vaan päinvastoin varmistaa hallitsijan turmelemattomuuden. Ylikansallinen hallitsija tarkkailee myös valtioiden sisäistä rauhaa valtioiden hallitsijoita tarkkailemalla. James Turner Johnson vertaa Dantea Platoniin, jonka filosofi-kuningas hallitsi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa kautta. Dante taas keskittyy hallitsijan asemaan, joka on niin korkea, ettei hallitsijaa kosketa yleisluontoiset passiot.

Reichbergin mukaan modernin ajan merkittävin ikuisen rauhan teoreetikko on tietenkin Immanuel Kant (Reichberg 2002, 28). Reichbergin mukaan ei ole tiedossa, lukiko Kant koskaan Danten *Monarchiaa*, mutta monessa merkittävässä kohdassa Kant mukailee Dantea. Toisaalta Kant hylkäsi Danten esittämän monarkistisen ja tietynlaiseen yksinvaltiuteen perustuvan mallin, suosien federalistista ratkaisua. Kantille Danten mallin kaltainen järjestelmä olisi omiaan ajautumaan despotismiin. Reichberg esittää Kantilta lainauksen, jonka ajatus on päinvastainen suhteessa Danten näkemykseen. Kantin mukaan valta turmelee vapaan järjen. Universaalien monarkian ohella Kant hylkäsi maailmanlaajuisen tasavaltaisuuden. Sekin olisi omiaan rajoittamaan itsenäisten valtioiden vapautta, vapautta jota valtiot välttämättä tarvitsevat.

Kuitenkin yhtäläisyyksiäkin Danten ja Kantin väliltä löytyy, jotta heidät voi huoletta asettaa samaan ajatteluperinteen alle (Reichberg 2002, 28). Kantillekin pääsyy sotaan on valtioiden välisissä kiistoissa, joissa ei ole mitään oikeudellista kehystä. Kant myös pitää Danten tavoin sodan eliminointia saavutettavana asiana. Ad hoc -rauhansopimusten sijaan valtioiden tulisi Kantin mukaan liittyä rauhan federaatioon, joka päättää kaikki sodat, ei vain yhtä sotaa. Valtioiden on oltava muodollisesti rauhan tilassa, so. kyseisessä rauhan federaatioissa. Yhteisen ja vapaaehtoisen suostumuksen puuttuessa valtiot ovat sotatilassa toisiinsa nähden. Myös siinä tapauksessa, että mitään vihollisuuksia ei esiinny. Kyse on nähdäkseni siitä, että sodan uhka ei ole poistunut mihinkään eikä muiden mielenliikkeistä ole mitään tietoa. Tämä saa valtiot varuilleen ja Kantin termein sotatilaan toisiinsa nähden.

Reichberg huomioi, että Kantin kunnianhimoinen ajatus on käyttökelpoinen tänäkin päivänä (Reichberg 2002, 29). Vaikka samanlaiseen optimismiin ja kunnianhimoon ei yltäisikään kuin Kant, Reichbergin mukaan esimerkiksi monet nykypäivän ikuisen rauhan teoreetikot ovat omaksuneet Kantin perusajatuksen valtioiden federaatiosta parhaana tienä rauhaan epätäydellisessä maailmassa.

Reichbergin mukaan kansainvälisten suhteiden kaksijakoisuus luonnollisen ja juridisen tilan suhteen on perusta Kantin oikeutetun sodan traditiota kohtaan suuntaamalleen kritiikille (Reichberg 2002, 29). Kant arvostelee muun muassa Pufendorfin, Grotiuksen ja Vattelien kiusallisiksi lohduttajiksi (Kant 1955, 27). Reichbergin mukaan tämä johtuu muutamasta seikasta. (Reichberg 2002, 29) Ensinnäkin heidän kriteerinsä koskien jus ad bellumia voidaan muovata aggressiivista käytöstä tukevaksi. Toiseksi, Kantin mukaan valtiot eivät sellaisenaan ole ulkopuolisten rajoitteiden alaisia. Kolmanneksi, Kantin kritisoimien ajattelijoiden periaatteet perustuvat olettamukseen, jota Kant ei ole valmis tekemään. Kant ei hyväksy, että valtioita johdetaan keskinäisissä suhteissaan tavalla, joka ei ole niiden itsensä perustama. Moraalilaki, joka johtaa valtioiden välisiä suhteita, saa legitimitettinsä vain vapailta ja suostumuksensa antaneilta suvereneilta valtioilta. Suostumus on välttämätön, jotta saadaan moraalinen suostumus toiminnalle.

Kant ei katso rankaisevaa sotaa mahdolliseksi (Reichberg 2002, 30). Kansainvälisen lain alla sota ei voi olla rankaiseva, koska rankaisemista voi tapahtua vain hierarkkisessa suhteessa. Sen sijaan valtio saa Kantinkin mukaan puolustaa itseään. Reichbergin mukaan ei olekaan mitenkään yllättävää, että Kant ei hyväksy humanitaarista interventiota. Oli kyse valtioiden federaatiosta tai ei, interventio ei ole oikein. Mikäli valtiot eivät ole federaatiossa, ei ole itsenäistä tuomaria, joka toteaisi toisessa valtiossa tapahtuneet vääryydet. Toisaalta federaatiossa kyse on vapaiden valtioiden liitosta, josta puuttuu pakottava ulkoinen valta. Analogisuus ihmisten ja valtioiden välillä Kantilla näkyy jälleen. Valtiit säilyvät vapaina valtioliitossa, ja näin ollen ne ovat koskemattomia.

Kant ei puhu hyveellisestä toiminnasta tai hyveistä kuten oikeutetun sodan teoreetikot (Reichberg 2002, 31). Vaikka valtioiden moraalinen velvollisuus on irtautua luonnontilasta,

näin ei tarvitse tehdä moraalisen imperatiivin kunnioittamisen takia. Jo oman edun tavoittelu ohjaa valtioita kohti oikeaa päämäärää. Kuten Reichberg lainaa Kantia, pirujenkin valtakunnassa voidaan saavuttaa oikeat olosuhteet ikuista rauhaa varten. Tämä oikeiden olosuhteiden saavuttaminen ei siis vaadi sinänsä moraalista hyvyttä.

Kantilla tasavaltainen hallintomuoto ja kestävän rauhan saavuttaminen ovat läheisesti kytköksissä. Tässä kohtaa Reichberg esittelee Kantin ensimmäisen lopullisen määrityksen tasavaltaisuudesta (Reichberg 2002, 31). Reichberg rinnastaa Kantin tasavaltaisuuden tai republikanismin meidän aikamme edustukselliseen demokratiaan. Tämä rinnastus on usein tehty, ja nähdäkseni varsin hyvästä syystä. Kantin tärkeimmät ajatukset rauhan kannalta liittyvät läheisesti edustukselliseen demokratiaan.

3.3 Kansainväliset suhteet nyt ja tulevaisuudessa

Pekka Visurin mukaan kylmän sodan päättymisen jälkeen kansainvälisen politiikan arviointiin ja hahmottamiseen on ollut kaksi pääkoulukuntaa, klassinen realismi ja liberaali internationalismi (tai poliittinen idealismi). (Visuri 2002, 11-12) Edellistä leimaa kansallisen edun tavoittelu, valta, intressit, voimapolitiikka ja ajattelu maailmasta jakautuneena kilpaileviin ryhmittymiin. Jälkimmäistä kuvaa maailman käsittäminen yhteisönä, moraalisuus, järki, laki ja sovittelu. Klassisen realismin rinnalle kylmän sodan aikana kehittyi neorealismi, mutta Visurin mukaan kyseinen ajattelusuunta syrjäytettiin kylmän sodan päättymisen myötä. Kantin voi tietenkin lukea nimenomaan liberaalin internationalismin kannattajaksi, ja Visuri toteaaakin demokraattisen rauhan pohjautuvan Kantin kirjoittaman ikuisen rauhan utopiaan (Visuri 2002, 13). Visurin mukaan demokraattisen rauhan teoria katsoo, että demokraattiset maat eivät sodi keskenään. Kuten Visuri kuitenkin toteaa, on ongelmallista, kenen ehdoilla demokratiaa levitetään. Hänen mukaansa tällä hetkellä Yhdysvallat maailmanpoliisin roolissaan näyttää vahvimmalta vaihtoehdolta, mutta valinnanmahdollisuutta muille maille ei ole annettu.

Visurin mukaan liberaalin internationalismin haastajaksi nousi vuosituhannen vaihteessa klassinen realismi. Visuri rinnastaa kyseisen ajattelutavan republikaaniseksi ajatussuunnaksi. (Visuri 2002, 7-8) Realismiakaan ei siis ole kuopattu. Esimerkiksi

Yhdysvallat käy hyvästä esimerkistä mitä tulee realismiin pinnallaoloon. Sen toimet Irakissa ja Afganistanissa ovat oivia esimerkkejä realistisen paradigman mukaan toimimisesta. Voima ja oman valtion etu ajoivat niin kunkin valtion edun kuin kansainvälisen vastustuksenkin edelle. Kuten Visuri kirjoittaa, Yhdysvallat toimi syksyllä 2001 aloittamassaan sodassa terrorismia vastaan hyvin omavaltaisesti ja voimapolitiikan mukaisesti (Visuri 2002, 138). Sotilaalliset liikkeet Yhdysvallat sopi kahdenkeskisesti tai päätti muilta kysymättä (Visuri 2002, 139).

Tärkeimmät alueet maailmanpoliittisesti ovat kylmän sodan jälkeisenä aikana länsi (euro-atlanttinen alue), muslimimaailma ja kiinalaisen sivilisaation alue. (Visuri 2002, 68) Kuitenkin määräävässä asemassa näyttäisi olevan länsi. Visuri huomauttaa hyvin, että esimerkiksi Kiina ja muslimimaat eivät katso hyvällä "läntisen hegemonian" levittämistä (Visuri 2002, 69). Visuri toteaaakin osuvasti, että maailmanpolitiikan menestyminen vaatii erilaisuuden arvostamista ja tunnustamista.

Visuri nostaa esille yhdysvaltalaispolitologin Stanley Hoffmanin ajatuksia realismista ja globalisaatiosta. (Visuri 2002, 137-139) Toisaalta edellinen ei Hoffmanin mukaan vastaa todellisuutta, sillä se aliarvioi aatteiden ja ihmisten merkityksen, jotka kuitenkin ohjaavat politiikkaa. Toisaalta jälkimmäinen taas on johtanut eriarvoisuuteen ja sen myötä katkeruuteen yhteiskuntien sisällä sekä valtioiden välillä. Globalisaatio, siten kuin sitä on tähän asti toteutettu, on hyödyistä huolimatta Aasian ja Lähi-idän levottomuuksien syynä. Esimerkiksi lännen vaurauden näkeminen on Hoffmanin mukaan omiaan aiheuttamaan tunteen siitä, että globalisaatio etenee lännen ehdoilla. Tämä taas saattaa aiheuttaa vastarintaa ei-länsimaisissa valtioissa.

Kuvaavaa maailmapolitiikan vaikealle arvioinnille ja toisaalta Yhdysvaltojen omavaltaisuudelle on Visurin toteamus, että sota Irakia vastaan on nähty riskinä, "johon edes Yhdysvalloilla ei ole varaa" (Visuri 2002, 136). Visurin arvio on vuodelta 2002, joten voi huoletta todeta hänen arvionsa olleen ainakin siinä mielessä väärä, että sota kaikesta huolimatta syttyi. Vaikka Yhdysvallat toimi omavaltaisesti, sen kohtelu on ollut aivan erilaista kuin esimerkiksi Ukrainaan hyökänneen Venäjän. Venäjää kohtaan suunnatut talouspakotteet ovat olleet mittavia, mutta ovatko Venäjän toimet olleet moraalisesti ja

oikeudellisesti sen arveluttavampia kuin Yhdysvaltojenkaan. Tässä kohtaa paljastuu kaksi polttavaa ongelmaa kansainväliselle oikeudelle ja koko rauhan aatteelle. Toisaalta voimapolitiikka ja poliittinen realismi eivät ole ainakaan täysin väistyneet kansainväliseltä areenalta ja toisaalta toisilta valtioilta sallitaan enemmän kuin toisilta. Yhdysvaltoja tai Venäjää ei ole saatu pidettyä kurissa, vaikka niiden toimet on tuomittu kansainvälisen yhteisön taholta. Haaste kantilaisen rauhanteorian toteuttamisessa onkin siinä, onko se riittävä pitämään itsekkäät ja omavaltaisuuteen taipuvaiset valtiot kurissa.

Martti Koskenniemen mukaan viime vuosina on noussut tervetullut trendi, jossa kuvamme Kantista, Grotiuksesta ja koko juridisen internationalismin perinteestä tulee monipuolisemmaksi. (Koskenniemi 2006, 136) Näin ollen esimerkiksi universaalia ja kansainvälistä ei pidetä enää välttämättä hyvänä, vaan universalismi omaa myös pahaa historiassaan, esimerkiksi imperialismia ja ristiretkiä. Kuten Koskenniemi huomauttaa, esimerkiksi Tony Blair on lukenut Irakin sodan osaksi Britannian ihmisoikeuspolitiikkaa. Tämä Koskenniemen oivallus on erittäin tärkeä, sillä oman asiansa ajaminen puusilmäisesti ja sen universaalia hyvyttä korostaen muiden mielipiteistä välittämättä on ollut kautta historian omiaan aiheuttamaan pahaa. Kuten Koskenniemikin toteaa, eivät kansainvälisten instituutioiden johdossa olevat henkilöt ole välttämättä oikeellisia. Koskenniemen mukaan universalismin varjolla voidaan esittää ja on esitetty monia eri ajatuksia aina Paavalin alkukristillisyydestä Adam Smithin "suhteellisen edun" kieleen ja Marxin ja Engelsin työväenluokkaan.

Koskenniemen mukaan "ei ole selvää, pitääkö maailmaa yhä jäsentää valtiollisen partikularismin ja kosmopolitismen vastakkainasettelun näkökulmasta". (Koskenniemi 2006, 136) Nykypäivänä tärkeimmät vallankäytön muodot eivät hänen mukaansa ehkä enää riipukaan valtioista vaan ne ovat esimerkiksi kansainvälisiä tieto- ja asiantuntijaverkostoja. Maailmankansalaisuutta on Koskenniemen mukaan niin monikansallisissa yhtiöissä, "filippiiniläisten taloudenhoitajien" kuin "islamilaisten taistelijoidenkin elämässä" (Koskenniemi 2006, 136). Koskenniemelle onkin kysymys siitä, minkälaista maailmankansalaisuutta kannattaa, ei siitä, tulisiko olla maailmankansalainen. Hänen mukaansa maailmankansalaisuus ja omaa ryhmää korostava relativismi pitäisi nähdä toisiinsa sidottuina, ei toistensa vastakohtina. Myös

kosmopolitismi on, universaalista maineestaan huolimatta, relativistinen kanta, ja usein elitistinen sellainen. Samaan hengenvetoon Koskenniemi huomauttaa, että periaatteen tukeminen tai vastustaminen selviää vasta, kun tiedetään miten kyseinen periaate ilmenee institutionaalisesti, so. mitkä ovat päätöksen kohteet ja sen vaikutukset resurssien jakoon sekä päätöksen mahdollinen muutettavuus.

Mihin sitten päädymme mikäli valtiot todella väistyvät päätöksentekijöinä? Näen vaarallisena kehityksen, jossa valtiot korvautuvat esimerkiksi puhtaasti taloudellisten intressien mukaan toimivilla instituutioilla. Pelkkä putkinäköinen talouteen tai mihin tahansa asiaan keskittyminen jättää huomiotta aivan liian paljon poliittiseen päätöksentekoon kuuluvia asioita. Lisäksi jo valtioiden rajat määrittävät niiden tärkeyden päätöksenteossa. Kullakin valtiolla tulee olla sen oma, suvereenisti hallitsema tila. Lisäksi kansalliset identiteetit ja kulttuurit ovat merkittäviä. Ne ovat tärkeitä niin kansalle itselleen kuin tietynlaisena vastavoimana liialliselle konsensukselle. Todellinen poliittinen edistys vaatii nähdäkseni aina jonkinlaista vastavoimaa vallitsevalle tilanteelle. Huomionarvoista on, että Kantkaan ei puhunut kulttuurien sulautumisesta yhteen. Kant nimenomaan korosti, että lopulta kulttuurit ja kansat pystyvät vuorovaikutukseen keskenään. Kant ajatteli näin siitä huolimatta, että ajoi voimakkaasti homogeenistä poliittista kulttuuria.

Yksi ensiarvoisen tärkeä asia maailmanpolitiikan onnistumisen kannalta on läpinäkyvyyden lisääminen. Usein esimerkiksi propagandan avulla voidaan harhauttaa uskomaan sodan syytä muiksi kuin ne oikeasti ovat. Juha Sihvola mainitsee tästä esimerkkeinä Neuvostoliiton ja Yhdysvallat, joista edellisen uskottiin tukeneen kehitysmaiden sissejä oman imperiuminsa kasvattamisen toivossa, ei yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vuoksi. (Sihvola 2004, 135) Jälkimmäisen toiminta Irakissa taas on yhdistetty öljyyn pikemmin kuin irakilaiden hyvinvointiin ja oikeuksiin. Emme siis välttämättä useinkaan tiedä sodan todellisia syitä. Tällöin esimerkiksi humanitaarinen interventio näyttäytyy todella arveluttavassa valossa. Läpinäkyvyys on myös omiaan lisäämään kansalaisten turvallisuuden tunnetta ja luottamusta päättäjiin. Toki etenkin tällä hetkellä kun asevoimia ei ole lakkautettu, on kenties syytäkin joitakin asioita pitää salassa. Usein kansallinen turvallisuus vaatii tätä. Kuitenkin esimerkiksi Wikileaks ja Edward Snowdenin tekemät paljastukset kertovat, että aivan kaikkea pimitettyä tietoa ei voi

perustella kansallisella turvallisuudella. Tässä valossa on mielenkiintoista miettiä Kartin näkemystä siitä, että kansan tulisi myöntää lupa sodankäyntiin. Tällöin salamyhkäinen toiminta on erittäin väärin, sillä kansa joutuu tekemään päätöksensä vaillinaisen tiedon varassa. Oma, vaikea kysymyksensä onkin, mitä saa pitää salassa ja mitä ei.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Mihin Kantia tarvitaan? Onko Kant toivoton utopisti, jonka näkemykset ovat toisesta maailmasta, etenkin modernina aikana? Vai onko Kant rohkea uudistusmielinen ajattelija, joka uskalsi esittää oman, paljon vaativan, näkemyksensä rauhasta? Nähdäkseni on kaksi syytä puoltaa jälkimmäistä kantaa.

Ensimmäinen syy on itse Kantin teos. Kant ei missään vaiheessa harhaudu käytännön polulta, vaan pitää koko ajan kirkkaana mielessään, että ikuinen rauha on toteutettavissa. Kant ei näyttäydy missään vaiheessa haihattelijana, vaan antaa käytännön neuvoja miten rauha on parhaiten saavutettavissa.

Toinen syy on ikuinen rauha itsessään. Sen tulisi olla jokaisen maailman valtion poliittinen päämäärä. Sota voi hyödyttää määrättyjä piirejä tiettyyn rajaan asti, esimerkiksi taloudellisesti, mutta pitkässä juoksussa ihmiskunnan toimintaedellytykset turvaa parhaiten valtioiden välinen rauhan tila. Yhteistyö valtioiden välillä on nähdäkseni mahdollista saattaa täyteen huippuunsa vain rauhan tilassa. Eikä kyse ole vain selviytymisestä. Yhtä lailla kaikenlainen kehitys teknologisesta inhimilliseen kukoistaa parhaiten juuri rauhan aikana.

Euroopan Unioni, Yhdistyneet Kansakunnat, Nato, Yhdysvallat, Kiina ja Venäjä ovat esimerkkejä oman aikamme valtioista ja valtioiden muodostamista toimijoista. Eri instituutioiden ja valtioiden vaikutusvallassa on luonnollisesti eroja. Samaten eri toimijoiden menestys on aaltoliikettä. Yhtä onnistumista seuraa usein epäonnistuminen. Esimerkiksi Yhdysvallat ja Yhdistyneet Kansakunnat ovat merkittäviä toimijoita maailmanpolitiikassa, ja molemmilla on omat syynsä olla ylpeitä. Samalla on todettava niiden epäonnistuneen monessa tärkeässä kohtaa, esimerkiksi Irakin sodan kohdalla. Vaikka kyse onkin vain yksittäisestä sodasta, luotto esimerkiksi YK:hon murenee aina kun sen yli kävellään.

Vaikka esimerkiksi Martti Koskenniemi väläyttää ajatusta valtioiden roolin osittaisesta

pienenemisestä erinäisten asiantuntijaverkostojen kustannuksella, mielestäni valtiot ovat edelleen suurimmassa roolissa maailmanpolitiikassa (Koskenniemi 2006, 36). Vaikka eri verkostot omaisivatkin suuren vallan, niiden toimijuus kytkeytyy usein yksittäisiin valtioihin. Toisaalta esimerkiksi edellä luetellut toimijat ja valtiot ovat edelleen suuressa roolissa maailmanpolitiikassa. Raskas ja varustautuminen sotilaallisesti on arkipäivää niin Yhdysvalloille, Venäjälle kuin monille muillekin maailman valtioille. Lisäksi esimerkiksi Yhdysvaltojen toiminta Irakissa ja Venäjän toiminta Ukrainassa ovat 2000-luvulta olevia esimerkkejä siitä, miten valtiot saattavat yhä toimia oman mielensä mukaan kansainvälisissä suhteissa. Lisäksi puheet EU:n sotilasvoiman lisäämisestä ja Nato instituutiona ylipäänsä eivät missään nimessä kieli siitä, että rauha odottaisi nurkan takana. Niinpä Kantin ajatuksilla ja toimintaohjeilla on aivan konkreettista tilausta nykyaikana.

Kantin vaikutus länsimaisiin ihanteisiin ja ajatuksiin on valtava. Hänen ajatuksensa vapaudesta ja yksilön ja valtion autonomiasta ovat urauurtavia, samoin kuin hänen näkemyksensä esimerkiksi kosmopolitanismista ja tasavaltaisuudesta. Kantille tärkeimmät asiat rauhan kannalta ovat tasavaltaisuus, so. edustuksellinen demokratia, jokaisessa valtiossa, valtioiden liittyminen rauhanliittoon sekä universaali vieraanvaraisuus muiden maiden kansalaisia kohtaan. Kant uskoi rauhan olevan mahdollinen, mistä johtuen häntä on pidetty idealistisena ajattelijana.

Onko valtioiden välinen ikuinen rauha sitten mahdollinen? Ihmissuku antaa olettaa sekä myöntävää että kieltävää vastausta. Rauha on mahdollinen, mikäli ihmiset ymmärtävät sen järkevämmäksi vaihtoehdoksi kuin sodankäynnin. Tällainen ajatus on kuitenkin haastava. Rauha nähdään kenties sotaa työläämpänä, mutta toisaalta myös sotaa vaarallisempana vaihtoehtona. Esimerkiksi sotilaallisesta varustelusta luopuva valtio saattaa näyttäytyä heikkona muille. Näin ollen varustelusta luopumiseen voi olla liian suuri kynnyks. Lisäksi ihmisiä ajavat turhan usein itsekkäät motiivit eikä se, että jossakin muualla soditaan ole välttämättä kyllin suuri motivaattori rauhan eteen ponnistelulle. Toki kyse voi olla myös mittakaavasta: riittääkö esimerkiksi rauha Euroopassa tai länsimaiden kesken? Voiko tällaista kutsua edes rauhaksi mikäli on alati mahdollisuus joutua sotaan niin sanottujen ulkopuolisten valtioiden kanssa?

Valtioiden yläpuolinen mahti on intuitiivisestiärkevin ratkaisu turvaamaan rauhan, mutta vallan korruptoiva vaikutus on melko voimakas. Lisäksi on vaikea nähdä maailman valtioiden uskaltavan luovuttaa valtansa ylikansalliselle toimijalle. Näenkin Kantin tarjoaman löyhän rauhanliiton parhaana ratkaisuna rauhan saavuttamiseksi. Toisaalta se ei omaa pakkovaltaa ja siitä saa poistua halutessaan, joten se ei pelota valtioita ja toisaalta se säilyttää valtion autonomian. Kantin näkemys on sanalla sanoen idealistinen ja vaatii kenties radikaalia suunnanmuutosta ihmisten ajatusmaailmassa. Demokraattisten maiden kesken rauhan voi jo miltei sanoa vallitsevan, mutta niin kauan kun kyseiset maat harjoittavat väkivaltaa ei-demokraattisia maita kohtaan, on demokraattisen rauhan käsitekin problemaattinen. On hyvä huomata, että jokaisessa maailman kolkassa Kantin näkemyksiä ei arvosteta samalla tavalla kuin esimerkiksi länsimaissa. Rauhaan pakottaminen ja rauhan eteenpäin vieminen onkin pahin mahdollinen irvikuva rauhasta. Tärkeintä on tietouden levittäminen ja muiden autonomian kunnioittaminen.

Oli rauhan mahdollisuus mikä tahansa, Kantin muotoilema rauhanteoria tarjoaa oivallisia ajatuksia ja ohjeita rauhan saavuttamiselle. Yli 200 vuotta ilmestymisensä jälkeenkin *Ikuiseen rauhaan* on hyödyllinen ja syvämietteinen ja, mikä parasta, relevantti teos kansainvälisistä suhteista.

LÄHTEET

Bennington, Geoffrey (2011): Kant's Open Secret. *Theory, Culture and Society* 28:7–8, 26–40

Easley, Eric S. (2004): *War over Perpetual Peace : An Exploration into the History of a Foundational International Relations Text*. New York: Palgrave Macmillan

Formosa, Paul (2002): "All Politics Must Bend Its Knee Before Right": Kant on the Relation of Morals to Politics. *Social Theory and Practice* 34:2, 157–181

Huggler, Jørgen (2010): Cosmopolitanism and Peace in Kant's Essay on 'Perpetual Peace'. *Studies in Philosophy and Education* 29:2, 129–140

Hunter, Ian (2013): Kant and Vattel in Context: Cosmopolitan Philosophy and Diplomatic Casuistry. *History of European Ideas* 39:4, 477–502

Kane, John (2012): Democracy and world peace: the Kantian dilemma of United States foreign policy. *Australian Journal of International Affairs* 66:3, 292–312

Kant, Immanuel (1955): *Ikuisen rauhaan: Valtio-oikeudellinen tutkielma*. Suomentanut Jaakko Tuomikoski. Hämeenlinna: Karisto Oy

Koskenniemi, Martti (2006): Kosmopoliitin tunteellinen rationalismi. *Niin & näin* 13:3 133–136

Orend, Brian (2004): Kant's Ethics of War and Peace. *Journal of Military Ethics*, 3:2, 161–177

Reichberg, Gregory (2002): Just War or Perpetual Peace? *Journal of Military Ethics* 1:1, 16–35

Sihvola, Juha (2004): *Maailmankansalaisen etiikka*. Keuruu: Otava

Visuri, Pekka (2002): *Maailmanpolitiikan muutos ja Suomi: arvio syksyn 2001 terrori-iskujen vaikutuksista*. Helsinki: Taloustieto Oy